

Levend archief

Levend archief

Heden, verleden en toekomst van het parlementair biografisch archief

Joop van den Berg, Bert van den Braak en Jeroen Vervliet (red.)

Met bijdragen van Joop van den Berg, Anne Bos, Luuk Eilers, Carla Hoetink,
Hanna Nieuwenhuizen, H el ene Oppatja en Simon Otjes

Deel 25 van de Montesquieu Reeks

Het Montesquieu Instituut is het kenniscentrum voor parlementaire democratie. Als multidisciplinair onderzoeksinstituut voor vergelijkende parlementaire geschiedenis en constitutionele ontwikkeling in de Europese Unie, heeft het Montesquieu Instituut als doel bij te dragen aan de verbetering van de (Europese) parlementaire democratie. Het werkt samen met andere wetenschappelijke instellingen in Nederland en in Europa om wetenschappelijke kennis aan te laten sluiten bij het maatschappelijk belang. Het Montesquieu Instituut doet dit door periodieke uitgaves zoals bundels, policy papers, de digitale nieuwsbrief *de Hofvijver* evenals publieke evenementen.

Partners van het Montesquieu Instituut zijn:

- Universiteit Leiden, Faculteit Governance and Global Affairs, Den Haag
- Centrum voor Parlementaire Geschiedenis, Radboud Universiteit, Nijmegen
- Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Maastricht University, Maastricht
- Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen, Rijksuniversiteit Groningen, Groningen
- Stichting PDC, Den Haag

Al het materiaal uit deze bundel mag zonder toestemming vooraf en zonder vergoeding gebruikt en gereproduceerd worden voor zover dat gebeurt voor niet-commerciële doeleinden. Bij dit gebruik dient de auteur, de titel van de bundel en het Montesquieu Instituut als bron vermeld te worden. Het is niet toegestaan de inhoud van deze bundel voor commerciële doeleinden te vermenigvuldigen, te verspreiden of tegen vergoeding beschikbaar te stellen aan derden.

Montesquieu Instituut
p/a 2514 JG Den Haag
www.montesquieu-instituut.nl

Omslagontwerp en binnenwerk: Textcetera, Den Haag

© 2025 De auteurs | WJS uitgevers

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige ander manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-94-93458-14-7
NUR 820

wjs-uitgevers.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
<i>Joop van den Berg, Bert van den Braak en Jeroen Vervliet</i>	
Cramer en Daalder, initiatiefnemers van het PDC	9
Parlementaire Big Data	13
<i>Anne Bos</i>	
Is de Tweede Kamer een spiegel van de samenleving of een verzameling professionele vertegenwoordigers? De loopbaan en opleiding van Tweede Kamerleden anno 2025	23
<i>Simon Otjes</i>	
Van lokale notabele tot politieke professional	43
<i>Joop van den Berg</i>	
Maatschappelijk belang	61
<i>Luuk Eilers en Hanna Nieuwenhuizen</i>	
Toekomst verzekerd. Naar een nationale databank voor de Nederlandse democratie	73
<i>Carla Hoetink</i>	
Een schat aan informatie	85
<i>Hélène Oppatja</i>	
Een willekeurige greep uit het rijke biografisch archief	93
Personalia	135

Voorwoord

Joop van den Berg, Bert van den Braak en Jeroen Vervliet

In 1974 zetten de Leidse hoogleraren Nico Cramer en Hans Daalder binnen het door hen opgerichte Parlementair Documentatie Centrum (PDC) een biografisch archief op over staatkundige elites. Anders dan de naam doet vermoeden is het geen ‘stoffige’ verzamelplaats van documenten, maar een ‘levend’ digitaal bestand. Het omvat systematisch verzamelde en gepubliceerde gegevens van alle personen die een rol speelden in ons staatsbestel vanaf 1798. Gedacht kan worden aan bewindslieden, volksvertegenwoordigers, topambtenaren, staatsraden, Rekenkamerleden en commissarissen van de Koning(in).

De dataset werd systematisch opgezet, waarbij gegevens deels werden gecodeerd, voor het doen van wetenschappelijk onderzoek. Als zodanig droeg en draagt het ‘archief’ bij aan vele studies, bijvoorbeeld over de maatschappelijk herkomst van Kamerleden en over achtergronden van ministers. Daarnaast bevat het bestand bouwstenen voor publicaties over onze staatsinstellingen, over (leidende) politici en over politieke partijen.

Waren de gegevens aanvankelijk alleen ‘opvraagbaar’, sinds de komst van internet is er een grote mate van openbaarheid en zijn gegevens vrijwel direct beschikbaar. In 1995 werd met het ‘plein’ Burger & Politiek als onderdeel van De Digitale Stad een eerste stap gezet op de digitale snelweg en in 2001 werd de website parlement.com gelanceerd. Via die kanalen werd en wordt een breed publiek geïnformeerd over ons staatsbestel en zijn instellingen en over de personen die daarin een rol spelen en speelden. Parlement.com is zo een rijke bron geworden voor journalisten, burgers, ambtenaren en politici, ook wat biografische gegevens betreft.

Het in 1999 geprivatiseerde PDC werd partner van het in 2007 opgerichte Montesquieu Instituut, een samenwerkingsverband van vier universiteiten. Dat instituut zet de werkzaamheden van PDC voort. In 2023 erkenden beide Kamers der Staten-Generaal het belang van het voortbestaan van parlement.com en biografisch archief en werden daarvoor middelen vrijgemaakt. Om die toekomst nog beter te borgen, blijft het Montesquieu Instituut nadenken over toegankelijkheid en optimaal gebruik door de wetenschap.

In deze bundel worden ontstaan en toekomst van het biografisch archief belicht en wordt aan de hand van studies over het profiel van de Tweede Kamer en van ervaringen van gebruikers zichtbaar gemaakt wat het nut is van het verzamelen en publiceren van gegevens; niet alleen nu, maar ook in de toekomst. Ter illustratie zijn fragmenten uit biografieën van willekeurig gekozen politici uit uiteenlopende tijdvakken toegevoegd.

Het biografisch archief kan worden gezien als deel van ons cultureel erfgoed.

Cramer en Daalder, initiatiefnemers van het PDC

Nico Cramer (1921-1997)

Parlementair historicus die in zijn werkzame leven actief was op de scheidslijn van journalistiek en wetenschap. Na de oorlog een gezagvol parlementair redacteur van 'Het Parool'. Had veel oog voor de historische context van gebeurtenissen. Speelde een belangrijke rol bij de oprichting van perscentrum Nieuwspoort. In 1967 benoemde het kabinet-De Jong hem tot lid van de Staatscommissie-Cals/Donner. Later maakte hij deel uit van een commissie over overheidsvoorlichting. Stapte in 1969 over naar de wetenschap en was vanaf 1971 hoogleraar parlementaire geschiedenis. Als vaderlijke figuur, die zijn colleges verlevendigde met anekdotes, zeer gezien bij zijn studenten. Stimuleerde studie naar staatkundige elites en het parlement.

- redacteur dagblad 'Het Parool', van 1945 tot 1947
- parlementair journalist dagblad 'Het Parool', van 1947 tot 1969
- lector parlementaire geschiedenis, Rijksuniversiteit Leiden, van 1 januari 1969 tot 1 september 1971
- hoogleraar historische ontwikkeling van de staatsinstellingen sinds 1813, alsmede de parlementaire geschiedenis, Rijksuniversiteit Leiden, van 1 september 1971 tot 1989 (benoemd bij K.B. van 21 mei 1971)
- voorzitter Stichting Internationaal Perscentrum "Nieuwspoort", van 1959 tot 1963
- lid Staatscommissie van advies inzake de Grondwet en de Kieswet (Staatscommissie-Cals/Donner), van 26 augustus 1967 tot 29 maart 1971
- lid Commissie Heroriëntering Overheidsvoorlichting (commissie-Biesheuvel), van 1968 tot 1970
- lid bestuur Radio Nederland Wereldomroep, van 1972 tot 1977 en van 1985 tot 1987
- decaan faculteit der rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Leiden, van 1978 tot 1979

Lijst van publicaties

- Parlement en Pers in verhouding tot de overheid (dissertatie, 1958)
- Evenwicht en overwicht: de verhouding van regering en volksvertegenwoordiging in de parlementaire geschiedenis (openbare les, 1969)
- Het Binnenhof in beroering (inaugurele rede, 1972)
- Wandelingen door de Handelingen (1974)
- bewerking van *Het Nederlandse Parlement* van dr. E. van Raalte (1977)
- ‘De Kroon op het werk van 1813’, in: C.A. Tamse (red.), *De monarchie in Nederland* (1980)
- Reünie van rechtsopvattingen (1981)
- Besturen, bijsturen en de mist insturen, in: M.A.P. Bovens en W.J. Witteveen (red.), *Het schip van staat* (1985)
- ‘Algemene Zaken in de parlementaire geschiedenis’, in: *Voor de eenheid van beleid: beschouwingen ter gelegenheid van vijftig jaar Ministerie van Algemene Zaken* (1987)
- Willem Drees (redactie, met H. Daalder en met bijdragen van o.a. J.Th.M. Bank, 1988)
- ‘Honderd jaar Algemene Rekenkamer 1840-1940. Preventief of represief toezicht’, in: *Van Camere vander rekeninghen tot Algemene Rekenkamer: zes eeuwen Rekenkamer: gedenkboek bij het 175-jarig bestaan van de Algemene Rekenkamer* (1989)
- *Het Kabinet der Koningin: geschiedenis van het instituut en het huis aan de Korte Vijverberg* (medeauteur) (1991)

Hans Daalder (1928-2016)

Leidse hoogleraar die kan worden beschouwd als de ‘vader’ van de Nederlandse politieke wetenschap. Biograaf van Willem Drees. Volgde onderwijs in de nieuw opgerichte faculteit der politieke en sociale wetenschappen in Amsterdam bij onder meer Barents en Kleerekoper en studeerde enige tijd in Londen en de VS. Had grote belangstelling voor het Anglo-Amerikaanse politieke stelsel. Vanaf 1963 tot zijn emeritaat in 1993 hoogleraar in de wetenschap der politiek in Leiden en in 1976-1979 hoogleraar aan het Europees Universitair Instituut in Florence. Vruchtbaar publicist. Werd in Leiden geëerd met een jaarlijkse lezing.

- assistent van prof. J. Barents, Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam
- wetenschappelijk medewerker ISS (Institute of Social Studies) te 's-Gravenhage, van 1958 tot 1963
- hoogleraar in de wetenschap der politiek (faculteit der rechtsgeleerdheid), Rijksuniversiteit Leiden, van 1 september 1963 tot 1 juni 1993 (na 1990 parttime)
- hoogleraar in de wetenschap der politiek (faculteit der sociale wetenschappen), Rijksuniversiteit Leiden, van 1 januari 1969 tot 1 juni 1993 (na 1990 parttime)
- hoogleraar politieke wetenschappen, Europees Universitair Instituut te Florence, van 1976 tot 1979
- lid commissie van advies over interdepartementale taakverdeling (Commissie-Van Veen), van 3 december 1969 tot 1971
- voorzitter departement politieke wetenschappen, Europees Universitair Instituut te Florence, vanaf 1976
- Francqui-hoogleraar in de vergelijkende politieke wetenschap, Universiteit van Leuven, 1992

Lijst van publicaties

- Organisatie en reorganisatie van de Britse regering, 1914-1958 (dissertatie, 1960)
- The role of the military in the emerging countries (1962)
- Cabinet reform in Britain, 1914-1963 (1964)
- Leiding en lijdelijkheid in de Nederlandse politiek (oratie, 1964)
- Mensen en machten (1965)
- The politics of the smaller European democracies (redactie, 1973)
- Politisering en lijdelijkheid in de Nederlandse politiek (1974)
- Parlement en politieke besluitvorming in Nederland (redactie, 1975)
- Universities, politicians and bureaucrats: Europe and the United States (redactie, met E.A. Shils, 1982)
- Western European party systems: continuity & change (redactie, met P. Mair, 1983)

- Democratie, politiek gedrag en machtsverhoudingen in Nederland: enige thema's uit het politicologisch werk (redactie, 1986) (speciaal nummer Acta Politica)
- Party systems in Denmark, Austria, Switzerland, the Netherlands and Belgium (redactie, 1987)
- Willem Drees (redactie, met N. Cramer en met bijdragen van o.a. J.Th.M. Bank, 1988)
- Politics in the Netherlands: how much change? (redactie, met G.A. Irwin, 1989)
- Op de kentering: een sociaal-democratische visie op Nederland en de wereld na de bevrijding (redactie met J.H. Gaemers, 1996)
- Willem Drees 1886-1988. Gedreven en behoedzaam: de jaren 1940-1948 (2003)
- Willem Drees 1886-1988. Vier jaar nachtmerrie: de Indonesische kwestie 1945-1949 (2004)
- Drees en Soestdijk – De zaak-Hoffmans en andere crises 1948-1958 (2006)
- Het boek van Opa Politiek. Het Nederlands bestel voor kinderen verklaard (m.m.v. E. Daalder, 2006)
- Willem Drees 1948-1988. Premier en elder statesman, de jaren 1948-1988 (met J. Gaemers, 2014)

Parlementaire Big Data

De onschatbare waarde van een parlementair biografisch archief

Anne Bos

Als water uit de kraan, zo vanzelfsprekend is het om bij het doen van parlementair-historisch onderzoek de website www.parlement.com te raadplegen om snel te controleren of de naam van een politicus goed is gespeld, na te gaan hoeveel fracties de Eerste Kamer in 1991 telde of wanneer precies die ene minister zich genoodzaakt zag haar ontslag aan te bieden. Al die informatie is misschien elders ook wel te vinden – in stoffige delen van *Parlement en Kiezer* of in een ander naslagwerk – maar dat is hopeloos tijdrovend, niet altijd betrouwbaar en bovendien leidt dit speurwerk af van het eigenlijke onderzoek. Behalve voor het controleren van dergelijke feitelijkheden biedt het biografisch archief tal van andere mogelijkheden, ook voor diepgravend en fundamenteel onderzoek. Daarover later meer.

Allereerst ga ik hier in op de voorgeschiedenis van het biografisch archief van het Parlementair Documentatiecentrum (PDC). Hoe is dat er gekomen? Net als het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis (Nijmegen 1971) en het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (Groningen 1973) is het PDC (Leiden 1974) een kind van de jaren zeventig. In dit decennium nam de wetenschappelijke belangstelling voor Nederlandse politiek toe en werd het parlement vaker onderwerp van uiteenlopende studies.

Voorbodes en initiatiefnemers van het PDC waren de Leidse politicoloog Hans Daalder en parlementair journalist van *Het Parool* Nico Cramer.¹ Samen waren zij in 1966 begonnen aan een door het toenmalige NWO² gesubsidieerd onderzoeksproject naar de plaats en het functioneren van het Nederlandse parlement met speciale aandacht voor de sociale herkomst en de politieke rekrutering van Kamerleden in heden en verleden. Met dit project wilden Daalder en Cramer aansluiten bij internationaal elite-onderzoek zoals dat van de Franse onderzoeker Mattei Dogan, de Duitse socioloog Wolfgang Zapf, de *History of Parliament*-serie van de Britse historicus Lewis Namier en de internationaal vergelijkende studies van de Amerikaanse politicologen Harold Lasswell en Donald Matthews.

Het Nederlandse project bevatte drie onderdelen; (a) het aanleggen van een biografisch archief van alle leden van de Staten-Generaal sinds 1848; (b) het analyseren van de Handelingen van de Tweede en Eerste Kamer tussen 1963 en 1969; en (c) een mondelinge enquête onder de leden van de Staten-Generaal die op 1 februari 1968, 1 mei 1966, of 1 april 1964 in een van de beide Kamers zitting hadden. In 1970 presenteerden leden van de onderzoeksgroep de eerste resultaten van dit laatstgenoemde enquête-onderzoek, waaraan 141 Tweede Kamerleden en 70 Eerste Kamerleden die op 1 februari 1968 lid waren van de Staten-Generaal hadden meegewerkt. De hoge respons was te danken aan de hoofdzakelijk vrouwelijke interviewers, die zoals Daalder en Cramer hadden voorzien, ‘de overwegend manlijke (niet zelden hanige) Kamerleden’ tot antwoorden wisten te bewegen, ‘dit temeer daar deze de kennis en kwaliteit van de interviewsters nogal eens onderschatten’.³ Kamerleden hadden o.a. vragen beantwoord over hun opleiding en beroepsachtergrond, religieuze of politieke overtuiging, en de beroepen

---

1 Cramer zou in 1969 lector parlementaire geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Leiden worden en vanaf 1971 hoogleraar historische ontwikkeling van de staatsinstellingen sinds 1813, alsmede de parlementaire geschiedenis aan dezelfde universiteit; Daalder was tussen 1963 en 1993 hoogleraar in de wetenschap der politiek aan de dezelfde universiteit. Zie voor nadere informatie hun beider profielen op www.parlement.com.

2 Te weten de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek.

3 Hans Daalder, *Universitair panopticum. Herinneringen van een gewoon hoogleraar* (Amsterdam 1997) p. 185.

van hun voorouders.⁴ Dit onderzoek zou in latere jaren worden herhaald en loopt tot de dag van vandaag.⁵

Intussen werd ook hard gewerkt aan een computersysteem waarin alle gegevens werden gecodeerd en opgeslagen. De informatietechnologie stond nog in de kinderschoenen. Het PDC koos ervoor een geheel eigen informatiesysteem te ontwikkelen: het RIAS (Registrerend Informerend en Archiverend Systeem). Meesterbrein achter dit systeem was Nicolas Cramer (1949-2021), inderdaad: een zoon van Nico. Het systeem moest dienen als een ‘actuele, elektronische encyclopedie’ en zo tegemoetkomen aan de wens materiaal zowel te archiveren als soepel toepasbaar te houden voor wetenschappelijk gebruik. Hiertoe werden verschillende automatiseringsfaciliteiten van het Centraal Reken Instituut en het rekenbureau van de faculteit der rechtsgeleerdheid gecombineerd.⁶

Op initiatief van Daalder en Cramer senior en met medewerking van de toenmalig voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal Anne Vondeling – die hartstochtelijk voorstander was van het moderniseren van de informatievoorziening van Kamerleden – vestigde het PDC zich aan het Binnenhof. Aanvankelijk bevonden de werkruimtes zich alleen in de kelders en op de bovenverdieping van de Mauritstoren, in het oudste deel van het Binnenhof dat onderdeel uitmaakte van de huisvesting van de Eerste Kamer. Later hield het PDC ook kantoor aan de Vijverhof aan het

-
- 4 H. Daalder en S. Hubée-Boonzaaijer, *Kamers en Kamerleden. Enkele resultaten van een mondelinge enquête onder de leden der Staten-Generaal, gehouden in 1968* (Leiden 1971); Idem, ‘Sociale herkomst en politieke recrutering van Nederlandse Kamerleden in 1968’, *Acta Politica* 5, nr. 3 (1969/1970) p. 292-333 <https://hdl.handle.net/1887/3451241en> Idem, ‘Sociale herkomst en politieke recrutering van Nederlandse Kamerleden in 1968 II’, *Acta Politica* 5, nr. 4 (1969/1970) p. 371-416 <https://hdl.handle.net/1887/3450943>.
  - 5 Het is behalve in 1968 ook uitgevoerd in 1972, 1979, 1990, 2001, 2006, 2017 en 2025 door het Instituut Politieke Wetenschap van de Universiteit Leiden: <https://www.universiteitleiden.nl/onderzoek/onderzoeksprojecten/sociale-wetenschappen/politieke-wetenschap/parlementsonderzoek-2025>.
  - 6 H.C.A. Wilhelmy van Hasselt, ‘Het Biografisch Archief van het Parlementair Documentatie Centrum’, *Bulletin Werkgroep Politieke Elites* 6 (1984) p. 5; Gerlof Leistra, ‘Nicolas Cramer 1949-2021. Visionair in het ontsluiten van politieke data’, *Elsevier Weekblad*, 30 oktober 2021.

Buitenhof 34, een dependance van de Tweede Kamer.⁷ In de jaren tachtig kwam uit samenwerking met de PTT op het gebied van videotex werkruimte beschikbaar aan het Lange Voorhout.

Tweede Kamerleden, ambtenaren, wetenschappers, studenten en andere geïnteresseerden konden terecht voor informatie over ‘ons parlement en ons parlementair stelsel’. De redacteuren waren tot een verzelfstandiging in 1998 in dienst van de Rijksuniversiteit Leiden en tussen 1974 tot 1986 ontving het PDC subsidie van de Tweede Kamer.⁸ In 1984 had het PDC zich onder leiding van Nicolas Cramer ontwikkeld tot een instituut dat naast een publieksfunctie, het verschaffen van bovengenoemde informatie, in wetenschappelijk opzicht twee doelstellingen had. De eerste was het verzamelen en ordenen van informatie over de herkomst en samenstelling van staatkundige elites in Nederland sinds 1795 (aanvankelijk 1813). Het ging daarbij allereerst om bewindspersonen en Kamerleden, gaandeweg werden daar staatsraden, leden van de Algemene Rekenkamer, provinciale gouverneurs en commissarissen van de Koning(in), alsmede bestuurders van overzeese rijkdelen en secretarissen-generaal sinds 1945 aan toegevoegd.⁹

Als bronnen fungeerden biografische en genealogische naslagwerken, vragenlijsten die aan (oud-)parlementariërs werden voorgelegd en soms archiefmateriaal. Medewerkers, studenten en vrijwilligers verzamelden het materiaal en ponstypisten codeerden het en voerden alle gegevens in op zogenoemde 80-kolomsformulieren. Een uiterst precies werkje, want iedere tikfout of afwijking van de standaard kon tot onvindbaarheid leiden. Dat

---

⁷ Thans hoofdkantoor van de WRR.

⁸ De subsidie werd stopgezet na een negatief oordeel van de Adviescommissie voor Documentatie en Automatisering. De Kamer koos ervoor alleen verder te gaan met het Parlementair Automatiseringssysteem (PARAC). Kamerstukken II 1984/85, 18956, nrs. 2, 4 en 7; Handelingen II 1984/85, 24 juni 1985, p. 5954. Zie ook: Anne Bos, ‘de Kamer en ICT’, in: Carla van Baalen en Anne Bos (red.), *Grote idealen, smalle marges. Een parlementaire geschiedenis van de lange jaren zeventig (1971-1982)* (Amsterdam 2022) p. 60-62.

⁹ Zie de bijlage 1 voor het complete overzicht.

woog echter niet op tegen het grote voordelen die computer-doorzoekbare gegevens boden ten opzichte van de aloude kaartenbakken.¹⁰

Het doel van al deze verzamelingen was het uitvoeren van wetenschappelijke, prosopografische analyses. Al spoedig werden de eerste vruchten van dit onderzoek gepresenteerd in de vorm van proefschriften en wetenschappelijke bijdragen aan gerenommeerde tijdschriften. Zo promoveerde in 1983 J.Th.J. (Joop) van den Berg op een studie naar de maatschappelijke herkomst van Tweede Kamerleden, W.P. (Ineke) Secker in 1991 op een onderzoek naar 'de sociale en functionele herkomst' van ministers en J.W. (Jan) Janssens op een lijvig proefschrift over de Commissaris van de Koningin. Een onderzoek naar de geschiedenis, samenstelling en betekenis van de Eerste Kamer van de hand van B.H. (Bert) van den Braak zou hier in 1998 aan worden toegevoegd.¹¹

De tweede doelstelling betrof het onderzoeken van het functioneren van het parlement, het zogenoemde 'activiteitenonderzoek'.¹² Wat deden Kamerleden eigenlijk precies? Hoe werd op het Binnenhof op maatschappelijke verwachtingen en internationale uitdagingen ingespeeld? Hoe vaak dienden zij bijvoorbeeld moties, amendementen en vragen in? Voor de aanleg van deze bestanden werd 1963 als beginpunt gekozen. Met name G. (Gerard) Visscher, Daalder en Van den Berg publiceerden diverse artikelen op basis van dit materiaal, onder meer over het vragenrecht, de betekenis van parlementaire acties, en het aandeel van de regering en het parlement bij het indienen van wetsontwerpen. Visscher zou naast

---

10 Wilhelmy van Hasselt, 'Het Biografisch Archief', p. 8-9.

11 J.Th.J. van den Berg, *De toegang tot het Binnenhof. De maatschappelijke herkomst van de Tweede-Kamerleden 1849-1970* (Weesp 1983); W.E. Bakema en W.P. Secker, 'Ministerial expertise and the Dutch case', *European Journal of Political Research*, vol. 16 (1988), p. 153-170; W. P. Secker, *Ministers in beeld. De sociale en functionele herkomst van Nederlandse ministers (1948-1990)* (Leiden 1991); J.W. Janssens, *De commissaris van de Koningin. Historie en functioneren* (Den Haag 1992); B.H. van den Braak, *De Eerste Kamer. Geschiedenis, samenstelling en betekenis 1815-1995* (Den Haag 1998). P.W. (Paul) Meerts en A.J.C.M. (Jos) Gabriëls werkten mee aan het verzamelen van de gegevens.

12 N. Cramer, 'Parlementair-historisch onderzoek te Leiden', *Bulletin Werkgroep Politieke Elites* 6 (1984) p. 13.

uiteenlopende publicaties in 1994 een indrukwekkend proefschrift afleveren over de parlementaire invloed op wetgeving.¹³

De geautomatiseerde opslag van gegevens bood nieuwe mogelijkheden, maar maakte de onderzoekers zeker niet werkloos. ‘De computer is geen kabouter, die het werk van wetenschappelijke onderzoekers verricht’, schreef Nico Cramer in 1984. Het corrigeren van fouten in de invoer, het aanvullen van gegevens of het achterhalen welke denominatie er precies werd bedoeld met ‘protestants’ in oude biografische werken, waren taken die niet aan computerspecialisten konden worden overgelaten.¹⁴ Daarbij kwam dat beide archiefbestanden, het biografische en het activiteiten-onderzoek archief, geen statische maar dynamische archieven waren, of beter gezegd: zijn. Het bijwerken en onderhouden van de gegevens vroeg voortdurend aandacht en de technologische ontwikkelingen volgden elkaar snel op, vooral na de internetrevolutie van de jaren negentig.

Bij het verzamelen van de basis van het biografisch archief met onder meer gegevens uit bevolkingsregisters speelde Ineke Secker een centrale rol. Nicolas Cramer was de bedenker en ontwerper van de digitale infrastructuur en van de coderingsvoorschriften. Hij gaf tevens 35 jaar leiding aan het PDC, dat – ook toen het nog aan de universiteit was verbonden – via digitale projecten in samenwerking met overheden en private bedrijven in eigen middelen moest zien te voorzien. Bert van den Braak, die in 1991 eerstverantwoordelijke werd voor het biografisch archief, breidde de biografieën uit met gegevens over onder meer parlementaire activiteiten van Kamerleden en beleidsdaden en wetgeving van bewindslieden, alsmede met gegevens over verkiezingen en andere wetenswaardigheden. De presentatie van de biografieën werd verbeterd, bijvoorbeeld door toevoeging van beschrijvende inleidende teksten.¹⁵

---

¹³ G. Visscher, *Parlementaire invloed op wetgeving* ('s-Gravenhage 1994).

¹⁴ Cramer, ‘Parlementair-historisch onderzoek’, p. 16.

¹⁵ Hieraan droegen ook de oud-journalisten Dick Hillenius en Max de Bok bij.

De parlementaire databases en het biografisch archief bleven politiek en wetenschappelijk gezien hun vruchten afwerpen. Zo benutte de Staatscommissie Parlementair Stelsel in 2018 de gegevens om de achtergrondkenmerken van leden van de Eerste en Tweede Kamer in kaart te brengen.¹⁶ Bij herdenkingen van overleden politici in beide Kamers vormen de biografieën vaak de voornaamste bron. Ook voor de publicaties van het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis zijn de databestanden van onschatbare waarde. Kerntaak van het CPG is het schrijven van de serie *Parlementaire Geschiedenis van Nederland na 1945*. In de afzonderlijke delen van deze serie wordt stevast onderzocht hoe het parlement is samengesteld (regionale herkomst, opleidingsniveau, man/vrouw-verhouding etc.) en welke activiteiten het ontplooit. Hiertoe is informatie afkomstig van het PDC onmisbaar.

Dat gold ook voor verschillende andere onderzoeken die het CPG verrichtte, zoals studies over kabinetsformaties, een proefschrift over afgetreden ministers en staatssecretarissen tussen 1967 en 2002, biografieën of bronuitgaven zoals de dagboeken van de invloedrijke secretaris-generaal A.J.M. van Nispen tot Pannerden. Het tabblad www.parlement.com staat bij veel CPG-onderzoekers vrijwel altijd open, omdat het actuele, onafhankelijke en betrouwbare informatie biedt over politici van vroeger en nu, die bovendien systematisch geordend is. In de biografieën staan parlementaire en wetgevende activiteiten centraal. Dat is ook een duidelijk onderscheid met bijvoorbeeld Wikipedia. Zo zijn vragen te beantwoorden als: met welke onderwerpen hield dit Kamerlid zich bezig, welke positie(s) bezette hij of zij in Kamercommissies, welke initiatiefvoorstellen diende hij of zij in en welke belangrijke wetten bracht deze bewindspersoon tot stand. Daarnaast heeft het CPG in het verleden meerdere malen een beroep kunnen doen op de dataverzamelingen over parlementaire activiteiten ten behoeve van onder andere artikelen in het *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis*.

---

¹⁶ *Lage drempels, hoge dijken. Democratie en rechtsstaat in balans. Eindrapport van de staatscommissie parlementair stelsel* (Amsterdam 2018) bijlage 6, via <https://minbzk.sitearchief.nl/?subsite=staatscommissieparlementairstelsel#archive>, laatst geraadpleegd 26 mei 2025.

Andersom levert het CPG nieuwe gegevens aan die aan de verschillende PDC-bestanden worden toegevoegd, zoals biografische gegevens en aanvullingen op de pagina's waarop politieke begrippen en gebeurtenissen worden uitgelegd. Wederzijds voordeel dus, gedurende een jarenlange plezierige samenwerking, die sinds 2005 vorm heeft gekregen in een samenwerkingsconvenant tussen CPG, PDC en het Documentatiecentrum voor Nederlandse Politieke Partijen (DNPP). Uit dit partnerschap is het Montesquieu Instituut voortgekomen, dat zich ervoor inzet kennis over parlementaire democratie tijdig en hanteerbaar bij een breed publiek te brengen. Deze wetenschappelijke informatie, waartoe ook het biografisch archief behoort, is van groot belang en verdient het, net als water uit de kraan, te blijven stromen.

Bijlage 1 Publicaties met behulp van biografische gegevens

Lijst van publicaties

- J.Th.J. van den Berg, *De toegang tot het Binnenhof. De maatschappelijke herkomst van de Tweede-Kamerleden* (1983)
- W.P. Secker, *Ministers in beeld: de sociale en functionele herkomst van de Nederlandse ministers (1848-1990)* (1991)
- J.W. Janssens, *De commissaris van de koningin: historie en functioneren* (1992)
- G. Visscher, *Parlementaire invloed op wetgeving* (1994)
- B.H. van den Braak, *De Eerste Kamer. Geschiedenis, samenstelling en betekenis 1815-1995* (1998)
- J.J.B. Turpijn, *Mannen van gezag. De uitvinding van de Tweede Kamer 1848-1888* (2008)
- E.G. Tanja, *Goede Politiek, De parlementaire cultuur van de Tweede Kamer 1866-1940* (2010)
- J. Moes, *Onder aristocraten. Over hegemonie, welstand en aanzien van adel, patriciaat en andere notabelen in Nederland, 1848-1914* (2012)
- R. Aerts e.a. (red.), *In dit huis: twee eeuwen Tweede Kamer* (2015)
- L. Lauret, *Regentenwerk: vergaderen in de Staten-Generaal en de Tweede Kamer, 1770-1850* (2020)

- G. Oomen, *Werk in uitvoering: het functioneren van de Tweede Kamer tijdens, voor en na de grondwetsherziening (1840-1853)* (2020)
- R. Bekker, *De hoogste ambtenaar. De secretaris-generaal van Algemene Zaken 1945-2023: spin of spin?* (2024)

Bronnenuitgaven

Dagboeken Aalberse, De Beaufort, Van Nispen tot Sevenaer

Gedenkboek Eerste Kamer

Gedenkboek ministers van Algemene Zaken

Gedenkboek Kabinet van de Koningin

Gedenkboek Raad van State

Gedenkboek Algemene Rekenkamer

Biografieën: o.a. Lardinois, De Koning, Lubbers, Dales

Bijlage 2 Categorieën

Categorieën personen

- Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal vanaf 1815
- Leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal vanaf 1815
- Ministers vanaf 1814
- Staatssecretarissen vanaf 1949
- Leden van Hoge Colleges van Staat (Raad van State, Algemene Rekenkamer, Nationale Ombudsman) vanaf 1813
- Leden (staatsraden en staatsraden in buitengewone dienst) van de Afdeling advisering van de Raad van State vanaf 2010
- Ministers van staat vanaf 1813
- Nederlandse leden van het Europees Parlement vanaf 1979
- Nederlandse Eurocommissarissen vanaf 1951
- Commissarissen van de Koning vanaf 1850
- Secretarissen-Generaal vanaf 1900
- Griffiers van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal vanaf 1815
- directeurs van het Kabinet van de Koning(in) vanaf 1840
- voorzitters SER vanaf 1950
- presidenten Nederlandse Bank vanaf 1931

- regeringscommissarissen (betrokken bij wetgeving) vanaf 1887
- Burgemeesters van Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht vanaf 1850
- regerende vorsten (1813-heden)
- leden Koninklijk Huis die zitting hebben in de Raad van State (1814-heden)
- Parlementsleden van 1798-1814 (Bataafse parlementen en Staten-Generaal 1814-1815)
- koloniale bestuurders (Gouverneurs-Generaal, Gouverneurs, vice-presidenten Raad van NI) (1814-2010)
- algemeen secretarissen van staat (1798-1840)
- leden Comité te Lande, Staatsraad (1795-1810)
- leden Uitvoerend Bewind Staatsbewind, raadpensionaris (1798-1810)
- agenten en secretarissen van staat (1798-1814)
- (Provinciaal) Gouverneurs, 1814-1850
- partijvoorzitters (niet volledig – ca 1879-2010)
- gevolmachtigde ministers 1954-2011

Is de Tweede Kamer een spiegel van de samenleving of een verzameling professionele vertegenwoordigers?

De loopbaan en opleiding van Tweede Kamerleden anno 2025*

Simon Otjes

Inleiding

Artikel 50 van de Grondwet stelt dat de Staten-Generaal het gehele Nederlandse volk vertegenwoordigen. Dat idee van vertegenwoordiging heeft meerdere kanten. Een eerste benadering is het idee van descriptieve vertegenwoordiging: dat het parlement als geheel zou moeten lijken op de bevolking. Een andere benadering van vertegenwoordiging is het idee dat een vertegenwoordiger kennis en vaardigheden heeft die de vertegenwoordigde niet heeft (Manin 1997). Als iemand zich laat vertegenwoordigen door een advocaat in een rechtbank, dan doet diegene dat omdat die advocaat meer kennis heeft van diens rechten en omdat die advocaat meer ervaring heeft in het overtuigen van een rechter dan de vertegenwoordigde zelf. Dat wil zeggen vertegenwoordiger zijn is een professie.

Nergens komt deze spanning tussen vertegenwoordiging als spiegel en de vertegenwoordiger als professional zo goed naar voren als in de discussie over het opleidingsniveau en de arbeidsachtergrond van volksvertegenwoordigers. In deze bijdrage kijk ik naar de vertegenwoordiging van individuen met verschillende diploma's in de Tweede Kamer, maar ik kijk ook naar opleidingsrichting en beroepservaring. Mijn centrale vraag is: *of het*

---

* Deze bijdrage kwam tot stand op basis van een in februari 2025 samengestelde dataset uit het biografisch archief van parlement.com.

parlement op grond van deze kenmerken voldoet aan idealen van descriptieve vertegenwoordiging of aan idealen van professionele vertegenwoordiging?

Ik zal eerst deze twee benaderingen van vertegenwoordiging schetsen en vervolgens op basis van data van het Parlementair Documentatiecentrum (PDC)/Montesquieu Instituut kijken naar de diploma's, opleidingsrichting en werkervaring van Kamerleden. Hiermee laat ik bewust andere aspecten van descriptieve representatie buiten beschouwing, zoals gender en regio. Dit doe ik niet omdat deze niet waardevol zijn, maar omdat de spanning tussen de verschillende vormen van representatie op juist deze thema's het sterkst naar voren komt. Bovendien is er naar vertegenwoordiging naar regio en gender al veel onderzoek gedaan (bv. Van Vulpen 2023; Mügge et al. 2024). Een derde overweging is dat het biografisch archief van het PDC juist waar het gaat om de loopbaan en de opleiding van Kamerleden een grote rijkdom biedt, die we hier kunnen verkennen.

Vertegenwoordiging als spiegel

Het begrip vertegenwoordiging is uitgewerkt door de politiek filosoof Hannah Pitkin (1967). Zij onderscheidt descriptieve, inhoudelijke en symbolische vertegenwoordiging. Descriptieve representatie is het idee dat het vertegenwoordigend lichaam als geheel lijkt op het electoraat als geheel. Dat kan gaan om tal van aspecten: het gaat vaak in deze discussie over de vertegenwoordiging van mensen op basis van gender: de Tweede Kamer zou representatief zijn als deze zou bestaan uit 75 vrouwen, 74 mannen en één non-binair persoon.¹ In discussies over het zogenaamde kiesstelsel-Omtzigt gaat het in Nederland ook over descriptieve representatie van de verschillende regio's in de Tweede Kamer (Van der Kolk et al. 2025). Maar ook etniciteit en het wel of niet hebben van lichamelijke beperkingen zijn aspecten die meegenomen kunnen worden bij het evalueren van descriptieve vertegenwoordiging (Mügge et al. 2024). En dat geldt ook voor diploma's en werkervaring.

Inhoudelijke vertegenwoordiging betekent dat de representant het opneemt voor de belangen en politieke ideeën van diens kiezer. Partijen

zijn het primaire vehikel voor inhoudelijke vertegenwoordiging. Als jij voorstander bent van een kleine overheid, lage belastingen en harde straffen, stem je op een rechtse partij die zich daarvoor inzet. Als jij voorstander bent van een gelijke verdeling van werk en vrije tijd, inkomen, kansen, macht en kennis, stem je op een linkse partij die zich daarvoor inzet.

Symbolische vertegenwoordiging gaat om de band tussen kiezer en gekozenen zoals die ervaren wordt. Dat gaat dus niet zozeer om hoe de vertegenwoordiger benoemd wordt, wie de vertegenwoordiger is en zelfs niet om wat die vertegenwoordiger doet. Het gaat om wie de vertegenwoordiger is voor de kiezer. Tussen kiezer en gekozenen is er een vertrouwensband.

We kunnen deze vormen van vertegenwoordiging niet los van elkaar zien (Mansbridge 1999): mensen van hetzelfde geslacht, dezelfde regio, dezelfde etniciteit en dezelfde loopbaan delen ervaringen. Veel Groningers hebben de aardbeving daar meegemaakt. De grond onder je voeten hebben voelen schudden is anders dan gelezen hebben over die aardbevingen. Dat maakt het oplossen van de onderliggende problemen van urgenter belang. Ook kan er een sterkere symbolische, emotionele band van vertrouwen zijn als personen op elkaar lijken.

Vertegenwoordiger als professie

Een ander perspectief op de rol van politici gaat terug naar Plato (Wolff 2006). In de *Republiek* stelt hij dat besturen een vak is (Plato 1998 [375 voor Christus]). Als jij je leven overlaat aan een ander, bijvoorbeeld als je op een zeeschip stapt voor een woelige overtocht, dan wil je de meest gekwalificeerde kapitein: de kapitein met de meeste kennis over de route die het schip vaart en over het schip dat deze bestuurt en met de grootste stuurmankunst. Plato is om die reden dan ook geen democraat. Hij gelooft dat besturen het beste kan worden overgelaten aan de meest gekwalificeerden. We laten het schip van staat niet sturen door alle passagiers op het schip. Dat zou een chaos worden.

Er is een derde weg tussen de ‘welwillende’ dictatuur die Plato schetst en de chaos waartegen hij waarschuwt: verkiezingen. Dat werkt zelfs in de nautische metafoor: de bemanning op piratenschepen kozen hun eigen kapitein (Graeber 2023). Er is een lijn in de politieke filosofie die stelt dat vertegenwoordigende democratie elementen van democratie en aristocratie combineert (Manin 1997). Verkiezingen hebben uiteraard een democratisch element: we kunnen allemaal vertegenwoordigers kiezen; maar ze kunnen ook een aristocratisch element hebben: om te besturen zijn kennis en kunde nodig die iedereen misschien wel zou kunnen leren, maar die niet iedereen op dit moment heeft. Manin (1997) stelt dat verkiezingen ooit ontwikkeld zijn om mensen te selecteren met kennis, ervaring en vaardigheden die de gemiddelde persoon niet heeft. Hij verwijst hierbij expliciet naar het Atheense model waarbij gelote volksvertegenwoordigingen en directe democratie op tal van vlakken werden toegepast, maar daar waar expertise nodig was (bij generaals) er verkiezingen waren.

Die logica kan worden doorgezet in een representatieve democratie: het is immers de rol van Kamerleden om namens het volk de regering te controleren, waarvoor kennis van hoe het openbaar bestuur functioneert en ervaring met welke instrumenten een politicus heeft, waardevol zijn. Kamerleden beslissen namens het volk over wetgeving, wat niet zonder kennis over het recht kan, en ze beslissen over begrotingen en belastingen, waarbij kennis over hoe de economie werkt nuttig is. Kamerleden vertegenwoordigen ons. Dat doen ze niet (alleen) door op ons te lijken maar ook door dingen te weten, te kunnen en te doen die een gemiddelde kiezer niet (zomaar) kan. Kennis, ervaring en expertise kunnen een rol spelen bij het selecteren van kandidaten door partijen en door kiezers.

Ik kies hier bewust voor de omschrijving ‘professioneel vertegenwoordiger’ in plaats van meritocratie (Wille en Bovens 2014): het is niet zo dat zijn excellente kennis en ongeëvenaarde ervaring de ‘professioneel vertegenwoordiger’ legitimiteit geeft om macht uit te oefenen over anderen, maar zijn beroepservaring en opleiding dragen bij aan zijn vermogen om het volk te vertegenwoordigen. Let wel: welke diploma’s en werkervaring

iemand heeft, is slechts indicatief voor wat deze persoon kan, maar is niet bepalend voor diens volledige potentieel in de rol van volksvertegenwoordiger. Bovendien, zijn legitimiteit komt nog steeds vanuit het volk.

Deze notie van de professionele vertegenwoordiger zien we terug in hoe partijen daadwerkelijk opereren. Politieke partijen nemen politieke ervaring mee in het selecteren van kandidaten (Van Dijk 2023). Kamerfracties werken met woordvoerders die specialist zijn op hun vakgebied; deze specialisatie is zo sterk dat andere fractieleden voor beslissingen buiten hun eigen portefeuille het grootste deel van de tijd blindvaren op het advies van de gespecialiseerde woordvoerder (Mickler 2022). Daar komt nog bij dat in een tweekamerstelsel, waarin de Senaat geacht wordt om als *chambre de réflexion* goed te kijken naar de kwaliteit en uitvoerbaarheid van wetgeving (Otjes 2020), het voor de hand ligt dat het Lagerhuis sterker scoort op de descriptieve vertegenwoordiging en het aristocratische element sterker naar voren komt in die Senaat.

Dit staat overigens niet geheel haaks op de notie van symbolische en inhoudelijke vertegenwoordiging die we boven introduceerden: het is niet onwaarschijnlijk dat we meer vertrouwen hebben in een gekwalificeerde vertegenwoordiger dan in een ongekwalificeerde vertegenwoordiger. Iets vergelijkbaars geldt voor inhoudelijke vertegenwoordiging: inhoudelijke vertegenwoordiging gaat over wat een vertegenwoordiger doet. Wat iemand doet wordt niet alleen bepaald door wat iemand wil, maar ook door waartoe iemand in staat is: een volksvertegenwoordiger met meer kennis en ervaring kan meer bereiken voor de mensen waarvoor die het opneemt dan een vertegenwoordiger met minder kennis en ervaring.

Spanning tussen spiegel en professie

Er is een evidente spanning tussen de volksvertegenwoordiging als spiegel en de volksvertegenwoordiger als professional. Als politiek een veld is voor gekwalificeerde professionals, wetenschappelijke kennis en politieke ervaring, dan zal qua loopbaan en opleiding de vertegenwoordiger niet lijken op de kiezer. Dit probleem in descriptieve vertegenwoordiging kan

ook overslaan naar inhoudelijke vertegenwoordiging als individuen met verschillende opleidingen en loopbanen ook duidelijk verschillende politieke ideeën, belangen en levenservaringen meebrengen.

Deze spanning is al eerder geobserveerd door Wille en Bovens (2014) in hun notie van ‘diplomademocratie’, waarbij ze laten zien dat politieke participatie, inclusief verkozen worden in het parlement, sterk samenhangt met het hebben van een hbo- of wo-diploma en dat deze diploma’s ook sterk samenhangen met politieke opvattingen. Schakel en Van der Pas (2021) hebben parallel hieraan laten zien dat personen zonder hbo- of wo-diploma hun politieke voorkeuren enkel vertaald zien worden in beleid als ze het eens zijn met mensen met een hbo- of wo-diploma. Ook op het lokale niveau speelt er een discussie over de waarde van het lekenbestuur, waarbij er weinig onderscheid is in werkervaring of opleiding tussen een raadslid en een burger, maar er ook wordt opgeroepen tot professionalisering van de gemeenteraad (Otjes & Den Ridder 2025; ROB 2018; Denters 2023).

In dit hoofdstuk wil ik deze spanning onderzoeken voor de huidige Tweede Kamer: als we kijken naar opleiding en loopbaan, in welke mate is de Tweede Kamer descriptief-representatief voor de bevolking? En welke rol speelt de notie van politiek als professie in het verklaren van deze spanning? We duiken hierbij in de cv’s van alle leden van de Eerste en Tweede Kamer (peildatum: 4 februari 2025). We kijken ook naar verschillen tussen fracties.

Tabel 1 Opleidingsniveau naar Kamer

Opleidingsniveau	Eerste Kamer	Tweede Kamer	Bevolking
Geen vervolgopleiding	9%	13%	37%
mbo	0%	4%	27%
hbo	8%	15%	22%
wo	64%	62%	14%
Gepromoveerd	19%	6%	<1%

CBS (2024a)

Diploma-democratie

Als eerste bekijken we de diploma's van onze Kamerleden. We verwachten de resultaten van Wille & Bovens (2014) over het bestaan van een diploma-democratie te repliceren in Tabel 1. 37% van de Nederlanders heeft geen diploma van een beroeps- of wetenschappelijke opleiding. Dit gaat om mensen die enkel basisonderwijs of middelbaar onderwijs gevolgd hebben.² Net meer dan één op de tien Kamerleden heeft volgens het bestand van het PDC geen vervolgopleiding afgerond. Dat gaat bijvoorbeeld om Bart van Kent, die wel aan een opleiding leraar maatschappijleer en een opleiding cultureel maatschappelijke vorming begonnen is, maar deze niet heeft afgerond. Waar het gaat om middelbaar onderwijs rapporteert meer dan de helft van de Kamerleden dat ze het vwo hebben afgerond, één op de zes Kamerleden dat ze de havo hebben afgerond en één op de tien Kamerleden dat ze de mavo of het vmbo hebben afgerond.

Meer dan een kwart van de Nederlanders heeft als hoogste diploma een mbo-diploma. Acht procent van de Kamerleden heeft een mbo-opleiding afgerond. Voor geen van de Eerste Kamerleden was dit de hoogste opleiding en voor 4% van de Tweede Kamerleden. Meer dan een op de vijf Nederlanders heeft als hoogste diploma een hbo-diploma. Net minder dan één op de tien Kamerleden heeft een hbo-diploma. Voor slechts één op de zeven Tweede Kamerleden en één op de twaalf Eerste Kamerleden was dit de hoogste opleiding.

Slechts één op de zeven Nederlanders heeft een wo-diploma. Dit geldt voor zeven van de tien Kamerleden. Voor meer dan zes op de tien Kamerleden was deze wo-opleiding de hoogste opleiding. Minder dan 1% van de Nederlanders is gepromoveerd. Dat geldt voor één op de vijf Eerste Kamerleden en net meer dan één op de twintig Tweede Kamerleden. Al met al, is het gemiddelde Kamerlid veel vaker theoretisch-opgeleid dan de gemiddelde Nederlander. De Eerste Kamer heeft een iets meer theoretisch-opgeleid karakter dan de Tweede Kamer.

Tabel 2 Opleidingsniveau naar fractie

Opleidings-niveau	PVV	GL-PvdA	VVD	BBB	NSC	Progressief	Christelijk	Rad.rechts
Geen vervolgopleiding	27%	5%	6%	22%	5%	6%	0%	33%
mbo	12%	0%	3%	0%	0%	0%	0%	0%
hbo	27%	13%	9%	17%	10%	3%	14%	0%
wo	34%	67%	76%	52%	70%	74%	73%	56%
Gepromoveerd	0%	15%	6%	9%	15%	17%	14%	11%

We trekken dit in Tabel 2 door naar PVV, GL-PvdA, VVD, BBB (Eerste en Tweede Kamer) en NSC (enkel Tweede Kamerleden) en we groeperen de overige Kamerleden naar progressieve partijen (SP, PvdD, DENK, D66 en Volt), christelijke partijen (SGP, CDA en CU) en overig radicaal rechts (JA21 en FVD). Vrijwel al deze fracties bestaan voor meer dan 80% uit universitair geschoolden. De uitzonderingen zijn de PVV (een derde), de BBB en de overige radicaal rechtse partijen (twee derde). De PVV-fractie lijkt daarmee van alle fracties, qua diploma, het meest op de rest van Nederland, alhoewel ook hier het aantal hbo- en wo-geschoolden veel hoger is dan in de rest van Nederland. De rechts-populistische partijen dragen zo bij aan de descriptieve vertegenwoordiging van praktisch-geschoolde mensen, terwijl voor de andere partijen geldt dat ze vrij uniform uit theoretisch-geschoolden bestaan.

Gamma-democratie

Maar we hoeven niet enkel naar het niveau van de opleiding te kijken. We zien ook interessante patronen als we kijken naar opleidingsrichting. Tabel 3 maakt een onderscheid tussen alfa's (kunsten, talen, filosofie, geschiedenis, theologie), bèta's met onderverdelingen voor techniek, gezondheid (bv. medicijnen), natuurwetenschappen (en wiskunde en informatica) en landbouw, en gamma's met rechten (inclusief bestuurskunde en politicologie), economie, gedragswetenschappen (psychologie, communicatie en sociologie), lerarenopleiding en dienstverlening (dat laatste betreft met name beroepsopleidingen). Net minder dan de helft van de bevolking

heeft een bèta-opleiding gedaan en net minder dan de helft heeft een gamma-opleiding gedaan, de rest heeft een alfa-opleiding gedaan. Als we deze indeling toepassen op de Eerste en Tweede Kamer dan zien we dat alfa's en gamma's sterk oververtegenwoordigd zijn. Twee derde van de Kamerleden heeft een gamma-opleiding gedaan en net minder dan een vijfde heeft een alfa-opleiding gedaan. Slechts een kwart van de Kamerleden heeft een bèta-opleiding gedaan.

Deze verschillen worden scherper als we kijken naar de meer specifieke opleidingen. Een derde van de academisch geschoolde Nederlanders heeft een sociaalwetenschappelijke opleiding gevolgd (het CBS neemt rechten, economie en gedrag-gerichte opleidingen samen): bijna de helft van de senatoren heeft een opleiding in de richting recht en bestuur gedaan (en meer dan een derde van hen heeft specifiek rechten gestudeerd) en bijna twee op de vijf Tweede Kamerleden heeft dat gedaan (en bijna een op de vijf specifiek rechten). Vanuit het perspectief van de professioneel vertegenwoordiger is dit logisch omdat de Tweede Kamer onze wetten maakt en bovendien de Senaat zich een grote rol toerekent in het controleren van de kwaliteit van wetten. Een kwart van de senatoren en bijna een vijfde van de Tweede Kamerleden heeft een economische opleiding. Opnieuw past dit in het beeld dat begrotingen en belastingen een belangrijk deel zijn van het werk van Kamerleden, maar ook hier verschilt de Kamer sterk van de rest van Nederland. Ongeveer één op de vijftien academisch geschoolde Nederlanders heeft een lerarenopleiding gedaan, dat aandeel is hetzelfde in de Tweede Kamer. Ten slotte zijn er (met name mbo-opleidingen) in de categorie 'dienstverlening': die zijn goed voor 10% van de bevolking in zijn algemeenheid, maar dat geldt slechts voor een zeer kleine groep Kamerleden. Al met al, het gamma-profiel van veel Kamerleden sluit goed aan bij de rol die ze spelen als maker van wetten en begrotingen.

Tabel 3 Opleidingsrichting

Opleidingsrichting	Eerste Kamer	Tweede Kamer	Bevolking
Alfa	16%	18%	6%
Bèta	25%	24%	46%
<i>Techniek</i>	9%	11%	18%
<i>Gezondheid</i>	11%	7%	19%
<i>Natuurwetenschappen</i>	9%	7%	7%
<i>Landbouw</i>	4%	3%	3%
Gamma	69%	65%	47%
<i>Recht & Bestuur</i>	47%	39%	
<i>Economie</i>	24%	19%	} 31%
<i>Gedrag</i>	7%	17%	
<i>Onderwijs</i>	4%	7%	7%
<i>Dienstverlening</i>	4%	3%	10%

Telt niet op naar 100% omdat Kamerleden verschillende opleidingen kunnen hebben afgerond; CBS (2024a)

Tabel 4 Opleidingsniveau

Opleidings-niveau	PVV	GL-PvdA	VVD	BBB	NSC	Progres-sief	Chris-telijk	Rad.rechts
Alfa	10%	31%	15%	9%	20%	17%	9%	22%
Bèta	27%	21%	24%	30%	35%	11%	27%	44%
Gamma	54%	74%	74%	57%	70%	74%	68%	44%

Telt niet op naar 100% omdat Kamerleden verschillende opleidingen kunnen hebben afgerond.

Het aandeel Kamerleden met een bèta-achtergrond is veel lager: een op de negen Tweede Kamerleden heeft een technische opleiding gedaan en een op de negen senatoren een medische opleiding. Alle andere percentages liggen lager. Dit is opvallend omdat de grote uitdagingen waarmee Nederland te maken heeft, zoals de energietransitie, groeiende zorgkosten en de stikstofcrisis sterk met deze disciplines samenhangen. Deze percentages zijn dus niet alleen problematisch vanuit het perspectief van descriptieve representatie maar ook vanuit het perspectief van de expertises van de professionele vertegenwoordiger.

In tabel 4 spitsen we dezelfde gegevens toe op partijen. Als we kijken naar het lage aandeel bèta's vallen de progressieve partijen op, zowel de GL-PvdA fractie als de overige kleinere progressieve partijen: een op de vijf leden van de groen-rode fracties hebben een bèta-achtergrond, en slechts een op de negen leden van de overige progressieve fracties. NSC en de overige radicaal-rechtse fracties scoren juist hoger. Het aandeel Kamerleden met een sociaalwetenschappelijke achtergrond is dan het laagst bij de PVV en radicaal-rechtse partijen. Dit reflecteert ander onderzoek dat laat zien dat mensen met een sociaalwetenschappelijke opleiding linkser zijn dan mensen met een bèta-achtergrond (Van de Werfhorst 2020).

Al met al heeft de Kamer meer een alfa- en gamma-profiel en minder een bèta-profiel dan de bevolking. De bèta's zitten bovendien vaker aan de rechterkant. Dat is opvallend omdat juist linkse partijen de nadruk leggen op wat uiteindelijk natuurwetenschappelijke processen zijn (klimaatverandering en stikstofvervuiling) en rechtse partijen deze problemen minder groot achten.

Beroepservaring

Ten slotte kijken we naar de sectoren waar mensen gewerkt hebben voor ze Kamerlid waren. In Tabel 5, kijken we naar negen categorieën (op basis van een indeling van het CBS). Voor de Kamerleden kijken we naar de laatste functie die mensen hebben gehad voor ze Kamerlid waren. Mensen konden meerdere functies hebben voor ze de Kamer ingingen. Dit geldt met name wanneer mensen een decentraal politiek ambt in deeltijd hadden. Voor veel van de senatoren geldt dat ze de functie die ze hadden voor ze Kamerlid werden, nog steeds hebben.

Ten eerste is er de categorie landbouw, die ook visserij en dierfokkerij omvat. Twee procent van de bevolking is hierin werkzaam, en 3 à 4% van de Kamerleden was hierin werkzaam voor ze Kamerlid werden. Als we kijken naar de hele loopbaan was 8% van de senatoren ooit werkzaam in de landbouw en 5% van de Kamerleden. Deze sector is dus oververtegenwoordigd

in Den Haag. Zoals we beneden zullen zien hangt dit sterk (maar niet alleen maar) samen met het succes van de BBB.

Ten tweede is er de categorie industrie en bouwnijverheid. Meer Nederlanders werken hierin dan in de landbouw: 14% van de bevolking. De cijfers onder Kamerleden liggen echter dicht bij de landbouw: 4 à 5%. Als we kijken naar de hele loopbaan ligt het aandeel hoger: een op de zes Kamerleden werkte ooit in de industrie of bouw.

Tabel 5 Sectoren (laatste baan)

Opleidingsrichting	Eerste Kamer	Tweede Kamer	Bevolking
Landbouw	4%	3%	2%
Industrie en bouw	4%	5%	14%
Handel, vervoer, IT en horeca	4%	9%	28%
Zakelijke dienstverlening	33%	18%	23%
<i>Juridisch</i>	9%	5%	-
Cultuur, recreatie & overige diensten	16%	9%	4%
<i>Media</i>	5%	2%	-
<i>Belangenorganisaties</i>	12%	4%	-
Onderwijs	11%	7%	6%
Zorg	3%	3%	16%
Overheid	16%	13%	6%
<i>Rechterlijke macht</i>	5%	1%	-
<i>Leger en politie</i>	-	4%	-
Politieke functies	28%	69%	<1%
<i>Partijpolitieke functie</i>	1%	17%	-
<i>Subnationale politieke functie</i>	25%	51%	-

Telt niet op naar 100% omdat Kamerleden vaak verschillende functies hadden voor ze Kamerlid werden; CBS (2024b)

Ten derde is er de categorie handel, vervoer, informatietechnologie en horeca. Dit is de grootste sector met bijna 30% van de bevolking. Toch was maar een op de twintig senatoren hier werkzaam voor ze de Senaat ingingen, minder dan een op de tien Tweede Kamerleden. Veel Kamerleden hebben gedurende hun loopbaan hier gewerkt, maar dat kan dus ook gaan om

mensen die tijdens hun studietijd in een restaurant werken: dat geldt voor een kwart van de senatoren en meer dan 30% van de Tweede Kamerleden.

Een vierde categorie is zakelijke dienstverlening: hiertoe rekenen we sectoren als de advocatuur, de banken maar ook de verhuur, waaronder woningbouwcorporaties. Ook rekenen we de adviesbureaus waar theoretisch-opgeleide zzp'ers werken hiertoe. Bijna een kwart van de Nederlanders is hierin werkzaam. We vinden hier een derde van de senatoren (veel eenpersoonsadviesbureaus) en bijna een op de vijf Tweede Kamerleden. Hierbinnen werkt bijna een op de tien senatoren in de juridische dienstverlening (dat wil veelvuldig zeggen als advocaat).

Een vijfde categorie is cultuur, recreatie en overige dienstverlening; onder dat laatste reken ik ook werk voor belangenorganisaties die lobbyen bij de overheid, en media (zoals vakbonden, milieuorganisaties en werkgeversclubs). Dit carrièrepad sluit aan bij een verzuilde maatschappij waarbij sommige belangengroepen zich verbonden hebben aan bepaalde partijen (Bovens & Wille 2024). Minder dan een op de twintig Nederlanders werkt in deze sectoren. Maar onder Tweede Kamerleden is dit minder dan een op de tien en onder Eerste Kamerleden zelfs een op de zes. Hierbij vallen de Kamerleden die uit NGO's komen op: meer dan 10% van de Eerste en Tweede Kamerleden komt uit belangenorganisaties voort.

Als we kijken naar plekken waar mensen ooit gewerkt hebben, heeft net minder dan 30% van de senatoren ooit bij een belangenorganisatie gewerkt en net minder dan 20% van de Tweede Kamerleden.

Dan komen we bij de functies bij de semi-overheid: een op de zestien Nederlanders werkt in het onderwijs. We zien relatief veel mensen uit het onderwijs in de Kamer: net minder dan een op de tien senatoren werkt in het onderwijs en een op de veertien Tweede Kamerleden komt uit de sector onderwijs. Onder de senatoren zijn zes professoren. Een geschiedenis in het onderwijs komt vaak voor: net minder dan een derde van de senatoren heeft in het onderwijs gewerkt en een kwart van de Tweede Kamerleden.

De zorg scoort dan weer veel zwakker: een op de zes Nederlanders werkt in de zorg. Hier valt ook welzijnszorg onder. Dat geldt slechts voor 3% van de Kamerleden. Een geschiedenis in de zorg komt iets vaker voor: een kwart van de senatoren werkte ooit in de zorg en een achtste van de Tweede Kamerleden.

Dan zijn er ook mensen die direct voor de overheid werken; dat omvat hier ambtenaren (landelijk, lokaal en internationaal), mensen die werken in de rechterlijke macht en mensen die werken in het leger en de politie: dat geldt voor een op de zestien Nederlanders. Een op de acht Tweede Kamerleden werkte bij de overheid en een op de zes senatoren. Zo werkte een op de vijftienvintig Tweede Kamerleden bij leger en politie, en werkte een op de twintig Eerste Kamerleden in de rechterlijke macht. Als we kijken naar werkgeschiedenis, heeft bijna de helft van de senatoren ooit gewerkt bij de overheid en een derde van de Tweede Kamerleden.

Ten slotte is er een achtergrond die heel weinig voorkomt onder Nederlanders: een politieke achtergrond. Maar zeven van de tien Tweede Kamerleden had een politieke functie voor ze de Kamer ingingen. De helft van de Tweede Kamerleden was raadslid, Statenlid, wethouder, Gedeputeerde, burgemeester, Commissaris of waterschapsbestuurder. Een zesde van de Tweede Kamerleden had een partijpolitieke functie (zoals partijvoorzitter, directeur van een wetenschappelijk bureau, voorzitter van een jongerenorganisatie, fractiemedewerker of politiek-assistent van een minister). Al eerder observeerden Bovens en Wille (2024) op basis van data van het PDC de opkomst van dit ‘parapolitieke pad’ naar Den Haag. Deze aantallen zijn nog hoger als we kijken of mensen ooit een functie gehad hebben: twee op de vijf Tweede Kamerleden werkte ooit voor een ‘parapolitieke’ partij en een op de zes senatoren. De helft van de senatoren had ooit een decentrale politieke functie en zeven op de tien Tweede Kamerleden.

De categorieën ‘onderwijs’, belangenorganisaties, advocatuur, journalist, overheid en politiek duiden eigenlijk allemaal op expertise: de meeste onderwijzers in de politiek staan voor academische expertise.

De lobbyisten kennen de gangen van de Tweede Kamer vaak ook goed. Advocaten zijn beroepshalve vertegenwoordigers van specialisten in complexe juridische situaties. De journalisten hebben vaak al ervaring met politieke communicatie. De landelijke ambtenaren hebben de beleidskant van de politiek gezien. Personen met een subnationale functie hebben ervaring met de politiek. Voor degenen die al in ‘Den Haag’ gewerkt hebben, is de Kamer geen nieuw werkterrein. Samen zijn deze functies goed voor zeven op de tien senatoren en vijf op de zes Tweede Kamerleden.

In Tabel 6 werken we dit uit voor partijen. Een aantal zaken valt op: de PVV levert relatief veel fractieleden uit de economische sectoren waaruit weinig ander Kamerleden voortkomen, zoals landbouw, industrie en handel. Maar het zou verkeerd zijn om te stellen dat de partij gemiddelde Nederlanders levert: vier op de vijf PVV-Kamerleden had eerder een politieke functie: een op de vijf in Den Haag en drie op de vijf elders. We zien dit ook weerspiegeld bij de andere radicaal-rechtse fracties. Als geen ander rekruteren deze partijen hun Kamerleden uit vertrouwelingen.

GL-PvdA heeft een heel ander rekruteringspatroon: ze scoren slecht in sectoren als landbouw, industrie en handel, maar ze scoren heel sterk in de journalistiek, NGO’s en het onderwijs. Deze fractie rekruteert dus onder experts, en overigens niet heel sterk onder mensen met Haagse ervaring.

De VVD scoort opvallend sterk onder ambtenaren: een kwart van de VVD’ers was ambtenaar. Opvallend voor een partij die juist minder ambtenaren wil: ambtenaren Kamerlid maken is niet een heel efficiënte manier om een op de vijf ambtenaren weg te bezuinigen.

Slechts een op de tien BBB’ers was boer. Dat is weinig voor een beroeps-groep die een derde van de naam van de partij dekt. Twee op de vijf BBB’ers was lokaal politicus: opvallend voor een partij zonder lokale afdelingen. De partij heeft veel mensen uit lokale partijen voor de partij gewonnen.

Tabel 6 Sectoren (laatste baan)

Sector	PVV	GL-PvdA	VVD	BBB	NSC	Progressief	Christelijk	Rad.rechts
Landbouw	5%	0%	0%	9%	5%	0%	5%	11%
Industrie en bouw	12%	0%	6%	9%	5%	0%	0%	0%
Handel, vervoer, IT en horeca	22%	3%	3%	4%	5%	6%	5%	11%
Zakelijke dienstverlening	17%	18%	24%	35%	30%	29%	18%	22%
Cultuur, recreatie & overig	10%	28%	3%	9%	0%	9%	18%	11%
Onderwijs	5%	10%	9%	4%	10%	14%	9%	0%
Zorg	0%	0%	3%	0%	15%	0%	5%	11%
Overheid	7%	15%	24%	17%	15%	3%	18%	0%
Politieke functies	78%	49%	50%	39%	40%	66%	45%	67%
<i>Partijpolitieke functie</i>	20%	8%	6%	4%	15%	20%	5%	22%
<i>Subnationale politieke functie</i>	61%	38%	38%	39%	25%	46%	36%	56%

NSC scoort gelijkmatig in verschillende sectoren: afwezig zijn mensen met wortels in NGO's en de media. Deze zijn mogelijk te sterk verbonden met de bestaande politieke cultuur in Nederland. Drie op de twintig NSC-Kamerleden had overigens wel eerder een partijpolitieke functie (bij een andere politieke partij).

Als we kijken naar de overige progressieve partijen valt het aandeel mensen met een onderwijsachtergrond op. Progressieven hebben het hoogste aandeel professoren: er zitten zes professoren in de Senaat. Twee daarvan zitten in de PvdD-fractie. Maar de uitwisseling met fractiemedewerkers komt ook vaak voor: één op de vijf progressieven werkte in het Haagse.

De christelijke partijen scoren sterk onder mensen uit maatschappelijke organisaties en mensen met een loopbaan bij de overheid. Hier valt met name de hoge score onder militairen op: twee CDA'ers waren militair voor zij de Kamer ingingen.

Conclusie

In deze bijdrage keken we naar de mate waarin Tweede en Eerste Kamerleden qua diploma, opleidingsrichting en werkervaring aansluiten bij het model van descriptieve representatie of de professionele vertegenwoordiger. We vinden breed bewijs voor het model van de professionele vertegenwoordiger: het overgrote deel van de Tweede Kamer heeft een universitaire opleiding. Deze opleiding is bovendien vaak in disciplines als rechten, geschiedenis en economie. Kamerleden werkten voor hun beëdiging in de lokale of landelijke politiek, als ambtenaar, belangenbehartiger of docent. Kamerleden lijken in deze vlakken dus niet op doorsnee burgers. Het vermogen om goed te kunnen functioneren als professioneel politicus lijkt belangrijk geweest te zijn voor selectie. Bij deze uitkomst kunnen we een viertal opmerkingen plaatsen.

Ten eerste, natuurlijk is het logisch als de mensen die onze wetten kunnen amenderen rechten gestudeerd hebben en als mensen die onze belastingen bepalen economie gestudeerd hebben. Echter politiek beslist over meer thema's: klimaatverandering, stikstof, zorgkosten die groeien door vergrijzing en vaccinatieprogramma's. Er is alle reden om niet alleen alfa's en gamma's in de politiek te hebben maar ook bèta's, niet alleen vanuit het perspectief van descriptieve representatie maar ook vanuit het idee van competentie en expertise.

Ten tweede, aangezien mensen met een mbo-diploma of een wo-diploma anders denken over tal van politieke thema's, zoals migratie (Borgonovi & Pokropek 2018; Wille & Bovens 2014), ondermijnt het gebrek aan descriptieve representatie op dit vlak inhoudelijke vertegenwoordiging. Vanuit dit perspectief is het niet negatief dat partijen die buiten het politieke establishment staan, zoals de PVV en de BBB, relatief veel Kamerleden

zonder universitair diploma in hun fracties hebben, alhoewel deze partijen nog steeds niet perfect representatief zijn.

Ten derde, veel Kamerleden hebben politieke ervaring. Het aandeel mensen met een partijpolitieke functie, die soms pejoratief “tassendragers” worden genoemd (Bovens & Wille 2024), is hoog maar niet overweldigend: meer Kamerleden komen voort uit de zakelijke dienstverlening. De hofleverancier van de landelijke politiek is nog steeds de lokale politiek. En dat lijkt me enerzijds een positief punt: de lokale politiek is een goede plek om te leren wat je in de landelijke politiek kan tegenkomen. Als we echter kijken naar de openheid van partijen, lijkt mij dit een negatief punt: in sommige partijen lijkt lokaal sporen verdienen wel bijna een vereiste om Kamerlid te worden. Bij de PVV, JA21, FVD, SP en PvdD is het aandeel politici met subnationale politieke ervaring heel hoog. Deze buitenstaanderspartijen stellen vrijwel alleen maar insiders kandidaat, die in de partij gepokt en gemazeld zijn.

De Eerste Kamer is minder descriptief representatief dan de Tweede Kamer: in de Senaat zitten meer gepromoveerden en hoogleraren, meer belangenehartigers, meer advocaten en meer (oud-)rechters. Dat sluit aan bij het karakter van de Eerste Kamer als *chambre de réflexion* waarin juist gekeken wordt naar de kwaliteit van wetgeving. Echter de Eerste Kamer verschilt ook van de rest van de bevolking door het hoge aantal Kamerleden met zelfstandige adviesbureaus die kenmerkend zijn voor hoger opgeleiden aan het einde van hun loopbaan.

Door evenwichtig te kijken naar opleiding en loopbaan van Kamerleden vanuit zowel het perspectief van descriptieve als professionele vertegenwoordiging hoop ik de discussie over vertegenwoordiging verder te brengen: een oververtegenwoordiging van theoretisch-opgeleiden is zowel problematisch als logisch gezien vanuit verschillende perspectieven op vertegenwoordiging.

Literatuurlijst

- Borgonovi, F., & Pokropek, A. (2019). Education and attitudes toward migration in a cross country perspective. *Frontiers in psychology*, 10, 2224.
- Bovens, M., & Wille, A. (2023). Tassendragers in de Tweede Kamer: De opkomst van het parapolitieke pad naar het Parlement. *Beleid en Maatschappij*, 50.
- CBS. (2024a). *Bevolking; hoogstbehaald onderwijsniveau en onderwijsrichting*. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85313NED/table?ts=1722346979918>
- CBS (2024b). *Arbeidsvolume naar bedrijfstak, nationale rekeningen*. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85920NED/table?ts=1745827635765>
- Denters, B. (2023) “De teloorgang van het amateurbestuur?” In: M. Vermeulen, (red.) *Liber Amicorum Theo Camps*. (pp. 35-48) Open Press Tilburg University.
- Dijk, R. E. van (2023, January). Playing by the rules? The formal and informal rules of candidate selection. *Women’s Studies International Forum* 96: 102669.
- Graeber, D. (2023). *Pirate Enlightenment, or the real Libertalia*. Signal.
- Kolk, H. van der, Otjes, S., & Kroeze, K. A. (2024). Doorrekening evenredig kiesstelsel met meervoudige districten en vereffeningszetels. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Manin, B. (1997). *The principles of representative government*. Cambridge University Press.
- Mansbridge, J. (1999). Should blacks represent blacks and women represent women? A contingent “yes”. *Journal of Politics*, 61(3), 628-657.
- Mickler, T. A. (2022). *Parliamentary committees in a party-centred context: Looking behind the scenes*. Routledge.
- Mügge, L., Runderkamp, Z., & Spierings, N. (2024). Descriptive representation of marginalized groups in Dutch Politics. In: de Lange, S., Louwerse, T., ’t Hart, P, & van Ham, C., (red.). *The Oxford Handbook of Dutch Politics*. Oxford University Press, pp. 495-512.

- Otjes, S. (2020). A political arena or a chambre de réflexion? An examination of the reflective role of Dutch senators. *The Journal of legislative studies*, 26(4), 606-627.
- Otjes, S. & Ridder, J. den (2025) "Lekenbestuur onder druk". In: Met het oog op de toekomst. Essaybundel bij de Staat van het Bestuur 2024. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, pp. 38-52.
- Pitkin, H. F. (1967). *The Concept of Representation*. University of California Press.
- Plato (1998 [375 voor Christus]) *The Republic*. Translation by Jowett, B. available on <https://www.gutenberg.org/files/1497/1497-h/1497-h.htm>.
- ROB (2018) "Voor de publieke zaak. Over een aanlokkelijk perspectief voor de decentrale volksvertegenwoordiger".
- Schakel, W., & Pas, D. van der (2021). Degrees of influence: Educational inequality in policy representation. *European Journal of Political Research*, 60(2), 418-437.
- Vulpen, B. van (2023). *Politics out of place: understanding the geography of discontent in the Netherlands from a spatial justice perspective*. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.
- Werfhorst, H. G. van de (2020). Are universities left-wing bastions? The political orientation of professors, professionals, and managers in Europe. *The British Journal of Sociology*, 71(1), 47-73.
- Wille, A., & Bovens, M. (2014). *Diplomademocratie: Over de spanning tussen meritocratie en democratie*. Prometheus.
- Wolff, J. (2006). *An introduction to political philosophy*. Oxford University Press.

Van lokale notabele tot politieke professional

Parlementaire elites tussen 1848 en 2008

Joop van den Berg

Op 14 februari 1849 trad voor het eerst een rechtstreeks gekozen Tweede Kamer aan. Deze nieuwe Kamer telde 68 leden van wie er 35, iets meer dan de helft dus, het Binnenhof voor het eerst betraden. Voor 20 leden was het een kwestie van terugkeer, zij het niet meer aangewezen door provinciale staten maar door de kiezer zelf. De overige leden hadden kort zitting gehad in de Dubbele Kamer van 1840 of van 1848, die had gediend ter goedkeuring van nieuwe grondwetsartikelen.

Te midden van deze voornamelijk nieuwe afgevaardigden bevond zich de auteur van de grondwetsherziening van een jaar eerder, Johan Rudolf Thorbecke. Hij had er al tijdens het werk aan de herziening op gerekend minister te worden, maar dat was koning Willem II toch iets te gortig geweest. Het was allemaal al revolutionair genoeg wat er was gebeurd. Het kabinet werd nu geleid door de even liberale, maar veel gemoedelijker advocaat Dirk Donker Curtius in plaats van de doctrinaire en stugge Thorbecke.

De laatste ontwikkelde zich vervolgens tot de toonaangevende parlementariër van de nieuwe Tweede Kamer. Zij kende geen politieke fracties; de Kamerleden waren op hun eigen voorkeuren aangewezen. Daar hadden, behalve een paar uitgesproken liberalen en conservatieven, velen van hen geen duidelijk idee over. Zij oriënteerden zich voor hun keuzes, evenals vóór 1848 het geval was geweest, op de ervaren en prominente collegae.¹

---

¹ Gerrit Oomen, *Werk in uitvoering. Het functioneren van de Tweede Kamer tijdens, voor en na de grondwetsherziening (1840 – 1853)*, Kampen: uitgeverij Summum 2020.

Thorbecke was voor de nieuwelingen onmiskenbaar de meest prominente parlementariër en dus volgden velen van hen zijn voorkeuren, ook als zij geen uitgesproken liberalen waren.

De drie historische gestalten van de Tweede Kamer¹

De Tweede Kamer van 1849 had veel van een *sociëteit van dorpsnotabelen*, in eigen streek of stad bekend dankzij hun adels­titel of hun status als deel van de lokale gevestigde orde. In de meeste gevallen hadden zij de standaard­opleiding voor de maatschappelijke elite gevolgd en rechten gestudeerd, in Leiden, Utrecht of Groningen. Een enkele katholiek was afgestudeerd aan de katholieke universiteit in Leuven. Hun verkiezing dankten zij aan kiezers die een bepaald bedrag betaalden in de patentbelasting, wat betekende dat vooral zelfstandige boeren en middenstanders (waaronder ook kroegbazen) naast vermogende burgers over het kiesrecht beschikten. Zij vormden samen zo'n 10% van de mannelijke volwassen bevolking. De eerste keer hadden zij massaal aan de verkiezing deelgenomen: ongeveer 80% had meegedaan. Deze lokale notabelensociëteit zou zich, betrekkelijk los van haar kiezers, weten te handhaven tot ver in de jaren tachtig van de negentiende eeuw.

De Finse politicoloog Kari Palonen heeft in een scherpzinnige analyse uit 2018² parlementen ondergebracht in een driedeling, onderscheidend tussen een parlement dat zichzelf voornamelijk definieert als 'wetgever' tegenover parlementen die zichzelf primair zien als 'vertegenwoordiging' of als 'forum van debat'. De VS representeren in deze driedeling bij uitstek de wetgever; Frankrijk de vertegenwoordiging en het Verenigd Koninkrijk het forum van debat. De Nederlandse Tweede Kamer vanaf 1849 – maar eigenlijk al sedert 1815 – definieerde zichzelf in de eerste plaats als de auto­nome wetgever.

-
- 1 Deze paragraaf vormt een samenvatting van de conclusies in het slothoofdstuk (7) van mijn *Toegang tot het Binnenhof* (zie lijst publicaties achter dit hoofdstuk).
  - 2 Kari Palonen, 'A Comparison between Three Ideal Types of Parliamentary Politics: Representation, Legislation and Deliberation', in: *Parliaments, Estates and Representation*, 38 (2018), nr. 1, 6-20.

In de laatste decennia van deze eeuw begonnen kiezers zich bovenlokaal te organiseren en zij groepeerden zich rond leiders die niet alleen het parlement wilden veroveren maar ook, zoals Abraham Kuyper het noemde, het 'regeerkasteel'. Deze leiders hadden uitgesproken opvattingen over wat er met de samenleving moest gebeuren en mobiliseerden de kiezers voor hun missie, ondersteund door politieke medestanders en propagandisten.

De Kamer en haar leden verloren hun *Selbstherrlichkeit* en werden het politieke afgeleide van grote maatschappelijke en buitenparlementaire bewegingen; tegelijk werden zij in Palonens termen vooral 'vertegenwoordiging'. In Nederland werd dit een, internationaal vergeleken, uitzonderlijk geheel van gesloten bolwerken van levensbeschouwelijke aard. Zoals het later zou worden genoemd: Nederland 'verzuilde', ook in de politiek. De Tweede Kamer zou daarvan de gevolgen dragen: zij gaf haar deftige karakter op en werd meer een weerspiegeling van de maatschappij die zij representeerde. Kamerleden van diverse klassen en standen met heel diverse opleidingen en beroepen namen de plek in van de oude notabelen. Tegelijk werden fracties en Kamerleden de woordvoerders, niet alleen van hun partijen maar ook van de maatschappelijke organisaties waaruit zij waren voortgekomen. De Tweede Kamer werd de *vertegenwoordiging van de georganiseerde samenleving*.

Maar, zij zou nogmaals een grondige gedaanteverwisseling ondergaan. Aan het begin van de jaren zeventig van de twintigste eeuw verloor de georganiseerde maatschappij aan gemeenschap, tegelijk met de afbrokkeling van de traditionele levensbeschouwelijke instituties. De maatschappij individualiseerde en schiep daarmee ruimte voor een vorm van rekrutering voor het politieke ambt die wij 'professionalisering' zijn gaan noemen. Min of meer verholen was deze overigens al aanstonds na 1945 ingezet; nu ging de rem van de verzuiling eraf.

De politieke partij raakte de verbinding kwijt met het stelsel van maatschappelijke organisaties, kwam alleen te staan en ging op zoek naar politiek vakmanschap, eindelijk ook 'vakvrouwschap' trouwens. De

opgekomen verzorgingsstaat eiste kennis en kunde, die maatschappelijke organisaties niet meer aan verwante partijen wilden of konden bieden en die voornamelijk door (academische) opleiding werd vervangen. De Tweede Kamer werd als gevolg daarvan tot een *werkplaats van beroeps politici*. Dat werd zij niet alleen in Nederland; zo gebeurde het in de hele democratische wereld.³ In descriptief opzicht werd de Tweede Kamer minder representatief dan in het hoogtij van de Verzuiling: de professionalisering had immers haar prijs. Minder ‘wetgever’ dan in de negentiende eeuw, minder ‘vertegenwoordiging’ dan in de twintigste eeuw en meer het ‘forum van debat’ met winnaars en verliezers. Waartegen uiteindelijk een populistische opstand zou ontstaan.

Aan de hand van diverse sociale indicatoren ga ik in het vervolg meer in detail na in welk opzicht de Tweede Kamer in de honderd zestig jaar sedert 1848 van karakter is veranderd, maar ook waarin zij onveranderlijk dezelfde is gebleven.

Het overzicht daarvan kunnen wij baseren op het biografisch archief van het intussen vijftigjarige Parlementair Documentatiecentrum, ooit begonnen als instituut van de Universiteit Leiden en intussen geïntegreerd in het Montesquieu Instituut. Behalve tekstuele weergave als bekend van de website parlement.com bevat het archief ook tal van cijfermatig vastgelegde data over de sociale herkomst van (onder andere) Tweede Kamerleden, dat telkens is aangevuld tot op de dag van vandaag.

Een eerste systematisch verslag op basis van het cijfermateriaal over de Tweede Kamer was te vinden in mijn dissertatie *De toegang tot het Binnenhof. De maatschappelijke herkomst van de Tweede Kamerleden tussen 1849 en 1970*,

---

3 Maurizio Cotta and Heinrich Best, ‘Between Professionalization and Democratization: a Synoptic View on the Making of the European Representative’, in: Heinrich Best en Maurizio Cotta (ed.), *Parliamentary Representatives in Europe 1848 – 2000. Legislative Recruitment and Careers in Eleven European Countries*, Oxford University Press 2000, 493 – 526.

in 1983 gepubliceerd.⁴ Later leverde ik nog een aantal aanvullende verslagen die gebruikmaakten van gegevens van na 1970, waarvan het laatste verscheen in 2007 in de bundel *Een verdeeld electoraat. De Tweede Kamerverkiezingen van 2006*, onder redactie van Kees Aarts, Henk van der Kolk en Martin Rosema.⁵ Het Montesquieu Instituut leverde later nog overzichten van deze aard aan de Staatscommissie parlementair stelsel, bekend als de staatscommissie-Remkes. Dit hoofdstuk vat de hoofdlijnen van al deze verslagen kort en geactualiseerd samen. Analyse van de hedendaagse Kamer is te vinden in het hoofdstuk van Simon Otjes elders in dit boek.

Wat bleef en wat veranderde?

De huidige Tweede Kamer is uiteraard niet meer die van 1849. Dat geldt niet alleen voor de zaal waarin wordt vergaderd en de kwesties waarover wordt gedebatteerd; het gaat ook op voor het genre mannen en vrouwen die er hun werk verrichten. Vrouwen waren er in 1849 sowieso niet bij en de mannen waren van een andere sociale herkomst dan vandaag. In een paar grove ‘verfstreken’ hebben wij dat al laten zien in de introductie van dit hoofdstuk. Toch zou het een misverstand zijn te geloven dat in die 160 jaar alles is veranderd. Sommige achtergronden van de parlementariërs zijn in al die jaren steeds ongeveer dezelfde gebleven.

Rond 1849 en ook nog vele decennia erna speelde adellijke herkomst van Kamerleden een rol van betekenis, maar van meet af aan vormde burgerlijke afkomst verreweg de belangrijkste factor. Een aantal burgers behoorde tot in de twintigste eeuw tot ‘Nederlands Patriciaat’, het meer deftige burgermansvolk dus. Ook die families raakten in de loop der tijd meer en meer buiten beeld. Zoals de Nederlandse samenleving door de eeuwen heen een burgerlijke samenleving was, zo was ook de volksvertegenwoordiging

---

4 Zie lijst publicaties achter dit hoofdstuk. Het biografisch archief leverde nog twee andere proefschriften op: W. P. Secker, *Ministers in Beeld. De sociale en functionele herkomst van de Nederlandse ministers (1848 – 1990)*, Leiden: DSWO Press 1991 en B.H. van den Braak, *De Eerste Kamer. Geschiedenis, samenstelling en betekenis 1815 – 1995*, Den Haag: Sdu Uitgevers 1998.

5 Zie lijst publicaties achter dit hoofdstuk.

van stond af aan een burgerlijke vergadering en dat is zij steeds meer geworden. Toch waren er lang steeds enkele leden van adel.

Stabiel bleef ook de verdeling van Kamerleden naar regionale herkomst. Wat wij nu de Randstad noemen – in vroeger tijden spraken we dan van ‘Holland’ – was steeds qua woonplaats dominant, maar de andere regio’s zijn steeds redelijk vertegenwoordigd geweest, nu en dan met uitzondering van Zeeland. De zuidelijke provincies werden zelfs onevenredig goed vertegenwoordigd met rond 20% van de Kamerleden, hoewel de bevolking er minder omvangrijk was.

Interessant daarbij is, dat het kiesstelsel daarvoor nauwelijks van betekenis is geweest. Het oude meerderheidsstelsel met een of een paar Kamerleden per district spreidde de herkomst van Kamerleden niet beter of slechter dan het stelsel van evenredige vertegenwoordiging na 1918.⁶ Politieke partijen droegen daar zorg voor, daargelaten dat de aanhang van diverse partijen op een aantal plekken in het land zijn eigen concentraties kende. Men denke aan het ‘katholieke zuiden’ of aan de orthodox-protestantse ‘bible belt’. De Hollandse provincies en Utrecht kenden vanouds een sterk gemengde bevolking en daarmee ook Kamerleden van alle soorten partijen.

Soortgelijke stabiliteit in herkomst laat ook de verdeling stad-platteland zien. Uitzondering vormde de periode tussen 1918 en 1940, tevens het confessionele hoogtij in het parlement, toen stedelijke Kamerleden wat meer plaats moesten maken voor vertegenwoordigers die in het landelijk gebied woonden. Voor het overige domineerde in de Kamer de stad, in het bijzonder de provinciestad, meer dan de grote steden in het westen.⁷

Ook de leeftijdsverdeling onder de Kamerleden vertoonde 160 jaar lang een tamelijk stabiel beeld (zie Figuur 1). De overheersende leeftijdsgroep is immers die van de leden die tussen 35 en 50 jaar oud zijn als zij worden

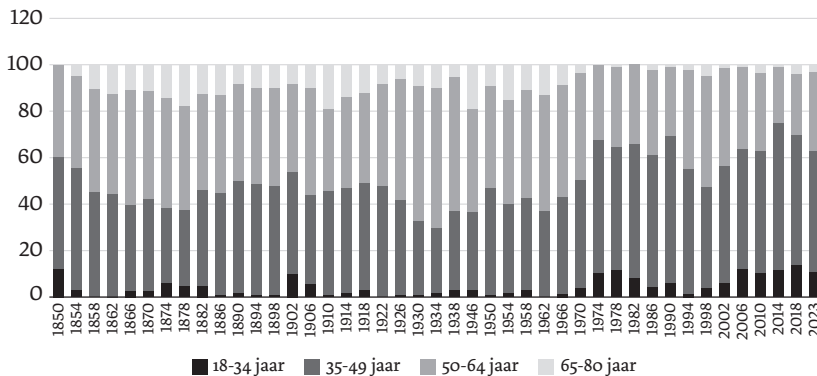
---

⁶ *De toegang tot het Binnenhof*, 83-93.

⁷ *De toegang tot het Binnenhof*, 93-97.

gekozen. De categorie 50- tot 60-jarigen was tot de jaren zeventig van de vorige eeuw van belang, maar werd daarna ten dele vervangen door de groep van 30- tot 40-jarigen. Oudere Kamerleden, van boven de 60 jaar, zijn in Nederland steeds een klein gezelschap geweest, ook in de negentiende en vroege twintigste eeuw toen er nog de meeste hoogbejaarde parlementariërs te vinden waren.⁸ De vergrijzing van de Nederlandse bevolking in recente jaren heeft geen vertaling gevonden in de samenstelling van de Tweede Kamer. Alleen in de jaren negentig van de vorige eeuw was er even een stijging te zien onder invloed van het AOV en 55+. Daarentegen is het aantal jonge Kamerleden (beneden de 35 jaar) wel toegenomen maar ook hun aantal blijft beperkt.

Figuur 1 Leeftijdverdeling onder de Kamerleden

In de beroepsachtergrond van Tweede Kamerleden heeft door de tijd heen de overheid een hoofdrol gespeeld. Steeds was 20 tot 25 % van de Kamerleden afkomstig uit een baan in dienst van de overheid – hetzij als ambtenaar, hetzij als beroepsmilitair – of uit een publiek ambt. Hier gaat het om een traditie die ouder is dan de Tweede Kamer en die zich zelfs al manifesteerde onder de gezagsdragers van de Republiek. Daarnaast is er in de periode tussen 1890 en 1970 sprake geweest van een zekere diversiteit

⁸ ‘Het “prefab-kamerlid”’, 204 (zie publicatielijst aan het eind van dit hoofdstuk).

in beroepsachtergrond al naargelang de politieke stroming waartoe Kamerleden behoorden: arbeiders en vakbondsleiders in de SDAP naast kleine zelfstandigen in confessionele partijen en dominees in de protestantse kring. En, alleen de katholieke fractie kende priesters als lid, zoals Schaeapman eerst en Nolens later.⁹

Traditioneel is ten slotte ook de academische opleiding van de meeste Kamerleden en dan nog in het bijzonder de juridische. Daarmee echter komen wij in een meer dynamische omgeving en een geschiedenis van meer of minder sterke veranderingen.

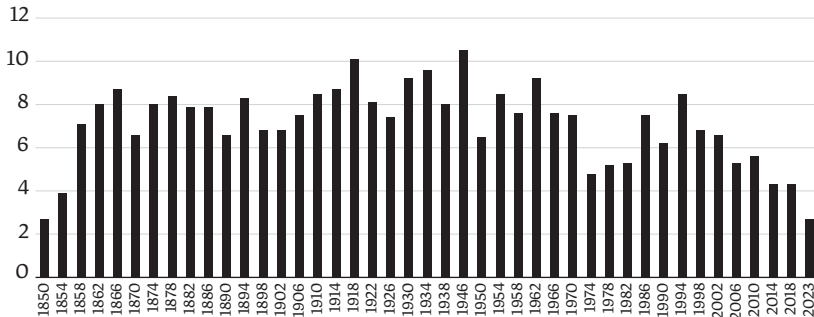
Golfbewegingen

De sterkste veranderingen – tegelijk golfbewegingen – doen zich voor bij de gemiddelde ervaring als Kamerlid (zie Figuur 2). In de eerste decennia na 1848 werd er relatief weinig duurzame ervaring opgebouwd. Daarin is de invloed te zien van de tweejaarlijkse verkiezingen, waarbij steeds de helft van de zetels op het spel stonden. Na de grondwetsherziening van 1887 traden de vierjaarlijkse verkiezingen en vastlegging van het aantal leden op honderd daarvoor in de plaats en dat leidde tot sterk groeiende ervaring. Vlak voor de verkiezingen van 1918, voor het eerst onder algemeen mannenkiesrecht, was die zelfs opgelopen tot tien jaar gemiddeld. Het nieuwe kiesrecht leidde tot een tijdelijke dip en daarna groeide de ervarenheid van de Kamer weer tot een hoogterecord, kort voor de verkiezingen van 1946. Deze verkiezingen brachten een wisseling van de wacht, na de vijf oorlogsjaren waarin de meeste Kamerleden hadden geweigerd ontslag te nemen ondanks een verzoek daartoe van de Duitse bezetter. Daarna groeide het gemiddelde weer, al was er een kleine dip dankzij de uitbreiding van de Kamer van 100 naar 150 leden in 1956.

---

⁹ *De toegang tot het Binnenhof*, 162-175.

Figuur 2 Ervaringsjaren in de Kamer, 1850-2023

Twee opeenvolgende verkiezingen in de turbulente jaren 1971 en 1972¹⁰ brachten een sterke terugval en vernieuwing tegelijk teweeg: zowel kwantitatief als kwalitatief veranderde de Kamer van karakter. (Op die kwalitatieve verandering komen wij verderop terug.) De ervaring viel terug tot 4,5 jaar gemiddeld. De jaren tachtig leken stabilisatie op te leveren, maar vanaf 1994 begon de consequente neergang van de parlementaire ervaring. Die zakte in van negen jaar gemiddeld in 1994 tot 2,5 jaar, kort na de verkiezingen van 2023. Een dieptepunt, alleen geëvenaard door de algemene wis-seling van de wacht in het revolutiejaar 1848.

Met de afgenomen ervaring vanaf 1971/72 daalde ook de binding van de parlementariërs aan de kerk en aan de traditionele organisaties in het maatschappelijke middenveld. De afnemende kerkelijke binding had natuurlijk te maken met de deconfessionalisering in de politiek (katholieke en protestantse partijen verloren hun meerderheid), maar ook met een breder proces van ontkerkelijking. Het werd trouwens steeds moeilijker de religieuze binding van Kamerleden te achterhalen, zij het niet omdat zij allemaal ongelovig zouden zijn geworden.¹¹ De godsdienst was meer dan

10 Over betekenis 1971/1972: 'Geïsoleerd op het Binnenhof', 8-14 (zie publicatielijst aan het eind van dit hoofdstuk).

11 (samen met B.H. van den Braak), 'Kamerleden als passanten in de Haagse politiek', 73-74 en mijn 'Parlementariërs in tijden van politieke turbulentie', 151 (zie publicatielijst aan het eind van dit hoofdstuk).

ooit een private levenskeuze geworden, zonder de behoefte aan een kerk toe te behoren.

De binding aan organisaties en instellingen in het maatschappelijk middenveld werd vanaf het eind van de jaren zestig eveneens verregaand losgelaten. Die werd een aantal jaren zelfs gezien als schadelijk voor de politieke onafhankelijkheid en de belangrijker geachte loyaliteit aan de politieke partij. Herkomst uit organisaties als vakbeweging en werkgeversorganisaties verdween weliswaar niet, maar werd wel veel minder sterk. Nevenfuncties op die terreinen tijdens het Kamerlidmaatschap werden als onwenselijk gezien. Parlementariërs en partijen kwamen daardoor in een maatschappelijk isolement terecht en verloren aan kennis en inzicht, nodig voor effectieve controle op het regeringsbeleid en deugdelijke wetgeving.¹² Daarop volgde vanaf de jaren negentig enige correctie en bovendien kwamen nieuwe organisaties in beeld, zoals op het terrein van het milieu.

Een van de opvallendste golfbewegingen in de parlementaire rekrutering betreft de opleiding van Kamerleden (zie Figuur 3). In de eerste decennia vanaf 1848 overheerste, in vaste relatie met de deftigheid van adel en patriciaat, de opleiding aan een der universiteiten, bij voorkeur in de rechtsgeleerdheid. Daarnaast bestond voor vermogenden ook nog het privé genoten onderwijs. Geleidelijk, maar vooral na 1900, nam het aantal Kamerleden toe dat niet tot de oude elite behoorde en dus ook lang niet altijd naar de universiteit was geweest.

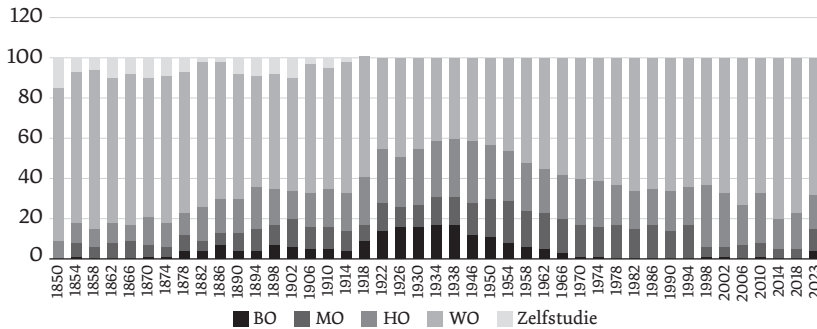
Tussen 1900 en 1956 werd het Kamerlid-academicus een minderheid en ging de Kamer weliswaar niet het opleidingsniveau in de samenleving weerspiegelen maar zij ging er wel meer op lijken. Ook mensen met voortgezet onderwijs en zelfs basisonderwijs drongen tot de Kamer door. Meer in het algemeen was de Tweede Kamer tussen 1918 en 1956 in descriptief opzicht de meest representatieve – zo men wil: de meest democratisch

---

12 'Geïsoleerd op het Binnenhof', 14-15; Joop van den Berg, *Humeurig volk, verkrampte politiek en hoe het anders kan*, Amsterdam: Prometheus 2022, 58-93.

samengestelde – Kamer in de parlementaire geschiedenis. Als al gezegd, het was tegelijk de periode waarin de Verzuiling met haar sterke binding tussen politiek en georganiseerde samenleving zich ook in het parlement deed gelden.

Figuur 3 Opleidingsniveau van de Kamerleden tot 2014

Maar, toen de Verzuiling haar invloed verloor, ging bij de professionalisering de ‘rem eraf’. Vanaf dat moment nam het niveau van de opleiding van Kamerleden weer sterk toe en stabiliseerde rond 65% van alle Kamerleden. Het omslagpunt lag, opnieuw, bij de verkiezingen van 1971/72. Een tweede groep Kamerleden, telkens van iets meer dan een kwart, betrad de Kamer met een hogere beroepsopleiding.

Daar past wel de kanttekening bij dat veel van de huidige hbo-opleidingen lang hebben behoord tot het voortgezet onderwijs, zoals de opleiding tot leraar, maatschappelijk werker en journalist. Vooral de opleiding tot onderwijzer – eertijds ‘kweekschool’ geheten – was lang een alternatief voor de academie, bezocht door kinderen uit milieus van arbeiders en kleine zelfstandigen. De SDAP en na de oorlog ook de PvdA leverden, samen met katholieken en Anti-Revolutionairen, nogal wat Kamerleden met een kweekschoolopleiding. Die fungeerde als het ware als een ‘armeluisuniversiteit’.¹³

¹³ ‘Geïsoleerd op het Binnenhof’, 6.

Onmiskenbaar is onder de Kamerleden het aantal ‘first generation academics’ sinds de jaren zeventig toegenomen, al vallen er geen statistieken van te leveren, omdat in het onderzoek niet meer naar klasse van herkomst kan worden gevraagd. Daarvoor is toegang nodig tot de gemeentelijke basisadministratie, maar die mag niet voor onderzoek worden geraadpleegd. Vast staat echter ook dat er een zekere relatie is blijven bestaan tussen universitaire opleiding en herkomst uit de gegoede middenklasse. Met andere woorden, niet alleen naar opleiding maar ook naar sociale gelaagdheid is de Tweede Kamer sociaal minder representatief geworden sinds het einde van de Verzuiling.

Het zou een misverstand zijn om daaruit de conclusie te trekken dat de Tweede Kamer zich door dit hogere onderwijsniveau zou zijn gaan isoleren van de samenleving en behalve in sociaal ook in politiek opzicht minder representatief zou zijn geworden. Veel van het naoorlogse beleid, dat aanzienlijke versterking van de sociale rechtsstaat met zich heeft meegebracht, is geleid door een volksvertegenwoordiging die maatschappelijk minder representatief was en is dan de vooroorlogse Tweede Kamer. Die mag de bevolking beter hebben weerspiegeld in sociaal opzicht maar zeker niet in de politieke betekenis van het woord; het interbellum was immers in parlementair opzicht een conservatief tijdperk. Als het over de Tweede Kamer gaat, past dus grote voorzichtigheid met het gebruik van de term ‘diplomademocratie’.¹⁴

In één opzicht is de Tweede Kamer sinds de al eerdergenoemde jaren 1971/72 aanzienlijk representatiever geworden dan zij voordien was. Bekend is dat de eerste vrouw die in de Tweede Kamer werd gekozen, Suze Groeneweg, van 1918 tot 1921 daar een eenzaam bestaan leidde. In 1921 kwam er, door opvolging, de liberale Johanna Westerman bij. Na de invoering van het actieve kiesrecht voor vrouwen traden in 1922 zeven vrouwen tot de Kamer toe. Waarna hun aantal geleidelijk weer daalde totdat in 1970 – vaak via

---

¹⁴ Mark Bovens en Anchrit Wille, *Diplomademocratie. Over de spanning tussen meritocratie en democratie*, Amsterdam: Bert Bakker 2011.

tussentijdse toetreding – vijftien vrouwen deel uitmaakten van de volksvertegenwoordiging. Vanaf toen begon hun aandeel geleidelijk te stijgen tot 59 in 2004. Sindsdien stabiliseerde het aantal vrouwen rond de zestig, al was de opkomst van partijen als de LPF en de PVV niet erg bevorderlijk voor de man-vrouwverdeling.¹⁵

Ook de representatie van etnische minderheden maakte een zekere groei door in het parlement. In 1994 kwamen er acht leden met een migratieherkomst in de Kamer; hun aantal steeg tot vijftien in 2004. Met de migratieherkomst deed trouwens ook de Islam zijn intrede in de Kamer.¹⁶

Professionalisering, populistische weerstand en democratische representatie

Onmiskenbaar heeft de Tweede Kamer sinds de jaren zeventig een sterke verandering ondergaan in haar sociale samenstelling: zij is veel minder dan daarvoor de weerspiegeling van de bevolkingssamenstelling als geheel. Politieke partijen zijn dankzij de ‘ontzuiling’ min of meer losgeraakt van het maatschappelijk netwerk van belangenorganisaties en ideële verenigingen. Er zijn nog wel banden daarmee, maar die zijn aanzienlijk minder hecht en minder veelvuldig dan in de jaren tussen 1900 en 1970. De Kamer is door de tijd heen wel minder deftig geworden; zij is het burgerlijk instituut dat in dat opzicht een weerspiegeling is van de maatschappij die zij vertegenwoordigt.

De naoorlogse ontwikkeling van maatschappij en overheid is, door haar groeiende complexiteit, daarnaast hogere eisen gaan stellen aan kennis en kunde van de volksvertegenwoordiging. Dat is, niet alleen in Nederland, voornamelijk opgelost door de intellectuele drempel tot de Staten-Generaal steeds hoger te leggen. Mannen van stand zijn geleidelijk vervangen door mannen en vrouwen die zich hebben ontwikkeld tot politieke ‘professionals’. Zij traden vanaf de jaren zeventig jonger aan als Kamerlid en bleven

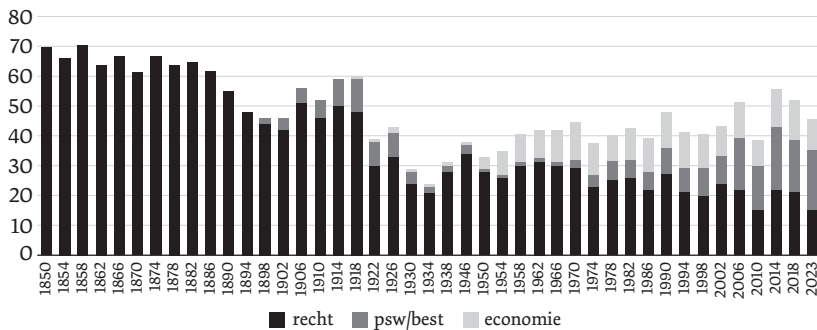
---

15 ‘Kamerleden als passanten’, 71; ‘Parlementariërs in tijden van politieke turbulentie’, 149-50.

16 In 1933 was de communist Roestam Effendi overigens het eerste islamitische Kamerlid.

vervolgens korter, wat met zich meebracht dat het lidmaatschap van de Kamer geen eindfunctie meer werd maar een fase in de beroeps carrière. Het zou intussen de moeite waard zijn meer onderzoek te doen naar de loopbaan na de Kamertijd; die eindigt immers voor lang niet iedereen in een functie als minister of staatssecretaris.

Figuur 4 Studierichting van Kamerleden tot 2014

In de opleiding is een zekere eenvormigheid ontstaan doordat de academische of hogere beroepsopleiding ongeveer het minimum is dat volkvertegenwoordigers moeten meebrengen. Zij is, als gezegd, in de plaats gekomen van de levenservaring, in het bijzonder in het maatschappelijk middenveld. Interessant daarbij is, dat de juristen in de jaren vijftig van de vorige eeuw ten dele werden vervangen door economisch geschoolden, maar dat inmiddels de politiek-sociale wetenschappen de grootste groep onder de academici en hbo-ers zijn geworden (zie Figuur 4). Ook dat duidt op professionalisering: de wet is ten dele vervangen door het beleid met zijn eigen beleidsregels en instrumenten. Daar hebben sociale wetenschappers meer verwantschap mee dan juristen.¹⁷

Ook in de beroepservaring voorafgaand aan de entree in de Kamer is die professionalisering te zien: de overheid is daarin nog steeds de

¹⁷ (Samen met B.H. van den Braak), 'Het nut der rechtsgeleerdheid', 71 (zie publicatielijst aan het eind van dit hoofdstuk).

belangrijkste groep en daarnaast de beroepen in wat de ‘quartaire sector’ wordt genoemd, de publieke dienstverlening. Daarbinnen wordt een groeiend aandeel geleverd door vrouwen en mannen die ervaring hebben opgedaan als werknemer van hun politieke partij of als fractiemedewerker. Verschillen tussen (traditionele) politieke partijen zijn steeds minder te vinden. Ietwat gechargeerd heb ik dus wel eens geschreven over ‘prefab-Kamerleden’, allemaal gefabriceerd in hetzelfde atelier en kort voor vertrek naar buiten van een politieke kleur voorzien.¹⁸

De Kamer mag aan professionaliteit hebben gewonnen, haar publieke gezag is er niet door versterkt. De afstand tussen vertegenwoordiger en vertegenwoordigde is er ontegenzegglijk door vergroot; zij zijn lichtelijk van elkaar vervreemd geraakt. Het is dan ook geen wonder dat vanaf 2000 politieke entrepreneurs het podium hebben betreden, door middel van nieuwe partijen. Het begon met ‘ouderenpartijen’ in 1994 en in de eerste jaren van onze eeuw trad de Lijst Pim Fortuyn met groot rumoer de Kamer binnen, helaas zonder de persoon Fortuyn die kort vóór de verkiezingen van 2002 om het leven werd gebracht. Zijn partij werd spoedig vervangen door andere, waarvan de PVV van Geert Wilders de belangrijkste en meest duurzame zou blijken.

In sociaal opzicht waren deze fracties niet wezenlijk anders samengesteld dan die van de traditionele partijen, maar er waren belangrijke accentverschillen, zowel qua scholing als beroepsachtergrond. (Meer daarover in de bijdrage van Simon Otjes.) Zij lieten het dilemma zien waarin de Tweede Kamer is terechtgekomen: een hoge opleiding kan het gebrek aan maatschappelijke verwantschap en ervaring blijkbaar niet afdoende vervangen. Dat is niet alleen en zelfs niet primair een kwestie van academische opleiding, want die overheerste altijd al. Het gaat om een besef van bij elkaar horen dat onvoldoende gestalte krijgt in de selectie voor het Kamerlidmaatschap.

---

¹⁸ ‘Het “prefab Kamerlid”’, 208-210.

In dat opzicht is leerzaam wat Robert Putnam schreef in *Making Democracy Work*,¹⁹ waarin hij een vergelijking maakte tussen het functioneren van de democratie in Noord- en Midden-Italië en in het zuiden van dat land. In het noorden en midden is sprake van een uitgebreid en redelijk sterk maatschappelijk middenveld en daardoor functioneert de democratie er een stuk beter dan in het zuiden waar zulk maatschappelijk midden vrijwel ontbreekt. De politieke democratie kan goed tegen een hoogopgeleid parlement maar het kan niet zonder een daarmee nauw verbonden *civil society*.

Lijst van eerdere publicaties van J.Th.J. van den Berg, met gebruikmaking van het biografisch archief van het Parlementair Documentatiecentrum

‘Herkomst, ervaring en toekomstperspectief van Kamerleden’, in:

M.P.C.M. van Schendelen e.a.(red.), “*Leden van de Staten-Generaal,...*”. *Kamerleden over de werking van het parlement*, ’s Gravenhage: VUGA uitgeverij 1981, 21-72.

‘Geïsoleerd op het Binnenhof’, in: *Socialisme en Democratie*, jg. 39 (1982), nr.1, 3-16.

De toegang tot het Binnenhof. De maatschappelijke herkomst van de Tweede Kamerleden, 1849-1970 (dissertatie RU Leiden), Weesp: Van Holkema en Warendorf 1983.

‘Het “prefab-kamerlid”. De gewijzigde recruitering van de Tweede Kamerleden sinds 1971-1972’, in: J.Th.J. van den Berg e.a. (red.), *Tussen Nieuwspoort en Binnenhof. De jaren zestig als breuklijn in de naoorlogse ontwikkelingen in politiek en journalistiek* (liber amicorum N. Cramer), ’s Gravenhage: SDU-uitgeverij 1989, 191-210.

(samen met B.H. van den Braak), ‘Kamerleden als passanten in de Haagse politiek. De maatschappelijke herkomst van Tweede Kamerleden 1970-2004’, in: C.C. van Baalen e.a. (red.), *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2004. Het democratisch ideaal*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2004, 69-81.

---

19 Robert D. Putnam, *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press 1993.

Kees Aarts e.a. (red.), 'Parlementariërs in tijden van politieke turbulentie', in:
Kees Aarts e.a. (red.), *Een verdeeld electoraat. De Tweede Kamerverkiezingen van 2006*, Utrecht: Spectrum 2007, 139-164.

(samen met B.H. van den Braak), 'Het nut der rechtsgeleerdheid, "juristen" en "meesters in de rechten" in de Staten-Generaal', in: Carla van Baalen e.a. (red.), *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2020. Het geplaagde ministerie van Justitie*, Amsterdam: Boom 2020, 66-78.

Maatschappelijk belang

Luuk Eilers en Hanna Nieuwenhuizen

Inleiding

Democratie en rechtsstaat zijn fundamenteën van onze samenleving, maar ze kunnen niet zelfstandig bestaan. Een vrije democratie kenmerkt zich onder andere door toegang tot dezelfde informatie voor iedereen en wordt gevormd en beïnvloed door alle mogelijke actoren in de maatschappij: van journalisten en docenten, tot lobbyisten en ambtenaren. Het verzamelen en toegankelijk maken van informatie over de processen van de democratie en rechtsstaat is daarom van groot belang. Burgers hebben het recht om zo goed en objectief mogelijk geïnformeerd te worden over besluitvorming die hun leven beïnvloedt.

PDC heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld door de gegevens over parlement en politiek te verzamelen en openbaar verkrijgbaar te maken. Wat in 1974 ontstond als academisch initiatief, groeide al snel uit tot een onafhankelijke stichting die een breed publiek bedient.

Vanwege de objectiviteit en neutraliteit van het PDC-archief zijn de databanken bruikbaar voor uiteenlopende groepen in de samenleving. In dit hoofdstuk nemen we je mee langs verschillende perspectieven: professionals uit diverse vakgebieden delen hun ervaringen en laten zien hoe deze informatievoorziening hen ondersteunt in hun werk. Door middel van telefonisch contact en het opsturen van vragenlijsten ontstond een goed beeld van de waarde van de databanken. Snel werd zichtbaar dat de informatie voor een breed scala van doeleinden gebruikt wordt.

Daarnaast wordt in dit hoofdstuk geput uit steunbetuigingen uit 2023 voor het behoud van de website en het biografisch archief. Destijds was de financiering voor PDC onzeker. Om het maatschappelijk belang van PDC

te kunnen aantonen, werd gebruikers en sympathisanten gevraagd een petitie te tekenen en aan te geven waarom volgens hen de site behouden moest blijven. De steun kwam vanuit alle hoeken van de samenleving: Kamerleden, academici, journalisten, historici, onderwijzers, ambtenaren, professioneel gebruikers en persoonlijk geïnteresseerden. Dit heeft PDC gesterkt en toont doeltreffendheid; het is een betrouwbare bron voor iedereen die de democratische rechtsstaat een warm hart toedraagt.

Wat volgt is een greep uit al die verhalen, opgedeeld in ‘professionele’ categorieën. Dit is geenszins een opsomming van alle inbreng, maar slechts een beperkt beeld van de breed gedragen steun voor het behoud van de openbare kennis die wordt verschaft middels de website parlement.com.

Docenten

In andere hoofdstukken is het academisch nut van PDC uitvoerig beschreven. De hogescholen en universiteiten zijn echter niet de enige onderwijsplaatsen waar parlement.com en het biografisch archief worden gebruikt. Want voordat men vaardig genoeg is om diepgravend historisch onderzoek en data-analyses uit te voeren, is er eerst een basis hiervoor gecreëerd in het voortgezet onderwijs.

Op de middelbare school worden kinderen niet alleen voorbereid op het hoger onderwijs, maar worden ze ook gevormd tot participerende burgers. Hoewel het gehele vakkenpakket, en het voortgezet onderwijs als geheel, hieraan bijdragen, zijn er twee vakken die hier expliciet toe dienen. Ten eerste heeft het vak maatschappijleer het doel om kinderen bedachtzaam te maken op de normen en waarden in onze maatschappij en hun rol hierin. Ten tweede dient het vak geschiedenis ertoe om te begrijpen hoe onze huidige samenleving tot stand is gekomen. Door middel van het beschikbaar stellen van kennis en data heeft PDC kunnen bijdragen aan deze vorming. Daarmee worden niet alleen de leraren en leerlingen geholpen, maar draagt PDC bij aan maatschappelijk bewustzijn.

Uit reacties op de steunbetuigingen in 2023 en de uitgestuurde vragenlijsten blijkt dat middelbare school docenten de data van PDC voornamelijk gebruiken om lessen voor te bereiden. Daarnaast laten ze leerlingen ook hun eigen onderzoek doen met behulp van de website. Dit is ook te zien aan de aanvragen van volledige biografieën, waaromtrent kinderen zeggen dat ze graag iets willen weten over een oud-politicus voor een schoolproject. Meerdere leraren gaven aan dat ze leerlingen naar de site verwijzen om spreekbeurten, debatten en verslagen voor te bereiden.

Meerdere respondenten vertelden ons dat ze tijdens hun gehele 'onderwijs carrière' profijt hebben gehad van de databanken. Eerst als middelbare scholier, daarna tijdens de studie en tot slot tijdens hun baan in het onderwijs of anderszins.

Uit de recent afgenomen vragenlijsten komt verder naar voren dat parlement.com wordt gebruikt bij alle 'opleidingsniveaus'. Geschiedenisleraren van zowel 6 vwo-klassen als 3 mbo-klassen gebruiken zelf de website als hulpbron om hun lessen voor te bereiden. Ook sturen ze alle leerlingen naar de website om kennis te vergaren over de werking van de Nederlandse politiek. De docenten zijn erg te spreken over het feit dat alle informatie op één centrale plek te vinden is. Zo werd er bijvoorbeeld meermaals aangegeven dat men het prettig vindt dat op dezelfde website gedegen informatie over zowel de Eerste als de Tweede Kamer beschikbaar is. Ook de overzichtelijke uitleg van hoe een wetsvoorstel uiteindelijk tot een wet leidt, is praktisch voor docenten en leerlingen.

Ook leraren maatschappijleer putten uit de kennis van het PDC-archief ter voorbereiding van hun lessen. Daarbij gaven ze aan parlement.com als een overheidswebsite te beschouwen vanwege de betrouwbaarheid. Daarbovenop vinden ze de uitgebreide informatie over historische en politieke contexten erg nuttig. Verder ervaren ze de linkjes op de website als erg waardevol. Hierdoor wordt de nieuwsgierigheid van henzelf en hun leerlingen gewekt, kunnen ze doorlezen over interessante feiten en

begrijpen ze de connecties tussen verschillende personen, wetten, instituties en gebeurtenissen.

Tot slot hebben docenten desgevraagd een aantal bruikbare suggesties gedaan. Zo kan het voor jongeren bijvoorbeeld bevorderlijk zijn om meer beeldmateriaal, zoals *infographics* op de site te maken en beschikbaar te stellen. Verder gaven ze aan dat ze graag zouden zien dat we in gesprek gaan met jongeren over wat de politiek voor hen betekent en hoe ze “de samenleving graag veranderd zien voor zichzelf en hun medejongeren”. Dit laatste is evenwel niet de taak van PDC, maar voor alle organisaties die gebruik kunnen maken van onze openbare data.

Journalisten

Niet alleen het academische onderzoek en onderwijs hebben van het biografisch werk van PDC genoten. Ook binnen de journalistiek en media-industrie heeft het een belangrijke functie gehad. Journalisten spelen een grote rol in het informeren van het publiek over politiek en landelijk bestuur. Om hun werk goed te doen, hebben ze betrouwbare en objectieve bronnen nodig. Hiervoor kunnen ze bij het PDC terecht.

Nieuwsmedia, van dagbladen tot tv-programma's, maken regelmatig gebruik van parlement.com voor achtergrondinformatie en snelle *fact-checks*. Zo vertelt Splinter Chabot dat hij zich op gesprekken met politici voorbereidt door het archief te raadplegen. Omdat hij gewend is dat politici de zaken soms mooier maken dan ze zijn, biedt het archief hem de zekerheid dat de feiten kloppen. Dit is niet alleen essentieel voor de kwaliteit van de berichtgeving, maar draagt ook bij aan een goed geïnformeerd publiek.

Uit de reacties van de uitgestuurde vragenlijst en de steunbetuigingen blijkt dat journalisten PDC vooral waarderen vanwege de betrouwbaarheid en toegankelijkheid van de informatie. In tijden waarin desinformatie een groeiend probleem vormt, biedt het een neutrale en feitelijke bron voor objectieve journalistiek.

Wim van Klaveren (BNNVARA) geeft aan dat hij PDC wekelijks gebruikt voor zijn werk aan radio- en televisieprogramma's. Hij vindt het prettig om snel de geschiedenis en achtergronden van politici en onderwerpen na te zoeken: "Of te controleren of wat ik denk te weten ook klopt. Dan is parlement.com een snel te raadplegen en, voor zover ik kan beoordelen, betrouwbare bron." Dit sentiment wordt gedeeld door andere journalisten, die aangeven dat PDC essentieel is voor het opzoeken van feitelijke informatie tijdens hun werk.

Ook Splinter Chabot benadrukt het nut van PDC, niet alleen als journalist, maar ook als programmamaker en voormalig student: "Betrouwbare informatie is vaak te vinden op jullie website, een ideaal platform. Ik gebruik het als naslagwerk en een manier om mijn eigen denkproces te scherpen." Hij noemt het een soort 'geheugentrainer' die helpt bij het duiden van de actualiteit en het herkennen van patronen in de politiek. Ook zegt hij het als bron te zien waarmee hij zijn eigen geest kan scherpen. Het werkt ook goed twee kanten op, zegt Chabot. De nieuwsbrieven en columns werken als het ontvangen van een 'schot hagel' aan informatie, waar je soms al dan niet op zoek naar bent, terwijl je op andere momenten zelf als scherpschutter op zoek gaat naar informatie.

Ook Esther Lammers, journalist bij dagblad *Trouw*, geeft aan dat zij de website al jaren kent via collega's op de politieke redactie. Zij gebruikt parlement.com vooral om biografische informatie over politici, of oud-politici, op te zoeken. Daarnaast vindt ze de beschrijvingen van kabinetsformaties in het verleden waardevol omdat deze helpen om de lezers van *Trouw* van gedegen informatie te voorzien.

Lammers benadrukt dat een digitaal toegankelijk archief verder nergens zo goed beschikbaar is – niet bij hogescholen of bij universiteiten. Kennis van het verleden is cruciaal om trends in de huidige politiek te begrijpen, en misschien zelfs om ze te zien aankomen.

Ambtenaren/politici

PDC heeft veel geschreven over het reilen en zeilen in de politiek. Uiteraard zijn de biografieën hier een groot onderdeel van, maar ook de uitleg over de werking van het ambtelijk apparaat en de verschillende onderdelen daarvan is van belang. Na rondvraag blijkt dat de ‘spelers’ waarom het gaat, ook zelf regelmatig gebruik maken van het archief.

Zo gaf een respondent, werkzaam op de Japanse ambassade in Nederland, aan dat parlement.com een “onschatbare bron”. Telkens wanneer hij vragen krijgt over het Nederlandse parlement, raadpleegt hij de website. Daarbij onderhouden ambassades veel contact met Nederlandse politici. Wanneer er vanuit de ambassade of direct uit Japan een vraag over een Nederlandse politicus wordt gesteld, is parlement.com de bron waar hij zijn informatie vandaan haalt. De respondent gaf aan dat de kwaliteit van zijn werk zonder parlement.com in het geding zou komen.

De gegevensbestanden worden eveneens gebruikt door personen die dichter bij het ambtelijk apparaat staan, of er zelfs deel van uitmaken. Zo schrijft een werknemer bij informatiebeheer van de Raad van State over het raadplegen van parlement.com: “Ik gebruik het biografisch archief van parlement.com al enkele decennia geregeld voor het opzoeken van de achtergrondgegevens van politieke of voormalig politieke functionarissen”. Dankzij de databank kan hij “gestolde analoge en digitale informatie beter duiden en analyseren t.b.v. de geheugenfunctie van het oudste Nederlandse Hoge College van Staat”. Verder is het volgens hem van belang dat iedereen kan opzoeken wat belangrijke publieke functionarissen hebben “bijgedragen aan de Res Publica” en is het maatschappelijk van essentieel belang dat “inzicht in en kennis van politieke en staatkundige ontwikkelingen” openbaar beschikbaar zijn.

Zelfs als we nog een stapje hogerop de ladder van het staatsbestel kijken, zien we dat het archief een belangrijke functie vervult. Oud-Tweede Kamerlid Arie de Jong is na zijn tijd in het parlement bestuurslid geworden van

de Vereniging van Oud-Parlementariërs (VOP). Momenteel is hij daar nog voorzitter van de websiteredactie en voorzitter het digitale tijdschrift 'De Leunstoel'. Hij schreef het boek *Wat het uitmaakt* (2020) over oud-bewindspersonen van de Partij van de Arbeid. Hiervoor heeft hij het biografisch archief en de issues over historische gebeurtenissen veel gebruikt. Hij raadpleegde de site eveneens tijdens het schrijven van een boek over de geschiedenis van de VOP. In zijn functie als bestuurslid consulteerde hij stevast het biografisch archief wanneer er gezocht werd naar nieuwe bestuursleden. Aangezien hij de site zeker nog vijf tot tien keer per maand raadpleegt, heeft hij zich altijd erg hard gemaakt voor het voortbestaan ervan.

Ook uit de steunbetuigingen uit 2023 blijkt dat rijksambtenaren met sterk uiteenlopende portefeuilles de databanken aanwendden. Sommigen gebruikten de informatie voor het beantwoorden van Kamervragen, anderen weer voor het schrijven van adviezen. Velen gaven aan dat ze zowel de biografische informatie als de historische achtergronden lazen om inzicht te krijgen in politieke situaties en deze geschiedkundig te kunnen vergelijken.

Zo blijkt dat PDC niet alleen over staatsinrichting en parlement kennis beschikbaar stelt, maar degenen die er deel van uitmaken ook bedient. Net zoals de databanken door vele actoren in de samenleving worden benut, geldt dit voor het ambtelijk apparaat. Van gemeenteraadsleden tot rijksambtenaren tot Kamerleden wordt het nut van de archieven onderkend en onderstreept.

Historici

Zojuist zagen we al dat het biografisch archief wordt aangewend ten behoeve van het schrijven van biografische werken. Oud-Kamerlid Arie de Jong heeft het meermaals voor dit doel gebruikt, maar hij is zeker niet de enige. Zowel in de steunbetuigingen als in de interviews spraken veel biografen over het belang van het archief. Hieronder volgen enkele voorbeelden.

Devika Partiman, directeur van stichting Stem op een Vrouw en schrijfster, gebruikt de site regelmatig. Bijvoorbeeld om informatie op te zoeken over specifieke vrouwelijke politici en hun bijdrage aan de politiek. Ze omschrijft het archief als een helder startpunt dat haar richting geeft in verder onderzoek. “Onze politieke geschiedenis zit vol onderbelichte verhalen,” zegt ze. “Om te laten zien dat politiek meer is dan een verhaal over witte mannelijke lijsttrekkers, is de informatie van jullie archief cruciaal.” Voor haar boek *Stem op een vrouw. De strijd voor vrouwen in de politiek* maakte ze veel gebruik van parlement.com, en noemde ze PDC ook in het dankwoord.

Chris Hietand was promovendus bij het Biografie-Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen, en deed hier onderzoek naar André van der Louw. Voor zijn onderzoek gebruikte hij het biografisch archief om snel en betrouwbaar informatie te vinden over politici waarmee Van der Louw in aanraking kwam: “Als ik een naam tegenkwam van iemand van wie ik niet zoveel wist, was het een makkelijke manier om daar snel beter zicht op te krijgen.” Hij wijst daarnaast op het belang van de verwijzingen naar verdere bronnen, en noemt het een nuttige ondersteuning bij het vinden van contactgegevens voor interviews.

Ook Saskia Sluiter benadrukt hoe parlement.com haar politieke blik heeft gevormd. Wat begon met een zoektocht naar een Kamerlid uit de negentiende eeuw groeide uit tot een diepgaand inzicht in de Nederlandse parlementaire geschiedenis. Dankzij parlement.com kon ze niet alleen de rol van Jhr. Mr. J.W.G. Boreel van Hogelanden beter begrijpen, maar ook het bredere debat rondom de kieswetherziening van Tak van Poortvliet in zijn context plaatsen. Het archief bood haar niet alleen feiten, maar ook het gereedschap om de politieke verhoudingen van toen en nu te doorgronden. “Parlement.com heeft mij politiek opgevoed” schrijft ze. Juist de combinatie van toegankelijkheid, betrouwbaarheid en historisch én actueel perspectief maakt de site voor haar, en vele andere met haar, onmisbaar.

Andere beroepsgroepen

Naast de bovengenoemde ‘beroepsgroepen’, bestaat er nog een breed scala aan gebruikers van parlement.com. Uit de steunbetuigingen van 2023 blijkt dat veel ‘particulieren’ simpelweg geïnteresseerd zijn in politiek en politici. Daarbij proberen personen en organisatie uit ook invloed uit te oefenen op politiek Den Haag. Ook voor hen blijkt het biografisch archief onmisbaar.

Rob Hoppe, voormalig rapporteur van de *Sustainable Governance Indicators* voor Nederland bij de Bertelsmann Stiftung, haalde ieder jaar informatie over het functioneren van het Nederlandse parlement uit de databanken. Hij benadrukt dat een goed ontwikkeld institutioneel geheugen een levensvoorwaarde is voor de democratie: “In een democratie is het parlement een van de centrale instituties. Naast journalistieke archieven is ook een wetenschappelijk archief nodig”. Hij stelt dat parlement.com een essentiële bron is om politieke ontwikkelingen in een bredere context te plaatsen en inzicht te krijgen in de dynamiek binnen de wetgevende macht. Verder merkt hij op dat de voor een breed publiek toegankelijke wetenschappelijke grondslag een grote kracht van het archief is.

Zowel in 2023 als bij de recente enquêteering antwoordden er veel lobbyisten. Deze beroepsgroep, die zichzelf vaak aanduidt als ‘werkend bij een Public Affairs bureau’ wil vaak – en begrijpelijk – anoniem blijven. Zij gaven aan vaak achtergrondinformatie over ‘gesprekspartners’ en parlementaire procedures op te zoeken. Net als vele andere beroepsgroepen noemden zij de onafhankelijkheid en toegankelijkheid van informatie als een voornaamste voordeel van de site. Ook vinden ze de documentatie van langlopende dossiers waardevol. Tot slot is duidelijk te zien dat deze lobbyisten diep in de biografieën duiken. Desgevraagd zei een van hen: “Een waar genot zijn de details die soms meegenomen worden in de nevenfuncties van sommige politici, zoals bij Halbe Zijlstra de vermelding dat hij secretaris was van postduivenvereniging ‘De Griffioen’ van 1992 tot 1995”.

Conclusie

Hoewel PDC ontstaan is als een academisch initiatief, blijkt uit bovenstaande reacties en de steunbetuigingen dat het nut veel verder reikt dan alleen de universitaire wereld. Docenten zijn geholpen door een schat aan informatie over het parlementaire bestel van nu en vroeger. Deze informatie delen ze weer met hun leerlingen, die daarmee gevormd worden tot participerende burgers. Journalisten gebruiken het archief om zich voor te bereiden op de gesprekken met politici en om politieke processen te begrijpen. Deze communiceren ze dan weer naar een groter publiek. Het PDC-archief is vaak dus de eerste stap naar publieksgerichte en -informerende artikelen.

Voor ambtenaren en politici blijkt het archief van wezenlijk belang voor hun dagelijks functioneren. Net als journalisten gebruiken zij de databanken om politieke processen te begrijpen en in historische context te kunnen plaatsen. Het belang voor biografen en historici spreekt voor zich: zij vinden informatie waardoor ze verder kunnen graven in andere historische archieven. Maar naast deze meer voor de hand liggende 'doelgroepen', reikt het nut van decennialang opgebouwde archieven van PDC nog veel verder. Zowel in professioneel als in privéverband wordt de informatie veel geraadpleegd. Een groot deel van de aanvragen van de biografieën van oud-bewindspersonen wordt gedaan vanwege (vermeende) familiale banden. Hiermee helpt PDC burgers regelmatig met het completeren van hun stamboom.

Hoewel de doeleinden van het gebruik van de PDC-data sterk uiteenlopen, waren respondenten vaak eensgezind wanneer er gevraagd werd wat volgens hen het nut van parlementair en biografisch archief is.

Zo zeiden ze dat 1) in een vrije samenleving toegang tot informatie over het landsbestuur van essentieel belang is; 2) de technische taal die wordt gebruikt in Den Haag ontcijferd kan worden met behulp van de beschikbare informatie; 3) er behoefte is aan een bron van onafhankelijke, objectieve informatie over het staatsbestel; 4) in de huidige tijd, gekenmerkt door polarisatie, 'droge feiten' en historisch besef van uiterst belang zijn.

Splinter Chabot verwoordde het krachtig: “Als je geen archief hebt, heb je geen geheugen en dwaal je doelloos en gewetenloos rond. Wanneer een land parlementaire geschiedenis niet documenteert, kan het niet leren van de geschiedenis. Hiervoor moet je weten hoe je politiek gevormd is – je moet kunnen weten waar het uit gegroeid is om het nu te kunnen begrijpen. Het PDC-archief is digitaal en makkelijk te begrijpen, wat lang niet altijd gezegd kan worden van handelingen in de Kamer. Een sterk archief draagt bij aan een goede werkende democratie, kijk maar naar hoe ‘jonge democratieën’ hiermee worstelen. Je wil geen democratie met dementie, als je het archief weggooit, krijg je dat.”

De waarde van het PDC-archief is niet alleen historisch, maar ook toekomstgericht. Het fungeert als fundament onder een goed geïnformeerde democratische samenleving. Tegelijkertijd maakt het brede scala aan gebruikers en doeleinden duidelijk dat de behoefte aan toegankelijke en vooral betrouwbare informatie over politiek en bestuur blijvend is.

Toekomst verzekerd. Naar een nationale databank voor de Nederlandse democratie

Carla Hoetink

In het jaar dat in Leiden het Parlementair Documentatiecentrum het levenslicht zag, vierde het *History of Parliament* project aan de overzijde van het kanaal het tienjarig jubileum van zijn eerste publicatie. *History of Parliament* is nog altijd het meest omvangrijke en vermoedelijk ook meest ambitieuze project in de sfeer van parlementaire biografieën. Het is een naslagwerk met beschrijving van de leden, de vertegenwoordigde districten en activiteiten van het Engelse en Britse parlement: 41 boekedities inmiddels, die met 21.000 biografieën 326 jaar aan parlementaire geschiedenis bestrijken.

History of Parliament was het geesteskind van amateurhistoricus, *Labour* parlements lid en minister (later Lord) Josiah Wedgwood (1872-1943), die in de jaren twintig van de vorige eeuw een lobby was begonnen voor een van staatswege gefinancierde nationale encyclopedie van parlementsleden.¹ Na de Tweede Wereldoorlog zou het project herleven in de handen van een aantal vooraanstaande historici. Een van die historici was Sir Lewis Namier (1888-1960), redacteur van de – na zijn overlijden uitgebrachte – eerste edities. Voor Namier was *History of Parliament* veel meer dan een encyclopedische verzameling van biografische informatie. Hij zag het als een collectieve biografie, en daarmee als een wezenlijk instrument om een historisch tijdvak politiek én maatschappelijk te doorgronden:

---

¹ Paul Seward, 'The History of parliament', gepubliceerd op: https://archives.history.ac.uk/makinghistory/resources/articles/history_of_parliament.html, laatst geraadpleegd op 9 juni 2025.

“The rise of “interests” and classes can be traced through the personnel of the House of Commons, the forms of English gregarious existence can be studied, the social structure of England is reflected in it, the presence or decay of independent political life in boroughs and counties can be watched in the representation.”²

Of de Leidse politiek wetenschappers Nico Cramer en Hans Daalder het *History of Parliament* project als voorbeeld in gedachten hadden toen zij in 1974 het initiatief namen tot oprichting van het Parlementair Documentatiecentrum (PDC), is mij niet bekend. Ongetwijfeld wisten ze ervan; Daalder studeerde in 1954 een jaar in Londen.³ Als representanten van de zich ontluikende discipline van de politicologie waren Cramer en zeker Daalder, zo is mijn inschatting, misschien nog wel meer dan Namier en zijn collega-historici geïnteresseerd in het cumulatieve effect van de verzamelde gegevens. In de tweede helft van de jaren zeventig initieerden zij vanuit het PDC grootschalig prosopografisch onderzoek naar de maatschappelijke herkomst van politici, dat nu nog het fundament vormt onder het biografisch archief. Van origine was het PDC in elk geval in meer statistische zin ‘data-gedreven’; naast het prosopografische onderzoek liepen er verschillende andere kwantitatieve onderzoeken naar het functioneren van het Nederlandse parlement. De opbrengsten uit dit onderzoek werden opgeslagen in specifiek voor dit doel ontwikkelde database-formats.⁴ Zonder twijfel hadden Cramer en Daalder daarbij hetzelfde belang voor ogen als Namier met zijn *History of Parliament*. De verzamelde gegevens waren en zijn een onmisbaar instrument om de ontwikkeling van de Nederlandse democratie en het functioneren van ons bestel te doorgronden.

---

2 Geciteerd in ‘About the History of Parliament Project’, gepubliceerd op: <http://www.histparl.ac.uk/about>, laatst geraadpleegd op 9 juni 2025.

3 ‘Hans Daalder’, gepubliceerd op: www.parlement.com, laatst geraadpleegd op 9 juni 2025.

4 ‘Over PDC’, gepubliceerd op: https://www.parlementairdocumentatiecentrum.nl/#over_pdc_ul, laatst geraadpleegd op 9 juni 2025.

De status aparte van parlement.com

Wereldwijd ontstonden zo in het laatste kwart van de twintigste eeuw in verschillende landen eigen initiatieven om biografische informatie van politici en parlementsleden bijeen te brengen, al dan niet in navolging van *History of Parliament*. Een vergelijking naar ambitie, opzet en initiatiefnemers zou een onderzoek op zichzelf waard zijn. Een voorzichtige eerste indruk is dat veel gegevensverzamelingen nog steeds vooral statistische informatie bevatten.

Figuur 1 Biografisch archief van leden van het Canadese parlement sinds 1867

The screenshot shows the 'Parlinfo' website for the Parliament of Canada. It features a search bar at the top with 'Search' and 'Reset' buttons. Below the search bar is a 'Search Criteria' section with a table of columns that can be grouped or filtered. The main table displays a list of parliamentarians, including their names, types of positions, and various dates.

Name	Type of Parliamentarian	House of Commons	Senate	Riding/Senatorial Division	Province/Territory	Gender	Political Affiliation
Abbot, John Joseph Caldwell	MP (1881/08/17 - 1887/02/21)	1881/08/17 - 1887/02/21	1887/05/12 - 1889/10/00	Irishman (1887/05/12 - 1889/10/00)	Quebec	Man	Liberal-Conservative (1887/05/12 - 1889/10/00)
	MP (1880/05/12 - 1881/07/13)	1880/05/12 - 1881/07/13		Argenteuil (1881/08/17 - 1887/02/21)	Quebec		Liberal-Conservative (1881/08/17 - 1887/02/21)
	MP (1887/08/20 - 1874/10/06)	1887/08/20 - 1874/10/06		Argenteuil (1883/02/12 - 1881/07/13)	Quebec		

De kwalitatieve rijkdom van het biografisch archief van het PDC steekt hier met kop en schouders bovenuit. Van meer dan 5000 politici op landelijk niveau zijn in de loop der jaren niet alleen kwantificeerbare data bijeengebracht, maar ook een veelheid aan informatie over politieke positie, opvallend politiek handelen, markante uitspraken, uiterlijkheden, wetenswaardigheden, activiteiten en hobby's. Deze rijkdom is in hoge mate danken aan de belesenheid en speurzinnigheid van de biografiebewerkers, die deze kennis op basis van journalistieke en wetenschappelijke publicaties, aangevuld met eigen onderzoek, aan de biografieën hebben weten toe te voegen.

Juist ook om de kwalitatieve gegevens, en aanvullende informatie over het functioneren van het Nederlandse parlement, verkreeg parlement.com bij het online gaan al snel zeer brede bekendheid.⁵ De paradigmawisseling die zich vanaf omstreeks 1990 in de Nederlandse politieke geschiedbeoefening voltrok, heeft hieraan zeker bijgedragen. In deze nieuwe benadering van politiek verschoof de aandacht van de resultaten en prestaties van kabinetten en parlementariërs naar de culturele context waarin deze resultaten tot stand waren gebracht. Dan ging het om vragen als wie aan het politieke proces hadden mogen deelnemen en wie niet, welke regels daarbij werden gehandhaafd, welke tradities werden gecultiveerd, welke stijl en welke gedragingen passend werden geacht en welke niet, hoe een politieke gemeenschap zich vormde en zichzelf in stand hield – maatschappelijk, en institutioneel. De interesse richtte zich kortom meer op politiek als een sociale sfeer met een eigen cultuur, dan als statelijke activiteit.⁶

Vanuit deze culturele benadering van politiek groeide ook de belangstelling voor het anekdotische materiaal in de biografieën. Ogenschijnlijk willekeurige wetenswaardigheden kunnen, door ze in een groter verband te plaatsen, belangrijke inzichten bieden in patronen, normen en vormen van politiek gedrag. Geen enkel weetje is futiel, wat dat betreft.

In het dankwoord van mijn eigen dissertatie uit 2018 over de cultuur en werkwijze van de naoorlogse Tweede Kamer toon ik mij dan ook buitengewoon schatplichtig aan het biografisch archief. Zo werd ik – om maar één voorbeeld uit te lichten – door de typering van het geaffecteerde stemgeluid van VVD-voorman P.J. Oud ('hoog en zacht') en de 'ongepolijste stijl' van PvdA-voorman Jaap Burger ('directe wijze van uitdrukken') op het spoor gezet om te schrijven over de impact van verbale en non-verbale communicatie in de fase dat de televisie zijn entree in de Tweede Kamer

---

5 In 1995 bij de start van de digitale stad. Parlement.com startte in 2001.

6 Meer hierover valt onder meer te lezen in Remieg Aerts, *Het aanzien van de politiek. Geschiedenis van een functionele fictie* (Amsterdam 2009).

deed, begin jaren vijftig.⁷ Onlangs nog was de vaststelling dat veel politici als ‘hobby’ graag de pen hanteren (bij VVD-Kamerlid Theo Joekes tussen haakjes: ‘schreef erotische gedichten’) aanleiding om het fenomeen van schrijvende politici nader te onderzoeken.⁸

Het biografisch archief is ook méér dan biografisch. Het is een ‘verrijkte’ informatiebron, zoals dat een jaar of tien geleden nog heette: de biografische overzichten zijn doorspekt met verwijzingen naar aanvullende informatie over kabinetten, politieke partijen, personen, en verdiepende thematische informatie. Parlement.com is ook een *Fundgrube* voor historische, staatsrechtelijke en politiek-wetenschappelijke kennis over de formele en informele verhoudingen in ons staatsbestel, het functioneren van het parlement, en de toepassing van het Reglement van Orde.

Het biografisch archief van het PDC is dan niet de enige in zijn soort, het is in zijn soort wel van buitengewone kwaliteit.

Een verkaveld kennislandschap

Wat is voor zo’n waardevolle informatiebron de toekomst? De digitaal ontsloten data over Nederlandse politici en de instituties waarin zij functioneren, zal voor elk nieuw onderzoek over politiek en maatschappij in Nederland een onmisbare informatiebron blijven. Maar er lonkt meer.

Wie met een drone vliegt boven het digitale kennislandschap op het terrein van democratie, politiek en bestuur in Nederland, ziet een enorme verkaveling – met het biografisch archief als een rijk bloeiend veldje. Ook daarin is Nederland overigens niet uniek. De webpagina van het *History of Parliament* project die iedere bezoeker oproept om vooral ook zelf op onderzoek uit te gaan, verwijst naar nog eens ruim dertig andere online

---

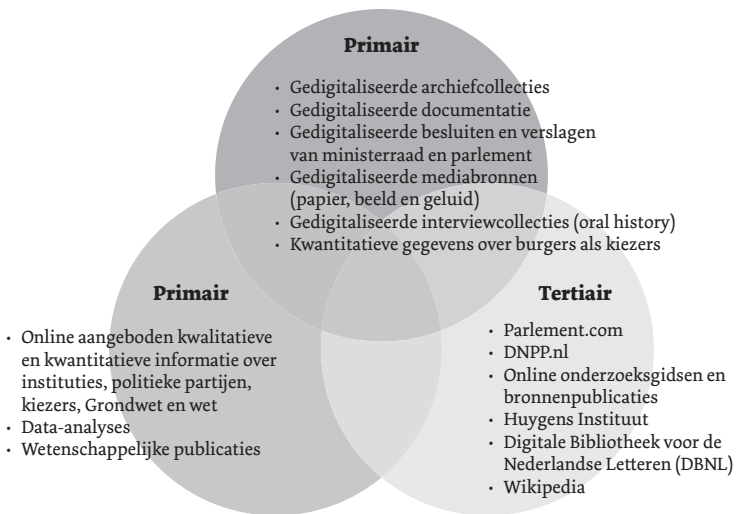
7 Carla Hoetink, *Macht der gewoonte. Regels, rituelen en tradities in de Tweede Kamer sinds 1945* (Nijmegen 2018).

8 Remieg Aerts, Coen Brummer en Gertjan Schutte, *Machtswoorden. Over schrijverschap en politiek in Nederland* (Amsterdam 2024).

informatiebronnen – datasets uit wetenschappelijke onderzoeksprojecten nog daargelaten.⁹

Zelfs een snelle verkenningsvlucht boven het Nederlandse landschap levert al minstens zoveel verschillende soorten gegevensbestanden, repositories, en gefundeerde informatiebronnen op.

Figuur 2 Een globaal overzicht van digitale gegevensbronnen over politiek en democratie in Nederland

Het biografisch archief van het PDC is tekenend voor het feit dat in een digitale context het onderscheid tussen primaire, secundaire en tertiaire bronnen soms nog lastiger te maken is dan in de analoge wereld van weleer. De biografische overzichten van politici zijn eigenlijk drie-in-een: het bevat ruw materiaal, het bevat analyse van materiaal – zoals bijvoorbeeld opvallend stemgedrag – en het presenteert ook gecontroleerde en goed onderbouwde informatie uit primair en secundair materiaal.

⁹ 'Your research', gepubliceerd op: <http://www.histparl.ac.uk/about/your-research>, laatst geraadpleegd op 9 juni 2025.

Van dit type informatiebron heeft een aantal een duurzaam karakter weten te verkrijgen. Dat is vooral te danken aan hun institutionele inbedding – ook al is dat nooit een garantie gebleken voor een vanzelfsprekend voortbestaan. Opnieuw is het biografisch archief van het PDC, nu ondergebracht bij het Montesquieu Instituut, hier illustratief. Tot dezelfde categorie behoort ook het aanbod van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP), ingebed in de Rijksuniversiteit Groningen en net als het PDC nu vijftig jaar oud. Dubbel zou oud – maar eveneens van tijd tot tijd bedreigd – zijn de bronnenpublicaties van het voormalige Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, dat in 2011 in het Huygens Instituut is opgegaan. Diverse kennisinstellingen en adviesorganen van de overheid beheren inmiddels eigen, min of meer duurzame *online resources*. De Kiesraad bijvoorbeeld host de databank Verkiezingsuitslagen en biedt de datasets met uitslagen als open data aan.¹⁰

Vervolgens hebben diverse wetenschappelijke onderzoeksprojecten sinds de late jaren zestig relevante gegevensverzamelingen voortgebracht. Een in het oog springende dataset is die van het Nationale Kiezersonderzoek (NKO) dat sinds 1971 bij elke landelijke Tweede Kamerverkiezingen opnieuw wordt verricht. De data over kiezersvoorkeuren die dit oplevert, zijn in zijn geheel digitaal beschikbaar via het nationale platform voor data-ontsluiting DANS.

Van recenter datum is de *Dutch Parliamentary Behaviour Dataset*, in 2017 gepresenteerd door de Leidse politicologen Tom Louwerse, Simon Otjes en Cynthia van Vonno. Deze dataset bevat parlementair (stem)gedrag in de Nederlandse Tweede Kamer sinds 1945 in een gestructureerd format dat vergelijkend kwantitatief onderzoek mogelijk maakt. De initiatiefnemers constateerden dat het Nederlandse parlement in het verleden vaak ontbrak in vergelijkend onderzoek naar (stem)gedrag in volksvertegenwoordigingen,

---

¹⁰ <https://www.kiesraad.nl/verkiezingen/verkiezingsuitslagen>.

omdat het aan dergelijke gestandaardiseerde data ontbrak.¹¹ Met hun initiatief sluiten ze aan bij een lange traditie, al uit de tijd van Hans Daalder en Arend Lijphart, om vergelijkend politicologisch onderzoek te faciliteren met systematische samengebrachte informatie uit en over verschillende landen.¹²

De dataset van het NKO is al een institutie op zich, en ook de dataset naar parlementair gedrag heeft het in zich een duurzaam karakter te krijgen. Toch zijn datasets uit tijdelijke middelen gefinancierde onderzoeksprojecten in het algemeen moeilijk te verduurzamen. Dat is ook een belangrijke reden voor het bestaan van DANS als nationale repository, opdat individuele onderzoekers hun data tenminste beschikbaar kunnen stellen voor hergebruik.

Illustratief is misschien wel de wijze waarop het in 2008 gelanceerde project *Political Mashup* van dataspecialisten van de UvA afstierf voor het volledig tot wasdom was gekomen. Het einddoel van het project was om informatie uit verschillende politieke gegevensbronnen samen te brengen in één webtoepassing: de beloften en acties van politieke partijen, de vertaling daarvan in het parlementaire debat, en de nieuwsberichtgeving daarover. Een belangrijke stap op weg daarnaar toe was de pas gedigitaliseerde *Handelingen* van de Tweede en Eerste Kamer systematisch van meta-data te voorzien, om ze beter doorzoekbaar en analyseerbaar te maken.¹³ Om dit te testen en te faciliteren, bouwde het projectteam ook een gebruiksvriendelijke webapplicatie met zoek- en selectieopties. Als eerst externe gegevensbron werd de biografische informatie van het PDC aan deze dataset gekoppeld. Dit leverde de gebruiker een veel betere onderzoeksapplicatie

---

11 Tom Louwerse, Simon Otjes, en Cynthia van Vonno, 'The Dutch Parliamentary Behaviour Dataset', *Acta Politica* 53 (2018) 149-166, <https://doi.org/10.1057/s41269-017-0042-4>.

12 Vergelijk het nog steeds jaarlijks geactualiseerde *Political Data Yearbook*, waarvan de data teruggaat tot begin jaren negentig. Zie ook het overzicht op de website van het European Institute, <https://www.eui.eu/Research/Library/ResearchGuides/Economics/Statistics/DataPortal/EED>, laatst geraadpleegd op 9 juni 2025.

13 'Political Mashup', omschrijving in projectendatabase NWO, <https://www.nwo.nl/en/projects/380-52-003>, laatst geraadpleegd op 9 juni 2025.

op de tot dan toe bestaande faciliteit, die echter na zo'n zes jaar wegens eindigheid van de projectsubsidies helaas ook weer verdween.¹⁴ Hetzelfde lot was ook een Europees vervolgproject beschoren.¹⁵

Datasets die in het analoge verleden tot stand zijn gebracht bij empirisch politicologisch onderzoek, zijn al helemaal niet duurzaam voor nieuw onderzoek ter beschikking gesteld – met als belangrijke uitzondering de Nationale Kiezersonderzoeken. Voor historici, maar ook voor serieus longitudinaal onderzoek, is dat een gemis.

Een goed voorbeeld zijn de data die verzameld zijn in de zogenoemde parlementsonderzoeken, een grootschalig terugkerend surveyonderzoek onder Nederlandse Eerste en Tweede Kamerleden. De eerste editie stamt van 1968, gevolgd door nieuwe onderzoeken in 1972, 1979, 1990, 2001 en 2007. Een volgende editie is op dit moment in voorbereiding.

Los van dit terugkerende parlementsonderzoek, hebben politicologen vanaf de late jaren zestig ook diverse losse enquêtes en surveys onder parlementariërs afgenomen, met name voor proefschriftonderzoek en scripties. Toen ik in het kader van mijn eigen dissertatie contact opnam met de Rotterdamse politicoloog Rinus van Schendelen om te horen of hij nog over de kwalitatieve en kwantitatieve gegevens beschikte die ten grondslag lagen aan de publicaties die hij de jaren zeventig en tachtig schreef over gedrag en opvattingen van parlementsliden, nodigde hij mij uit om een vijftal archiefdozen te komen ophalen met codeboeken en geanonimiseerde resultaten. Hij was er, tot zijn eigen ongenoegen, niet in geslaagd deze aan een sociaalwetenschappelijk archief te slijten. Data-interoperabiliteit, zoals dat nu heet, stond bij dit soort onderzoek niet altijd even hoog op de

---

14 De dataset zelf is wel via DANS beschikbaar gesteld, maar de online interface om deze op een toegankelijke wijze te doorzoeken verdween. M. Marx; J. van Doornik; A. Nusselder; L. Buitinck, 2012, 'PoliticalMashup 1814-2012 – Members, Parties, Proceedings', <https://doi.org/10.17026/dans-294-ywz2>, DANS Data Station Social Sciences and Humanities, V2.

15 <https://diggingintodata.org/awards/2013/project/digging-linked-parliamentary-data>.

agenda. Dat had ook wel te maken met de aard van de gegevensverzameling: de parlementariërs was voorafgaand aan deelname anonimiteit verzekerd, en dat kon bij openbaarmaking van de brongegevens niet worden gewaarborgd. Dit argument lijkt me inmiddels zijn kracht te hebben verloren, althans voor de parlementsonderzoeken van 2007 en eerder.

Vanzelfsprekend hoeft niet elke gegevensverzameling een duurzaam karakter te krijgen, noch moet elke informatiebron die in de twintigste eeuw op papier geboren digitaal worden voortgezet. Toch valt er ten aanzien van de toegankelijkheid en herbruikbaarheid van data over het functioneren van onze politieke bestel, in heden en verleden, nog een wereld te winnen. Eerder vergaard materiaal verdient het om alsnog digitaal te worden ontsloten, nu al digitaal beschikbaar materiaal verdient het om beter verbonden te worden. En bij elk nieuw onderzoek zou in de opzet al moeten worden meegenomen hoe de vergaarde data in de toekomst hergebruikt kunnen worden – jaren, decennia of zelfs eeuwen na nu.¹⁶

Naar een nationale databank voor de Nederlandse democratie?

Ondanks bovengenoemde kanttekeningen, toont het digitale kennislandschap op het terrein van democratie, politiek en bestuur in Nederland een enorme rijkdom aan data. Het is een rijkdom die het verdient om vermeerderd te worden – niet in de eerste plaats door nog méér onderzoek te doen (dat ook), maar door de data beter, veel beter toegankelijk te maken en onderling te verbinden.

Dat is echter een opgave die niet door één instituut of groep wetenschappers kan worden volbracht. Zo'n ambitie vraagt om een gezamenlijke aanpak, een gedegen plan en een duurzame financiering.

Voor de onderbouwing van een dergelijk plan vormen de in 2016 gedefinieerde FAIR principes – vindbaar, toegankelijk, uitwisselbaar en her-

---

¹⁶ <https://www.nationaalarchief.nl/archiveren/nieuws/de-uitdagingen-van-het-moderne-archief-al-die-data-zijn-vluchtig>.

bruikbaar – een uitstekend vertrekpunt. Deze principes zijn inmiddels internationaal geaccepteerd als richtsnoer om wetenschappelijke data duurzaam geschikt te maken voor hergebruik, en het belang daarvan te benadrukken. Het volgen van deze principes maakt onderzoek met inzet van (digitale) data beter controleerbaar en herhaalbaar. Toegankelijke en uitwisselbare data vergroten bovendien – een financieringsargument – de efficiëntie van wetenschappelijk onderzoek. *Last but not least* is er het argument van de inhoudelijke meeropbrengst: door gegevens te verknopen kunnen we meer vragen stellen en beantwoorden, nieuwe ontdekkingen doen en ons inzicht in complexe vraagstukken vergroten.¹⁷

Voor een samenwerkingsverband als het Montesquieu Instituut ligt hier wat mij betreft een kans: de partners van het MI kunnen zich, onafhankelijk van lopende onderzoeksprojecten en incidentele projectsubsidies, bij uitstek hard maken voor een nationaal plan voor digitaal democratisch erfgoed. Op termijn zou het MI, in samenwerking met DANS, kunnen fungeren als dataportaal voor alle gedigitaliseerde en digitaal geboren data over de Nederlandse democratie en haar functioneren.

Misschien wordt het tijd hardop te dromen van een Nationale Databank Nederlandse Democratie (ND²). Zo'n collectief gevormde datacollectie zou de toekomstbelofte in zich moeten dragen van een integrale analyse van de gedragingen, overtuigingen en uitingen van alle deelnemers aan de Nederlandse democratie – te beginnen bij kiezers, politieke partijen en politieke ambtsdragers. In de realisatie zal dat ongetwijfeld op talrijke institutionele en technische problemen stuiten, zoals tussen droom en daad altijd praktische bezwaren staan. Toch zou ik het durven ambiëren, niet voor de kwaliteit van de wetenschap maar voor die van de democratie zelf: een duurzame democratie is een democratie gedreven door hoogwaardige kennis.

---

¹⁷ Zie voor een ingang <https://dans.knaw.nl/nl/training/open-fair-data/>.

Een schat aan informatie

Hélène Oppatja

De politieke elites vormen een veelbesproken, maar zelden scherp gedefinieerde groep. In de Nederlandse context is deze afbakening echter relatief eenvoudig: tot de politieke elites behoren zij van wie de biografie is opgenomen op de website parlement.com. Deze omvat bewindspersonen, Kamerleden, staatsraden, leden van de Algemene Rekenkamer, commissarissen van de Koning, bestuurders van overzeese rijksdelen en secretarissen-generaal.

Al sinds de jaren zeventig worden systematisch gegevens verzameld over deze functionarissen. Denk hierbij aan persoonsgegevens, opleidingen, politieke en maatschappelijke functies. Het biografisch archief bevat thans alle personen die sinds 1796 tot op de dag van vandaag een rol spelen in het landelijk bestuur. De kracht van deze verzameling ligt in de gestandaardiseerde opzet en codering, die niet alleen historisch maar ook actueel wetenschappelijk onderzoek mogelijk maakt.

Behalve biografieën zijn op parlement.com ook talloze gegevens over de politiek en het parlement opgenomen. Bijvoorbeeld, wat was de 'Nacht van Schmelzer', wat is eenheid van (kabinets)beleid of wat is een correctief referendum? [Parlement.com](http://parlement.com) maakt al deze informatie toegankelijk voor onderzoekers, journalisten en burgers. Het is ook een kennisbron voor studenten, leraren maatschappijleer, beleidsambtenaren en het meer dan gemiddeld geïnteresseerde publiek. De website werd bijvoorbeeld zeer intensief geraadpleegd vóór de verkiezingen van 2023, toen er talloze nieuwkomers op verkiezingslijsten stonden, waarover men klaarblijkelijk meer te weten wilde komen.

Hoewel de site veel informatie biedt, is zij slechts het zichtbare deel van een veel omvangrijker geheel. De werkelijke waarde schuilt in het onderliggende biografisch archief: een database met circa 5.000 gevalideerde biografieën, het resultaat van meer dan een halve eeuw wetenschappelijk speurwerk waarvan door diverse onderzoekers reeds nuttig gebruik werd gemaakt. Denk bijvoorbeeld aan de dissertaties van Joop van den Berg (Tweede Kamerleden), Bert van den Braak (Eerste Kamerleden) en Ineke Secker (ministers). Dankzij de systematische aanpak en de technologische mogelijkheden van vandaag, biedt deze dataset ook ongekennde kansen voor diepgaand inzicht in de politieke elite.

Wij mogen ons gelukkig prijzen, zeker. En er zijn ongekennde kansen, absoluut. Maar dat is volstrekt geen reden om tevreden achterover te leunen. Integendeel, het voor de toekomst behouden van het biografisch archief vereist continue inspanning en is in de digitale tijd misschien nog wel een grotere uitdaging dan toen we in zalige onwetendheid nog dachten dat we klaar waren zodra we een studiezaal en een archiefkast hadden ingericht.

Deze inspanning wordt al te makkelijk onderschat, het is verleidelijk om te denken dat digitale opslag goedkoop is omdat je er geen archiefdepot voor nodig hebt. Maar dat is helaas alleen het geval wanneer je er geen probleem mee hebt om data te stallen bij commerciële bedrijven die geld verdienen door ze te verkopen. In het geval van het biografisch archief is dat uiteraard geen optie. Gegevensbeheer kost geld en om goed vindbaar te zijn in de alsmaar uitdijende hoeveelheid digitale informatie zul je daar blijvend in moeten investeren. Het punt is dat het voor mensen die zijn opgegroeid in de analoge wereld, en dat zullen de meeste lezers van deze bundel zijn, niet zo duidelijk is hoeveel werk het biografisch archief moet verzetten om kennis duurzaam te ontsluiten en vindbaar te maken voor het publiek. Enig begrip van de basisprincipes onder digitaal zoeken en vinden zou eigenlijk in de gereedschapskist van iedere onderzoeker moeten zitten en zeker ook van degenen die kunnen bijdragen aan het behoud van de kostbare data uit het biografisch archief door te zorgen voor de noodzakelijke financiële

voorwaarden. Dit slotartikel wil aan dit begrip bijdragen aan de hand van enkele concrete toepassingsmogelijkheden.

Toets 1 om terug te keren naar het hoofdmenu

Een man zoekt informatie over een bekende persoon. Hij begint, zoals het hoort in deze tijd, online. Maar elke klik leidt naar een andere doodlopende digitale steeg: Error 404 – pagina niet gevonden. Hij probeert een andere route, een andere zoekterm, een andere browser. Tevergeefs. De informatie lijkt ooit te hebben bestaan, maar is nu opgelost in het niets – als een voetnoot zonder boek.

Dan grijpt hij de telefoon. Een informatielijn. Een laatste redmiddel.

“Welkom bij het Informatieportaal. Toets 1 om terug te keren naar het hoofdmenu.”

Hij toetst 3. Dan 5. Dan 9.

“Toets 1 om terug te keren naar het hoofdmenu.”

Na een kwartier is hij niet dichterbij zijn antwoord, maar wel in een intieme relatie met de stem, die hij inmiddels Marja noemt. Marja blijft kalm. Marja wil maar één ding: terug naar het hoofdmenu.

Deze anekdote is vermakelijk, maar ook illustratief voor een fundamenteel probleem in de digitale infrastructuur: het ontbreken van duurzame, persistente identifiers. In een wereld waarin informatieverspreiding exponentieel groeit, is het niet voldoende dat data ergens staan – ze moeten ook vindbaar, identificeerbaar en herbruikbaar blijven. Zonder robuuste systemen voor persistente identificatie en semantisch verankerde koppelingen tussen databronnen, dreigt informatie te verdwijnen in een digitaal niemandsland van verbroken links, ontoegankelijke silo's en keuzemenu's zonder uitgang.

Digitalisering zonder duurzame ontsluiting is als een bibliotheek zonder catalogus: alles is er, maar niemand vindt iets.

Foutcode 404

In dit fictieve voorbeeld eindigde, wat begon als een zoektocht naar een naam, in een labyrint van verbroken verwijzingen en onvindbare bronnen. Onder genealogen is dit al geruime tijd een bekend probleem waar gelukkig inmiddels goed werkende oplossingen voor zijn. Denk aan een platform als WieWasWie waarvoor het CBG de koppelingen met 247 miljoen persoonsvermeldingen van vijftig collectie beherende instellingen onderhoudt. Dat de deelnemers van WieWasWie allemaal professionele organisaties met structurele financiering zijn helpt daarbij enorm. Zij werken met uniforme standaarden en houden hun collecties goed op orde. Dit zijn oplossingen die niet voor alle sectoren haalbaar zijn omdat er investeringen mee gemoeid zijn, je een lange adem nodig hebt en er nogal wat technische kennis bij komt kijken. Een alledaags voorbeeld: je wilt dat leuke vakantiehuisje van vorig jaar opnieuw boeken, maar elke link die je aanklikt eindigt in een foutcode 404. Wat ooit een betrouwbare verwijzing leek, blijkt nu een digitale luchtspiegeling. Het is het gevolg van een digitale infrastructuur die ooit met de beste bedoelingen is opgebouwd, maar vaak met houtje-touwtje-oplossingen aan elkaar is geknoopt. Een lichtvoetige illustratie van een serieus probleem: persistente identifiers zijn alleen écht persistent als er structureel beheer en onderhoud achter zit.

Iedereen kent de frustratie van het keuzemenu zonder uitgang, de zoekterm waarop foutcode 404 het enige antwoord lijkt, maar slechts weinigen weten wat hiervan de oorzaak is. Laat staan dat ze het kunnen oplossen. Dat komt doordat we met vallen en opstaan leren hoe we moeten omgaan met informatie in de digitale wereld. In de beginjaren van digitale archivering leefden data in silo's. Elke database had zijn eigen logica, zijn eigen structuur, zijn eigen waarheid. Koppelingen tussen systemen waren zeldzaam, en als ze er al waren, dan waren ze kwetsbaar. Met de opkomst van het web en later het semantisch web ontstond de behoefte aan duurzame verbindingen: persistente identifiers (PIDs) die niet alleen verwijzen naar een

locatie, maar naar de identiteit van een object – onafhankelijk van waar het zich bevindt, als uitgewoende ankers naar andere teksten en naar verwante bestanden die elders zijn opgeslagen.

Toch is het koppelen van data nog steeds vaak een kwestie van improvisatie. Zonder heldere afspraken over identificatie, versiebeheer en semantische interoperabiliteit, blijven datasets kwetsbaar voor vergetelheid. Een link die vandaag werkt, kan morgen verdwijnen. Een naam zonder context is betekenisloos. En een dataset zonder beheer is als een archief zonder sleutel.

Daarom is het cruciaal om datasets niet alleen te publiceren, maar ook te beheren. Niet alleen te ontsluiten, maar ook te onderhouden. De kennis die in data besloten ligt, is geen bijproduct – het is een cultureel en intellectueel kapitaal dat gekoesterd moet worden. Want zonder duurzame koppelingen en zorgvuldige curatie, rest ons slechts de monotone stem van Marja: “Toets 1 om terug te keren naar het hoofdmenu.”

Hoe worden politici onsterfelijk?

De biografieën van 5.000 personen die sinds 1796 tot op de dag van vandaag een rol spelen in het landelijk bestuur: een schat aan informatie, beschikbaar voor iedereen, in de woorden van Anne Bos, zo vanzelfsprekend als dat er water uit de kraan komt. Zie het als een Nutsvoorziening. Het PDC-archief is uitgegroeid tot een breed gedragen publieke voorziening die bijdraagt aan democratisch bewustzijn, historisch besef en politieke transparantie. Het wordt gebruikt door een breed scala aan beroepsgroepen én burgers, en fungeert als geheugen van de parlementaire democratie. De reacties van gebruikers uit diverse doelgroepen die in deze bundel zijn verzameld door Luuk Eilers en Hanna Nieuwenhuizen illustreren dat op treffende wijze.

Uit deze schatkamer put een expert als Joop van den Berg voor zijn diepgaande analyse van de ontwikkeling van de Nederlandse Tweede Kamer tussen 1848 en 2008, een periode waarin de Tweede Kamer evolueerde van een elitair gezelschap naar een professioneel corps. De professionalisering

van parlementariërs blijkt onder meer uit hun opleiding en carrières voordat ze de Kamer betraden. Dat een voorname stamboom steeds minder het toegangsbewijs tot de politiek vormt kan worden aangetoond op basis van gegevens over ouders en grootouders. Joop van den Berg constateerde dit al voor de periode tot 2008, maar Simon Otjes laat zien dat de Tweede Kamer ook in het recentere verleden (en zelfs vandaag) geen afspiegeling is van de samenleving. Met de geografische herkomst valt het nog wel mee, maar praktisch opgeleiden zijn nauwelijks vertegenwoordigd. Otjes pleit voor meer diversiteit aan perspectieven in het parlement. Beide uiterst relevante analyses die gemaakt konden worden dankzij het biografisch archief.

Ook Carla Hoetink kent de waarde van het biografisch archief maar zij wijst tegelijkertijd op een kwetsbaarheid. Het is voor een relatief kleine organisatie als het Montesquieu Instituut een zware opgave om het tempo bij te benen waarin de digitaliseringsslag zich momenteel bevindt. Gelukkig laat ze het niet bij de constatering alleen maar draagt zij ook een oplossingsrichting aan. Samenwerken met verwante organisaties maakt minder kwetsbaar en dat kan in allerlei vormen. Met deze aanbeveling kan ik van harte instemmen.

De tijd dat er ingewikkelde organisatorische ingrepen nodig waren om een robuust archiefbeheer te garanderen ligt achter ons. Het opgeven van autonomie is ook helemaal niet nodig om synergievoordelen te behalen. De toekomst is samenwerken! Standaardiseren, informatie uitwisselen en data verbinden met archieven van verwante organisaties, groot en klein, het kan allemaal. De infrastructuur ligt er al, het Montesquieu Instituut hoeft er alleen maar op aan te haken.

De data van het biografisch archief zijn met vooruitziende blik goed gestructureerd en dat is essentieel. De kracht van het biografisch archief ligt namelijk in de kwaliteit van de data, dat geldt voor de digitale wereld van vandaag maar zeker ook voor de (verre) toekomst. Goed gestructureerde gegevens kunnen op talloze manieren worden verbonden met andere datasets. Modern databeheer is mijlenver verwijderd van de houtje-touwtje

constructies uit de vorige eeuw die een paar decennia later leidden tot de beruchte foutcode 404-meldingen. Vergelijk het met een doos legosteentjes: je kunt bestaande modellen nabouwen, maar ook geheel nieuwe constructies creëren. De datamanager speelt hierin een sleutelrol: door bestaande bouwstenen op nieuwe manieren te combineren, ontstaan onverwachte inzichten. Voor het biografisch archief geldt dat er een uitstekende basis ligt maar dat er nog hard gewerkt moet worden om de data zodanig te standaardiseren dat ze kunnen worden ingepast in de nationale informatie-infrastructuur die is ontwikkeld door het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE).

Het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) is een samenwerkingsverband dat is ontstaan op initiatief van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Gezamenlijk hebben de deelnemers de zogeheten NDE-standaarden ontwikkeld: een set afspraken en technische modellen die het mogelijk maakt om erfgoedinformatie op een gestandaardiseerde, duurzame en herbruikbare manier te ontsluiten, uit te wisselen en te koppelen. Ze zijn gebaseerd op principes van Linked Open Data en worden ondergebracht in de Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur (DERA).

Een hoogwaardige dataset als het biografisch archief kan, in combinatie met open data uit andere domeinen, leiden tot een spectaculaire vermenigvuldiging van inzichten in politiek en bestuur. Hiervoor zijn twee voorwaarden essentieel: ten eerste de bereidheid tot samenwerking met zusterinstellingen vanuit het PDC – waarvan ik overtuigd ben dat die aanwezig is – en ten tweede het duurzame beheer van het archief, zoals dat al vijftig jaar voorbeeldig gebeurt door het PDC en nu wordt gecontinueerd door het Montesquieu Instituut. Zo maken wij onze politici onsterfelijk en zeg nou zelf, wie wil dat nou niet?

Een willekeurige greep uit het rijke biografisch archief

De biografieën van PDC/Montesquieu Instituut bevatten meer dan alleen gegevens over opleiding en loopbaan. Gedacht kan worden aan beleidsdaden, parlementaire activiteiten, opvallend stemgedrag en verkiezingen, maar ook aan anekdotes en wetenswaardigheden. Enkele voorbeelden van willekeurig gekozen (minder vooraanstaande) personen uit de parlementaire geschiedenis:

S.H. Anemaet, liberaal Tweede Kamerlid 1840-1863

Notaris en burgemeester uit Goeree-Overflakkee, die in 1844 één van de Negenmannen was die onder leiding van Thorbecke streefden naar liberale grondwetsherziening. Kwam in 1844 in de Tweede Kamer en behoorde ook na 1848 tot de trouwste aanhangers en vrienden van de liberale voorman. Met zijn 63 jaar in 1849 het oudste lid en daarna vele malen tijdelijk Kamer-voorzitter bij het begin van het parlementaire jaar. Geen lid dat vaak het woord voerde.

Over zijn verkiezingen

- Wordt in 1848 in het district Zierikzee met 614 van de 677 geldige stemmen gekozen
- Wordt in 1850 in het kiesdistrict Delft na herstemming verslagen door W. Wintgens (cons.)

- Werd in 1853 na herstemming verslagen door jhr. J.F. Schuurbeque Boeye (cons.)
- Werd in 1852, 1854, 1858 en 1862 steeds in de eerste verkiezingsronde gekozen. Voornaamste tegenkandidaat was vanaf 1854 jhr. J.F. Schuurbeque Boeye.

M. Rabbae, Tweede Kamerlid 1994-2002, GroenLinks

GroenLinks-politicus van Marokkaanse afkomst. Vluchtte in 1966 als student naar Nederland toen veel activisten tegen het regime van koning Hassan gevangen werden genomen. Studeerde in Amsterdam en werd later als directeur van het Nederlands Centrum Buitenlanders een belangrijk woordvoerder namens de minderheden. Koos na de Golfoorlog voor GroenLinks en was in 1994 met Ina Brouwer lijsttrekker. In de Kamer een gewaardeerd woordvoerder op onder meer onderwijsgebied. Maakte deel uit van de enquêtecommissie IRT en van het presidium van de Kamer. In 2002 werd hij vrij onverwacht op een onverkiesbare plaats gezet. Hij was na zijn Kamerlidmaatschap enige tijd wethouder van Leiden.

Over zijn loopbaan

- medewerker textielbedrijf, 1966
- verkoper afdeling koffers, warenhuis “V&D (Vroom en Dreesman)” te Amsterdam, 1966
- medewerker conservenbedrijven, 1966

- brandweerman, scheepswerf NDSM (Nederlandse Dok- en Scheepvaart Maatschappij) te Amsterdam, 1966
- adjunct-directeur SB (Stichting Buitenlanders te Dordrecht), 1974
- directeur SBBW (Stichting Buitenlanders West-Brabant), van 1975 tot 1982
- directeur NCB (Nederlands Centrum Buitenlanders), van 1 mei 1982 tot 1 mei 1994
- lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 17 mei 1994 tot 23 mei 2002
- wethouder (van sociale zaken, milieu, P & O, grotestedenbeleid en emancipatie) van Leiden, van 14 mei 2002 tot 1 april 2004 (in december 2003 op non-actief vanwege een hartoperatie)

M.J. Pijnappel, conservatief-liberaal Tweede en Eerste Kamerlid 1866-1901

Rechtsgeleerde van conservatief-liberalen huize uit een vooraanstaande Amsterdamse koopmansfamilie. In 1866-1869 Tweede Kamerlid voor Amsterdam en vanaf 1882 senator. Keerde in 1894 terug in de Tweede Kamer. In die tweede periode als gerenommeerd jurist nauw betrokken bij de voorbereiding van wetgeving op het gebied van het burgerlijke recht en het handelsrecht. Speelde een belangrijke rol bij de faillissementswetgeving. Was als enige van links principieel tegenstander van leerplicht. Was tevens raadslid in Amsterdam. Geleerd, scherpzinnig en verzoenend.

Over zijn parlementaire werkzaamheden

- Hield zich in beide Kamers vooral bezig met justitie, binnenlandse zaken, onderwijs, financiën en Surinaamse zaken
- Bracht in 1895 een initiatiefwet tot wijziging van de Faillissementswet 1893 tot stand. Feitelijk was dit een novelle, waardoor een bij amendement toegevoegde aanvulling van artikel 1 werd teruggedraaid. Die koppelde faillissementverklaring aan het gemeenschappelijk belang der schuldeisers. Hij had als Eerste Kamerlid (en oud-lid van de staatscommissie) overtuigend betoogd dat de aanvulling ondeugdelijk was voor het beoogde doel.

H. Bijleveld, minister 1919-1920 en Tweede Kamerlid 1925-1929, ARP

Amsterdamse advocaat die als jonge man (hij was 33 jaar) korte tijd minister van Marine in het eerste kabinet-Ruijs de Beerenbrouck was. Dankte zijn ministerschap waarschijnlijk vooral aan het feit dat hij compagnon van minister De Vries was geweest. Kwam in conflict met de Tweede Kamer over de bouw van nieuwe schepen en trad af nadat zijn begroting mede door toedoen van enkele van zijn geestverwanten was verworpen. Nadien ARP-Tweede Kamerlid en fractiesecretaris. In de Kamer onder andere woordvoerder volksgezondheid en vanaf 1928 koloniaal woordvoerder als opvolger van Scheurer. Sprak met een donkere, sonore stem en maakte als spreker brede armgebaren.

Over zijn ministerschap

- Kwam als minister in opspraak, nadat was gebleken dat hij brief aan een Engelse firma over de levering van pantsermateriaal voor nieuwe kruisers had getekend, terwijl die kruisers door hem elf dagen later werden geschrapt. In het debat toonde de liberaal Dresselhuys de door hem getekende brief, waaruit bleek dat hij zich van het tekenen ervan niet bewust was geweest. Het vermoeden bestond dat zijn eigen ambtenaren hem een streek hadden geleverd, omdat in Marinekringen veel bezwaren bestonden tegen zijn beleid. Een motie-Dresselhuys van afkeuring werd met 41 tegen 40 stemmen verworpen.
- Trad af nadat de begroting van Marine op 12 december 1919 (dezelfde dag dat de motie-Dresselhuys was verworpen) met steun van zes geestverwanten in de Tweede Kamer was verworpen (46 tegen 33 stemmen). Er bestonden zowel bezwaren tegen de hoge uitgaven, als – bij een deel van de ARP – tegen het schrappen van de nieuwe kruisers.

N.S.C. Tendeloo, Tweede Kamerlid 1945-1956, VDB, PvdA

Werkzaam en gedegen PvdA-Tweede Kamerlid van vrijzinnig-democratischen huize. Vasthoudende voorvechtster van rechten van de vrouw. Was geboren in Nederlands-Indië en in Nederland lerares en advocate. Voor de oorlog gemeenteraadslid in Amsterdam en actief in diverse vrouwenorganisaties, waarmee ze meer affiniteit had dan met de socialistische vrouwenbond. Streed als Tweede Kamerlid voor zaken als het verlenen van handelingsbekwaamheid aan de vrouw en opheffing van het ontslaggebod voor de huwende ambtenares. Wist daarvoor uiteindelijk

– ondanks verzet van christelijke zijde – voldoende steun te krijgen in de Tweede Kamer. Was tamelijk afstandelijk en is wellicht mede daardoor ten onrechte ‘vergeten’ als één van de belangrijkste feministen van haar tijd.

Over haar parlementaire werkzaamheden

- Hield zich in de Tweede Kamer vooral bezig met justitiële onderwerpen (o.a. kinderrecht, voogdij, burgerlijke vrijheden, rechtspositie vrouwen, rechterlijke indeling, gevangeniswezen) en met onderwerpen betreffende Amsterdam. Sprak ook enkele keren over wetenschappen en over financiële onderwerpen.
- Een door haar ingediend en aangenomen amendement leidde tot het verlenen van het kiesrecht aan vrouwen in Suriname.
- Zette zich in voor het opheffen van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw.
- Zette zich in voor het afschaffen van de bepaling dat de vader als hoofd van het gezin werd aangemerkt
- Zette zich in voor het opheffen van de bepaling dat vrouwelijke ambtenaren bij een huwelijk ontslagen werden.

D.J.D. Dees, Tweede Kamerlid, staatssecretaris en Eerste Kamerlid 1972-2007, VVD

Tot apotheker opgeleide Zeeuws-Vlaming die via de Bredase gemeenteraad en de JOVD in de Tweede Kamer kwam. Werd daar woordvoerder hoger onderwijs en wetenschapsbeleid en later volksgezondheidsspecialist. Voerde in 1980 het woord bij de behandeling van het abortusvoorstel. In 1986 staatssecretaris van volksgezondheid en sport in het tweede kabinet-Lubbers. Kon door de val van het kabinet alleen de eerste fase van een nieuw stelsel van ziektekostenverzekering realiseren. Zijn Tabakswet zorgde voor beperking van het roken in openbare gebouwen. Keerde in 1989 terug in de Tweede Kamer en stapte in 1995 over naar de Senaat. Was daar woordvoerder euthanasiewet. Hartelijke, vriendelijke man die steeds op constructieve wijze deelnam aan debatten. Voorzitter van het Benelux-parlement en actief in de Interparlementaire Unie en Raad van Europa.

Over zijn wetgeving

- Bracht in 1988 een wet (Stb. 250) tot invoering van gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de bejaardenziekenfondsenverzekering tot stand. De wet vloeit voort uit een EG-richtlijn. Door de wijziging worden ook gehuwde vrouwen tot een bepaalde inkomensgrens toegelaten tot het ziekenfonds. Het wetsvoorstel was in 1985 ingediend door staatssecretaris Van der Reijden. (19.357)
- Bracht in 1988 samen met staatssecretaris Evenhuis de Tabakswet (Stb. 342) tot stand, die het roken in openbare gebouwen beperkt, vooral ter bescherming van de niet-roker. Op de verpakkingen van tabaksproducten komen waarschuwingen te staan over de mogelijke schadelijkheid voor de gezondheid. Radio- en televisiereclame voor tabaksproducten wordt verboden. Verkoop van tabaksproducten in de gezondheidszorg, instellingen van maatschappelijke dienstverlening, sportkantines en scholen wordt eveneens verboden. Het wetsvoorstel was in 1984 ingediend door de staatssecretarissen Van der Reijden en Van Zeil (18.749).

M.C.W. Visser-van Doorn, Tweede Kamerlid 1997-2002, CDA

CDA-politica, die vijf jaar met veel inzet en enthousiasme lid van de Tweede Kamer was. Afkomstig uit de kring van de vrouwenorganisatie van het CDA en voormalig voorzitter van de Bond van Plattelandsvrouwen. Hield zich met uiteenlopende onderwerpen bezig op het gebied van onder meer emancipatiebeleid, cultuur, welzijn en buitenlandse zaken (vrouwen en ontwikkeling). Had grote culturele belangstelling en zette zich met name in voor het behoud van historische boerderijen en andere monumenten. Spande zich daarnaast in voor grotere waardering voor vrijwilligers. Hechtte zeer aan het contact met kiezers en verzorgde vele spreekbeurten.

Over haar parlementaire werkzaamheden

- Hield zich in de Tweede Kamer vooral bezig met cultuur, emancipatie, sociale zaken (zorg en werk) en buitenlandse zaken (vrouwen en ontwikkeling), en verder met milieu (afval, duurzaam bouwen) en welzijn (oorlogsgetroffenen).
- Zette zich in voor behoud van de Nederlandse taal. Stelde in 1999 Kamervragen aan staatssecretaris Van der Ploeg over het feit dat de Nederlandse deelnemer aan het Eurovisie Songfestival niet in het Nederlands maar in het Engels zong.
- Woonde als Kamerlid diverse VN-conferenties bij, met name op het gebied van sociale zaken en emancipatie.

L.A. Reyphins, Tweede Kamerlid en staatsraad 1815-1830

Advocaat uit Ieper die tot de vooraanstaande Zuid-Nederlandse Tweede Kamerleden behoorde. Uitstekend debater, die als één van de weinige Vlamingen niet uitsluitend in het Frans sprak. Tegenstander van het (Noord-Nederlandse) belastingstelsel. Steunde net als Dotrenge echter wel de antiklerikale politiek van koning Willem I en kwam zodoende steeds meer in het regeringskamp. Twee zittingsperiodes Tweede Kamervoorzitter en in 1827 benoemd tot lid van de Raad van State.

Over zijn loopbaan

- advocaat te Ieper
- grondwetsnotabele, 14 augustus 1815 (voor het arrondissement Ieper, departement van de Schelde)
- lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 21 september 1815 tot 18 oktober 1830 (voor West-Vlaanderen; in 1821 toegelaten 14 november)
- voorzitter Tweede Kamer der Staten-Generaal, van oktober 1826 tot oktober 1827
- lid Raad van State, van 1 juni 1827 tot 8 november 1830 (benoemd bij K.B. van 8 mei 1827)
- voorzitter Tweede Kamer der Staten-Generaal, van oktober 1828 tot oktober 1829

Hoofdonderwijzer uit Midden-Limburg, die één van de onderwijswoordvoerders van de RKSP was in de Tweede Kamer. Bekleedde ook functies in landbouworganisaties zoals de Zuid-Nederlandse Zuivelbond en de Land- en Tuinbouwbond en zette zich in voor ontwikkeling van de zuivelindustrie in de verarmde agrarische streken in Noord-Brabant en Limburg.

Over zijn nevenfuncties

- lid bestuur FNZ (Federatieve Nederlandsche Zuivelbond), van 1903 tot 1908
- voorzitter R.K. Onderwijzersbond, bisdom Roermond, van 1904 tot mei 1905
- hoofdredacteur “Land en Vee”, van 1907 tot 1918
- ondervoorzitter FNZ (Federatieve Nederlandsche Zuivelbond), vanaf 1908 (nog in 1925)
- secretaris ZNZ (Zuid-Nederlandse Zuivelbond), omstreeks 1912 tot 1920
- lid Veevoederbureau te Roermond, vanaf 1 december 1917
- regeringscommissaris voor de graanverzameling in Limburg, vanaf 1 september 1918
- voorzitter ZNZ (Zuid-Nederlandse Zuivelbond), vanaf 1920 (nog in 1928)
- lid commissie van advies ex. art.2 Landbouwwitvoerwet
- lid commissie van advies Rijkslandbouwproefstations, tot september 1927

- voorzitter land- en tuinbouwtentoonstelling te Venlo, september 1926
- lid bestuur Algemeene Nederlandsche Zuivelbond, omstreeks 1927
- voorzitter subcommissie voor het Rijkslandbouwproefstation te Hoorn, vanaf september 1927
- lid hoofdbestuur Vereniging voor Volkenbond en Vrede, omstreeks 1929
- lid bestuur Nederlandsch Landhuishoudkundig Congres, tot 19 september 1932
- lid commissie voor uitvoer van boter naar Duitsland, van juni 1932 tot 19 september 1932

J.M.J.A. Meijer, Tweede Kamerlid 1924-1937, RKSP

Rotterdamse uit een gegoede koopmansfamilie, die vóór de Tweede Wereldoorlog de enige vrouw in de katholieke Tweede Kamerfractie was. Was in haar woonplaats tevens gemeenteraadslid en daarnaast Statenlid in Zuid-Holland. Voeg steeds aandacht voor het gevaar van zedenverwildering (vooral bij de jeugd) door dans, film, literatuur, strandbezoek etc. Kwam op voor de positie van de vrouw, maar binnen de grenzen van haar geloof. Zette zich ook in voor verbetering van het gevangeniswezen en het nijverheidsonderwijs voor meisjes.

Over haar parlementaire werkzaamheden

- Hield zich in de Tweede Kamer bezig met de positie van vrouwen (onder wie fabrieksarbeidsters), kinderstrafrecht, zedelijkheid, het gevangeniswezen en nijverheidsonderwijs. Had herhaaldelijk aandacht voor vriendelijke detailkwesties.
- Pleitte voor verbetering van de rechtspositie van de vrouw, met inachtneming van de beginselen van het christelijk huwelijk.
- Behoorde tot de vijf katholieken die in 1926 tegen het wetsvoorstel tot goedkeuring van het Verdrag met België stemden.
- Behoorde in 1930 tot de elf leden van haar fractie die vóór een amendement-Boon c.s. stemden dat de benoeming van vrouwen tot burgemeester of gemeentesecretaris mogelijk maakte.

A.J. Blijdestein, Eerste Kamerlid 1878-1895, liberaal

Liberaal negentiende-eeuws Eerste Kamerlid. Vertegenwoordiger van de Twentse textielindustrie, die gelieerd was aan de familie Van Heek. Zijn vader richtte de textielfabriek op, waarvan hij firmant was. Voorstander van vrijhandel. Hield zich ook bezig met bosbouw en landontginning en was medeoprichter van de Heidemij.

Over zijn verkiezingen

- Wordt in 1880 bij de periodieke verkiezing van een Eerste Kamerlid in Provinciale Staten van Overijssel met 34 van de 44 stemmen herkozen
- Wordt in 1884 bij de verkiezing van Eerste Kamerleden in Provinciale Staten van Overijssel met 32 van de 46 stemmen herkozen
- Wordt in 1887 bij de verkiezing van Eerste Kamerleden in Provinciale Staten van Overijssel met 26 van de 44 stemmen herkozen
- Wordt in 1888 bij de verkiezing van Eerste Kamerleden in Provinciale Staten van Overijssel met 28 van de 44 stemmen herkozen
- Wordt in 1890 bij de periodieke verkiezing van een Eerste Kamerlid in Provinciale Staten van Overijssel met 25 van de 40 stemmen herkozen

J.G.H. Hahn, lid Nationale Vergadering 1796-1798

Leidse advocaat, die een leidende rol speelde in de Nationale Vergaderingen van 1796 en 1797. Had in 1794 aangedrongen op een bloedige revolutie en was aanvankelijk voorstander van een unitarische Grondwet. Had een scherpe tong en vurig karakter. Later gematigder en bij de staatsgreep van januari 1798 gevangengenomen vanwege zijn lidmaatschap van de (moderate) commissie van buitenlandse zaken, waarna zijn politieke rol uitgespeeld was. Was verlamd aan beide voeten, waardoor hij op een draagplank de vergaderzaal moest worden ingedragen.

Over zijn (parlementaire) commissies

- lid Comité van algemeen welzijn van Holland, vanaf 27 januari 1795 (vergadering van provisionele representanten)
- lid comité van buitenlandse zaken, van 2 april 1795 tot 1796 (vergadering van provisionele representanten)
- lid commissie voor buitenlandse zaken, van 27 maart 1796 tot 22 januari 1798 (eerste en tweede nationale vergadering)
- lid commissie van zeven, die het unitarisme meer in de door de eerste constitutiecommissie opgestelde ontwerpconstitutie moet brengen, vanaf 8 december 1796 (eerste nationale vergadering)

H.W. baron van Aylva van Waardenburg en Neerijnen, lid Wetgevend Lichaam, Staten-Generaal en Eerste Kamer 1805-1827

Oranjegezinde edelman, die ondanks politieke veranderingen steeds soepel zijn bestuurlijke loopbaan voortzette. vóór 1795 in Friesland burgemeester en grietman, en voorts Statenlid en vertegenwoordiger in diverse generaliteitsinstellingen. Keerde in 1803 terug als provinciebestuurder en werd daarna lid van het Wetgevend Lichaam namens Gelderland. Was kamerheer van koningin Hortense en bekleedde ook bestuursfuncties tijdens de inlijving. Had zitting in de Grondwetscommissies van 1813 en 1814. De koning, van wie hij opperhofmaarschalk was, benoemde hem in 1815 tot Eerste Kamerlid.

Een anekdote

Aan hem wordt de uitspraak uit 1816 toegeschreven: “Ik dagt dat ik [als Eerste Kamerlid, red.] naar mijn geweten stemmen mogt”. Hij zei dit tegen Van Hogendorp, nadat de koning ontstemd was over zijn tegenstem bij een wetsvoorstel over geldleningen aan vreemdelingen en vreemde mogendheden.

H.M.J. van Asch van Wijck, Tweede en Eerste Kamerlid 1897-1910, ARP

Utrechtse jonkheer die voor de ARP in beide Kamers zat. Zoon van de Drentse Commissaris van de Koning (tevens oud-Tweede Kamerlid). Vervulde functies in de rechterlijke macht in diverse delen van het land en werd nadien rechter in Utrecht. Was daar ook actief in raad en Staten. Tweemaal met ruime meerderheid tot Tweede Kamerlid gekozen in het district Wijk-bij-Duurstede, maar in 1901 na herverkiezing direct overgestapt naar de Eerste Kamer. Ijverig lid, maar met een zwak gestel.

Over zijn familierelaties

- Zoon van jhr. H.A.M. van Asch van Wijck, Tweede Kamerlid en Commissaris des Konings
- Halfbroer van jhr. H.W. van Asch van Wijck, Tweede Kamerlid
- Zwager van jhr. S. van Citters, Tweede en Eerste Kamerlid, secretaris-generaal en Commissaris van de Koningin
- Neef van jhr. T.A.J. van Asch van Wijck, Tweede en Eerste Kamerlid

- Neef van jhr. L.H.J.M. van Asch van Wijck, Tweede Kamerlid
- Neef (oomzegger) van jhr. M.M. van Asch van Wijck, Tweede Kamerlid
- Neef (oomzegger) van W.J. Roijaards van den Ham, Tweede Kamerlid
- Kleinzoon van jhr. H.M.A.J. van Asch van Wijck, Tweede en Eerste Kamerlid

C. Ubels-Veen, Tweede Kamerlid 1982-1986, EVP

Vertegenwoordigster van de EVP in de enige periode dat die partij een zetel in de Tweede Kamer had. Was aanvankelijk lid van de ARP en daarna van het CDA en zat voor die partij in de gemeenteraad van Dokkum. In 1982 verliet zij echter de raad en haar partij, met name uit onvrede over het kernwapenstandpunt, en sloot zij zich aan bij de EVP. Politieke tegenstanders wierpen het beeld op dat zij een wat wereldvreemde politica was. Was vanuit haar geloof echter zeer betrokken bij vraagstukken als armoede, ontwikkelingssamenwerking en vrede en veiligheid.

Over bronnen over haar

- Frans Kok, “Ik heb nog veel te leren”, Nieuwkomers in de Kamer, NRC Handelsblad, 22 december 1982
- “Het vraagt weerbaarheid, om het op je eigen manier te blijven doen”, in: A. Groen e.a. (red.), *Vrouwen en het Binnenhof (1985)*, 107
- “Altijd fel tegen kernwapens. Cathy Ubels (1928-2015)”, *Trouw*, 19 februari 2015

- Mark Kranenburg, “Een verdwaalde moraalridder in de Tweede Kamer”, NRC Weekend, 28 februari/1 maart 2015
- J. de Bas, “Cathy Ubels (1928-2015). Een wat naïef en zeer gedreven Kamerlid”, in: Jaarboek Parlementaire Geschiedenis, 2015
- H. Visser, “Wie is Wie in de Tweede Kamer?” (1983)

A.J.F. Fokker van Crayestein van Rengerskerke, Eerste Kamerlid 1913-1922, cons. liberaal

Patriarchale Zierikzeese bestuurder, die in zijn woonplaats lange tijd wethouder en later burgemeester was. Beschikte over een vlugge geest en grote arbeidskracht. Zette zich in voor betere ontsluiting van Schouwen. Werd als liberaal tot Eerste Kamerlid gekozen, maar stemde in de Eerste Kamer vaak mee met de christelijk-historischen. Door bestuursfuncties sterk verbonden aan de visserij en waterstaat in Zeeland. In 1925 kandidaat voor de Plattelandsbond bij de Tweede Kamerverkiezingen. Sloot zich uiteindelijk aan bij de CHU.

Over zijn nevenfuncties

- auditeur dienstdoende schutterij te Zierikzee, vanaf 8 juni 1883
- voorzitter Bestuur der Visscherijen op de Schelde en de Zeeuwsche stroomden, van 1 oktober 1896 tot 6 maart 1929
- lid Vlootcommissie, vanaf 24 januari 1922
- buitengewoon lid Centrale Gezondheidsraad

- voorzitter Raad van Commissarissen N.V. Stoomdrukkerij v/h Firma Lakenman & Ochtman te Zierikzee
- voorzitter Raad van Commissarissen N.V. Zierikzeesche Nieuwsbode
- gedelegeerd commissaris Insulaire Hypotheekbank te Zierikzee

Mr. W. Wintgens, Tweede Kamerlid en minister 1849-1885, conservatief

Bekend negentiende-eeuws politicus. Advocaat, die in 1849 als jongste lid in de nieuwe, rechtstreeks gekozen Tweede Kamer kwam en tot 1885 politiek actief bleef. Lange tijd afgevaardigde voor het district Delft en later voor Den Haag. Aanvankelijk gematigd liberaal, maar later één van de laatste conservatieven. Beschouwde zichzelf als onafhankelijk lid. Was korte tijd minister van Justitie in het kabinet-Van Zuylen van Nijevelt. Nam in 1885 ontslag om doorbreking van het evenwicht tussen liberalen en confessionelen mogelijk te maken. Spreekvaardig, al was hij vaak lang van stof en sprak hij op een ouderwetse retorische wijze.

Over zijn verkiezing

- Werd in 1848 in het district Delft door de liberalen kandidaat gesteld tegenover Mr. H. van Berckel en bij herstemming gekozen met 419 van de 767 stemmen
- Versloeg in 1850 H.A.A. van Berckel na herstemming
- Werd in 1853 bij de algemene verkiezingen samen met C. Hoekwater in de eerste stemmingsronde gekozen. Tegenstanders waren K.A. Poortman en A.M. de Rouville.

- Versloeg in 1854 K.A. Poortman (lib.) na herstemming
- Werde in 1858 en 1862 bij enkelvoudige kandidaatstelling gekozen
- Versloeg in juni 1866 jhr. W.Th. Gevers Deynoot (lib.) na herstemming
- Versloeg in oktober 1866 bij de algemene verkiezingen na herstemming P.Ph. van Bosse en J.L. de Bruyn Kops (lib.)
- Werde in februari 1869 bij een tussentijdse verkiezing in het district Haarlem verslagen door C.J.F. Mirandolle (lib.)
- Werde in juni 1869 bij de periodieke verkiezing in het district Brielle verslagen door K.A. Rombach (lib.)
- Versloeg in 1871 bij de periodieke verkiezing in het district 's-Gravenhage E.H. Karsten (lib.)
- Werde in 1875 met ruim 90% van de stemmen gekozen. Tegenstander was J.W. Gefken (a.r.).
- Versloeg in 1879 A. Haakma van Royen (lib.)
- Versloeg in 1883 jhr. G.J.G. Klerck (lib.)
- Versloeg in 1884 bij de algemene verkiezing R.A.W. Sluiter (lib.) na herstemming. In de eerste ronde was onder anderen ook jhr. A.P.C. van Karenbeek tegenkandidaat.

J. de Savornin Lohman, Eerste Kamerlid 1991-1995, D66

Vier jaar woordvoester volksgezondheid, onderwijs en wetenschapsbeleid van de D66-Eerste Kamerfractie. Groeide op in Nederlands-Indië en was advocaat en wetenschappelijk ambtenaar. Promoveerde in 1975 op een proefschrift over strafrechtpleging en werd in 1982 hoogleraar jeugdhulpverlening en pedagogie in Amsterdam. Was goed ingevoerd in de terreinen

waarmee zij zich in het parlement bezighield en daardoor een gewaardeerd Eerste Kamerlid. Voelde zich zelf minder thuis in de politiek.

Over haar loopbaan

- trainee Unilever, van 1958 tot 1960
- advocaat en procureur te Oegstgeest, van 1960 tot 1972
- hoofdmedewerker juridische faculteit, Rijksuniversiteit Leiden, van 1972 tot 1976
- stafmedewerker afdeling Rapportage en Advies, SCP (Sociaal en Cultureel Planbureau), van 1976 tot 1982
- hoogleraar andragogie, in het bijzonder de sociale hulpverlening aan volwassenen, Universiteit van Amsterdam, van 1 december 1982 tot 1 oktober 1988
- hoogleraar andragogie, in het bijzonder methodologie van het andragogisch handelen en de sociale hulpverlening, Universiteit van Amsterdam, van 1 oktober 1988 tot 1 januari 1992
- lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, van 11 juni 1991 tot 13 juni 1995
- hoogleraar pedagogische en onderwijskundige wetenschappen, in het bijzonder de relatie tussen de gedwongen en vrijwillige hulpverlening, Universiteit van Amsterdam, van 1 januari 1992 tot 1 mei 1996

J. Weitkamp, Tweede Kamerlid 1918-1946, CHU

Boer Weitkamp. Mede door zijn traditionele Sallandse kledij met zwart vest en kettinghorloge markant CHU-Tweede Kamerlid in het interbellum. Vertegenwoordiger van de Overijsselse zandboeren. Zeer vermogend. Werd in 1918 via voorkeurstemmen gekozen. Landbouw-woordvoerder van zijn

fractie, van wie werd gezegd dat hij nog wel eens naïviteit voorwendde, maar die feitelijk een behendig politicus was. Was behalve Kamerlid ook Statenlid, raadslid in (Stad-)Hardenberg en voorzitter-hoofdingeland van het waterschap Radewijk en Baalder. Verscheen op Prinsjesdag samen met zijn echtgenote altijd in traditionele kledij.

Over zijn nevenfunties

- penningmeester-zaakgelastigde van de Coöperatieve Landbouw- en handelsvereniging te Hardenberg
- medewerker “Overijssels Landbouwweekblad”
- lid bestuur waterschap Radewijk en Baalder, omstreeks 1920 tot oktober 1927
- hoofdredacteur “Sallands Volksblad”, van 1925 tot 1941
- lid hoofdbestuur en vicevoorzitter Overijsselse Maatschappij van Landbouw
- lid hoofdbestuur Nederlandsch Landbouw Comité voor Overijssel
- voorzitter-hoofdingeland waterschap Radewijk en Baalder, van oktober 1927 tot oktober 1943
- lid Staatscommissie inzake bodemprijzen/productiekosten in de land- en tuinbouw (Staatscommissie-Deckers/Ebels), van 15 december 1927 tot augustus 1933
- lid Raad van Commissarissen Overijsselsche Kanalisatie-Maatschappij, vanaf november 1929
- voorzitter Coöperatieve Landbouw- en handelsvereniging te Hardenberg, omstreeks 1932
- buitengewoon lid Gedeputeerde Staten van Overijssel, van 3 juli 1935 tot 1940
- lid bestuur NCRV (Nederlandsche Christelijke Radio-Vereeniging), omstreeks 1936
- lid Raad van Toezicht als bedoeld in art. 32 der Land- en Tuinbouwon-gevallenwet, omstreeks 1946
- voorzitter Overijsselse Maatschappij van Landbouw, van 1945 tot 1946

H.A. van IJsselsteyn, minister 1918-1922, partijloos

Partijloze topambtenaar en minister met christelijk-historische sympathieën. Was als ambtenaar een bekwame steun van minister Talma bij diens socialewetgevingsprogramma. Als minister van Landbouw, Nijverheid en Handel in het eerste kabinet-Ruijs de Beerenbrouck kreeg hij te maken met vele wantoestanden in het distributieapparaat. Zijn optreden was niet altijd gelukkig, omdat hij – weliswaar buiten zijn schuld – enkele keren onjuiste informatie bleek te hebben verschaft aan de Tweede Kamer.

Over zijn wetgeving

- Bracht in 1918 een wet tot stand met betrekking tot de binnenscheepvaart. Daardoor konden binnenvaartschepen worden gevorderd voor het vervoer van goederen en voedsel. Het wetsvoorstel was in 1916 ingediend door minister Posthuma.
- Bracht in 1920 de Wet op de Kamers van Koophandel tot stand die een wettelijk statuut bood aan de kamers van koophandel en fabrieken. Niet langer stelden gemeenten de kamers in, maar er kwamen 36 van dergelijke kamers, waarvan de bevoegdheden en verplichtingen centraal werden geregeld. De kamers waren onder meer belast met de uitvoering van de Handelsregisterwet 1918.
- Bracht in 1920 de Veewet (Stb. 153) tot stand, die de wet tot regeling van het veeartsenijkundig staatstoezicht van 1870 en wetten tot voorkoming van hondsdolheid en longziekte onder rundvee en tot keuring van voor uitvoer bestemd vlees verving. De Veewet gaf een wettelijke basis aan de eenhoofdige leiding van de Veeartsenijkundige Dienst.

Deze dienst was belast met de zorg van de algemene gezondheids-toestand van de veestapel, de wering en bestrijding van besmettelijke veeziekten en hondsdolheid en de keuring van voor export bestemd vlees. De wet bevatte maatregelen die konden worden genomen in geval er een veeziekte of hondsdolheid uitbrak, zoals sluiting van veemarkten en dierentuinen, het instellen van een verbod op doorvoer van vlees en vleesproducten, het afmaken van verdacht vee, het ontsmetten van gebouwen, het inenten van dieren, alsmede het opsluiten, afmaken of muilkorven van honden en katten. Het wetsvoorstel was in 1914 ingediend door minister Treub.

- Bracht in 1922 de Boswet tot stand, die beheerders van bossen verplichtte te zorgen voor behoorlijk onderhoud en tot melding van voorgenomen vellingen; particulieren hebben geen kapvergunning nodig

B. Wichers, Tweede Kamerlid 1840-1963

Rechtsgeleerde uit Winschoten die in de Tweede Kamer een trouw medestander van Thorbecke was. Behoorde in 1844 tot de Negenmannen die met democratiseringsvoorstellen kwamen en werd in 1846 daarom niet herkozen door de nog overwegend conservatieve Groningse Staten. Hij werd toen wel tot raadslid gekozen en een jaar later keerde hij terug in de Tweede Kamer. In 1848, na de invoering van directe verkiezingen, werd hij in twee districten gekozen. Doorliep een rechterlijke loopbaan, die eindigde als president van het Groningse gerechtshof.

Over zijn loopbaan

- advocaat te Winschoten, vanaf 1810
- substituut van de keizerlijke procureur bij de rechtbank van eerste aanleg te Winschoten, van 1812 tot 1814
- officier van justitie, rechtbank van eerste aanleg te Winschoten, van 1814 tot juli 1827
- president rechtbank van eerste aanleg te Winschoten, van juli 1827 tot 1 oktober 1838
- raadsheer Provinciaal Gerechtshof te Groningen, van 1 oktober 1838 tot 1 februari 1843
- vicepresident Provinciaal Gerechtshof te Groningen, van 3 februari 1843 tot 1 oktober 1848 (benoemd 15 januari 1843)
- lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 22 oktober 1844 tot 19 oktober 1846 (voor de provincie Groningen)
- lid stedelijke raad van Groningen, van oktober 1846 tot 1848
- lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 19 oktober 1847 tot 13 februari 1849 (voor de provincie Groningen)
- president Provinciaal Gerechtshof te Groningen, van 1 oktober 1848 tot 18 september 1874
- lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 13 februari 1849 tot 20 augustus 1850 (voor het kiesdistrict Groningen)
- lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 7 oktober 1850 tot 23 september 1851 (voor het kiesdistrict Groningen)
- waarnemend voorzitter Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 22 januari 1851 tot 21 februari 1851
- lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 20 september 1859 tot 23 augustus 1863 (voor het kiesdistrict Groningen)

Telg van een Alkmaarse regentenfamilie, die op velerlei gebied bestuursfuncties vervulde. Zijn vader was Eerste en Tweede Kamerlid en hijzelf was acht jaar Eerste Kamerlid. Hij hield zich in de Kamer vooral bezig met waterstaatkundige onderwerpen, een terrein waarmee hij zich ook als bestuurder intensief bezighield.

Over zijn nevenfuncties

- tweede luitenant, schutterij van Alkmaar, van 1823 tot 1828
- hoofdingeland polder “Schermeer”, van 1824 tot 1828
- poldermeester “Oostzijdepolder onder Heiloo”, vanaf 1826
- adjunct-secretaris en adjunct-rentmeester, waterschap “De Hondsbossche en Duinen tot Petten”, van 1826 tot 1833
- heemraad “Heerhugowaard”, vanaf 1827
- heemraad polder “Schermeer”, van 1828 tot 1837
- kapitein, schutterij te Alkmaar, van 1828 tot 1843
- administrateur Provenhuis “Palingen van Foreest” te Alkmaar, vanaf 1830
- secretaris en rentmeester, waterschap “De Hondsbossche en Duinen tot Petten”, vanaf 1833
- kapitein à la suite eerste bataljon tweede afdeling, Mobiele Noordhollandsche schutterij, van 1833 tot 1835
- hoogheemraad, waterschap “Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland”, van 1833 tot 1 januari 1860
- heemraad “Egmondermeer”, vanaf 1834

- secretaris “Zijpe- en Hazepolder”, van 1838 tot 1870
- plaatsvervangend lid College van Notabelen, Hervormde gemeente Alkmaar, van 1838 tot 1846
- majoor, derde bataljon rustende schutterij te Alkmaar, vanaf 1840
- lid commissie van landbouw, vanaf 1842
- regent Provenhuis “Marretje van Hoorn” te Alkmaar, vanaf 1842
- majoor, dienstdoende schutterij van Alkmaar, van 19 april 1843 tot 1870
- plaatsvervangend president, Militieraad te Alkmaar, van 1844 tot 1848
- lid College van Notabelen Hervormde gemeente Alkmaar, vanaf 1846
- president derde ressort, Militieraad Noord-Holland, vanaf 1848
- lid hoofdbestuur Hollandsche Maatschappij van Landbouw, vanaf 1849
- secretaris College van Regenten over de gevangenis te Alkmaar, vanaf 17 januari 1855
- president College van Regenten over het Rijksopvoedingsgesticht te Alkmaar
- heemraad polder “Schermeer”, vanaf 1 maart 1858
- voorzitter feestcommissie regeringsjubileum koning Willem III, van 1873 tot 1874

Jhr. G.J.Th. Beelaerts van Blokland, Tweede Kamerlid 1883-1897, ARP

Negentiende-eeuws politicus, gezant en Tweede Kamervoorzitter na de winst van de rechtse coalitie in 1888. Telg uit een geslacht van Dordtse regenten; orthodox protestant. Was ambtenaar op Justitie en enkele malen Tweede Kamerlid voor de antirevolutionairen. Trad tamelijk zelfstandig

op, waarbij hij tot de conservatieve vleugel kon worden gerekend. Dertien jaar gezant van de Zuid-Afrikaanse Boerenrepubliek; een functie die hij combineerde met het Kamervoorzitterschap. Voelde zich sterk verbonden met de calvinistische nakomelingen van Nederlanders in Zuid-Afrika. Klein en tenger en tamelijk ijdel en deftig. Liet zich als gezant graag met enige luister aandienen bij andere gezanten. Als bekwaam jurist maakte hij deel uit van diverse staatscommissies.

Over zijn parlementaire commissies

- lid Gemengde Commissie voor de Stenographie (namens de Tweede Kamer), van 24 november 1884 tot maart 1888
- voorzitter Gemengde Commissie voor de Stenographie (Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal), van april 1885 tot maart 1888
- lid parlementaire enquêtecommissie naar de toestand in fabrieken en werkplaatsen (Tweede Kamer der Staten-Generaal), van 13 oktober 1886 tot 1887
- voorzitter Centrale Afdeling (Tweede Kamer der Staten-Generaal), van 7 mei 1888 tot 15 september 1891
- voorzitter Commissie voor Huishoudelijke aangelegenheden (Tweede Kamer der Staten-Generaal), van 7 mei 1888 tot 15 september 1891
- lid Commissie voor Huishoudelijke aangelegenheden (Tweede Kamer der Staten-Generaal), van 23 september 1891 tot 14 maart 1897
- lid Centrale Afdeling (Tweede Kamer der Staten-Generaal), van september 1892 tot november 1892
- voorzitter Commissie van Rapporteurs voor hoofdstuk III (Buitenlandse Zaken) 1893 (Tweede Kamer der Staten-Generaal)

Ambitieuze Haagse wijnkoper die tot de vooraanstaande Tweede Kamerleden van de CHU behoorde. Speelde als waarnemend fractievoorzitter een belangrijke rol bij de val van het eerste kabinet-Colijn toen de CHU uit anti-Roomse overwegingen steun gaf aan het SGP-amendement over het schrappen van gelden voor het gezantschap bij de Paus. Keerde zich daarna tegen het door De Visser bedachte compromis om de crisis op te lossen. Was tevens wethouder in Den Haag. Blijmoedig man, populair in eigen kring. Kende de eigen achterban door zijn vele contacten in het land goed. Op sociaal gebied vooruitstrevender dan veel van zijn partijgenoten.

Over zijn partijpolitieke nevenfuncties

- redacteur CHU-weekblad “Koningin en Vaderland”, van 1916 tot 1941
- lid CHU-commissie voor de sociale wetgeving, van september 1918 tot 2 november 1918
- secretaris CHU, van 1918 tot 1936
- hoofdredacteur CHU-dagblad “De Nederlander”, van 1 oktober 1921 tot 1 januari 1932
- vicefractievoorzitter CHU Tweede Kamer der Staten-Generaal, van september 1923 tot 1 mei 1932
- vicefractievoorzitter CHU Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 28 april 1933 tot 3 oktober 1935
- adviserend lid hoofdbestuur CHU, van 1936 tot 1940
- adviserend lid dagelijks bestuur CHU, van 1936 tot 1940

- voorzitter bijzondere commissie voor de sociale wetgeving, CHU, omstreeks 1936
- voorzitter vereniging tot steun en uitbouw van de Christelijk-Historische pers, tot 1941

Drs. M.G.G.J. Schreurs, Eerste Kamerlid 1980-1981, CDA

Priester, pastoor in onder meer Well, Maastricht en Schinnen en aalmoezenier in de mijnstreek, aan wie in 1981 door de conservatieve bisschop Gijsen van Roermond te verstaan werd gegeven dat hij zijn lidmaatschap van de Eerste Kamer moest beëindigen. Hem werd kwalijk genomen dat hij vóór het abortusvoorstel van het kabinet-Van Agt had gestemd. Bekleedde daarna nog vele kerkelijke functies, waaronder die van deken in dekenaat Schinnen.

Over zijn loopbaan

- RK-priester, vanaf 21 maart 1959
- streekkapelaan te Well (Lb.), van 3 augustus 1959 tot 25 april 1963
- kapelaan, Sint Servaasparochie te Maastricht, van 25 april 1963 tot 1 januari 1970 (later tevens waarnemend rector)
- aalmoezenier van sociale werken in zuidelijk Limburg, in dienst van het bisdom Roermond, van 1 januari 1970 tot 1 februari 2018
- aalmoezenier van sociale werken in de Oostelijke Mijnstreek, in dienst van het bisdom Roermond, van 1 september 1974 tot 1 juni 1993

- lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, van 16 september 1980 tot 10 juni 1981
- pastoor, parochie H. Dionysius te Schinnen, van 1 juni 1993 tot 15 maart 2005 (nadien waarnemend pastoor)
- deken, dekenaat Schinnen, van 1 juni 1993 tot 1 februari 2018
- hoofdaalmoezenier Dienst Kerk en Samenleving, bisdom Roermond, van 21 januari 1996 tot 1 mei 2009

S.M.J.G. Gesthuizen, Tweede Kamerlid 2006-2017, SP

Strijdbaar SP-Tweede Kamerlid dat zich vooral inzette voor (jonge) asielzoekers en werkers in de postsector. Voerde daarover geregeld felle debatten met de betrokken bewindslieden. Was jong raadslid in Haarlem en schoof als fractiemedewerkster door naar de SP-fractie. Tevens was zij eigenaar van een productiebedrijf voor foto, video en internet. Ging in 2015 de strijd aan om het voorzitterschap van de SP. Schreef na haar vertrek een openhartig boek over een turbulent leven als politica en jonge moeder in een veeleisende omgeving. Is sinds 2021 directeur van de Academie voor Art & Design ArteEZ in Arnhem. In 2018 werd zij lid van GroenLinks.

Over haar parlementaire activiteiten

- Diende in 2006 samen met Bas van der Vlies (SGP) een initiatiefwetsvoorstel in over beperking van de zondagsopenstelling van winkels op grond van de toerismebepaling. Het voorstel werd in 2009 verworpen.

Een geamendeerd regeringsvoorstel met minder vergaande strekking werd wel aangenomen. (30.914)

- Op haar verzoek werden onder meer (dertigleden)debatten gehouden over de arbeidsvoorwaarden bij TNT Post, schikkingen in vastgoed-fraudezaken, de situatie in uitzendcentrum Ter Apel en opvang van Syrische vluchtelingen
- Bracht in 2009 een initiatiefnota uit over oprichting van een nieuwe Nationale Investeringsbank (32.050)
- Nam in 2011 het initiatief voor het door de commissie Economische Zaken, Landbouw en Innovatie houden van een hoorzitting over activiteiten van Shell in Nigeria
- Diende in 2011 samen met Pauline Smeets (PvdA), Elly Blanksma-van den Heuvel (CDA) en Ineke van Gent (GL) een initiatiefwetsvoorstel in over verbetering van de huurbescherming van huurders van bedrijfsruimte (33.018)
- Diende in 2012 een motie van afkeuring in tegen het beleid van staatssecretaris Teeven bij de ontruiming van tentenkampen waarin illegalen verbleven. De motie kreeg alleen steun van SP en PvdD.
- Diende in 2013 samen met Linda Voortman (GL) en Marianne Thieme (PvdD) een motie van wantrouwen in tegen staatssecretaris Teeven, vanwege diens asielbeleid. Dit naar aanleiding van de zelfmoord door de Russische asielzoeker Aleksandr Dolmatov in een detentiecentrum voor uitgezette asielzoekers. Bij de behandeling van de asielaanvraag waren diverse fouten gemaakt.
- Diende in 2013 samen met Foort van Oosten (VVD) een initiatiefwetsvoorstel in over het tegengaan van acquisitiefraude. Ondernemers kunnen eenvoudig onder een overeenkomst uit komen als die tot stand kwam na het weglaten of verborgen houden van belangrijke informatie ('misleidende omissie'), waardoor de transactie als onrechtmatig handelen kan worden aangemerkt. Acquisitiefraude tegen ondernemers wordt strafbaar met een gevangenisstraf van maximaal twee jaar. De Eerste Kamer nam dit wetsvoorstel in 2016 aan. De wet verscheen in Staatsblad 2016, nr. 133. (33.712)

- Bracht in 2014 samen met Linda Voortman (GL) een initiatiefnota uit over uitbreiding van het kinderpardon (33.953)
- Diende in 2014 de initiatiefnota 'Naar een Nationale Fraude Autoriteit (NFA)' uit (33.958)
- Bracht in 2014 samen met Bram van Ojik (GL) en Joël Voordewind (CU) een initiatiefnota uit over opvang en terugkeer van vluchtelingen (34.006)
- Bracht in 2014 samen met Arnold Merkies een initiatiefnota uit over een centraal aandeelhoudersregister in de strijd tegen witwassen (34.095)
- Bracht in 2015 samen met Mei Li Vos (PvdA) de initiatiefnota 'Arbeids-overeenkomsten Postmarkt' uit (34.136)
- Diende in 2017 samen met Ed Groot (PvdA) een initiatiefwetsvoorstel in over instelling van een centraal aandeelhoudersregister (34.661)
- Nam in 2017 het initiatief tot het instellen van een onderzoek naar de rol en verantwoordelijkheid van de overheid bij het voorkomen van seksueel misbruik
- Diende in 2017 samen met Mei Li Vos (PvdA) een initiatiefnota in over tolken en vertalers ('Een gelijk speelveld voor tolken en vertalers') (34.701)

B. Nierstrasz, Tweede Kamerlid 1913-1920, Vrij liberaal

Gefortuneerde Amsterdamse reder en onafhankelijk opererend Tweede Kamerlid voor de Vrije Liberalen. Leeft voort als de man van het zgn. incident-Nierstrasz uit 1916, waarbij hij de voorgestelde financiële vergoedingsregeling voor Tweede Kamerleden in felle bewoordingen hekelde.

Werd hierover door de andere Kamerleden en minister-president Cort van der Linden ernstig gekapitteld. Bood een dag later zijn excuses aan. Keerde in 1920 nog enige maanden terug in de Kamer.

Over zijn nevenfuncties

- lid Raad van Commissarissen N.V. Hollandsche Scheepsverband Maatschappij, vanaf 1903 (later president-commissaris)
- lid Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam, van 1905 tot 1921
- lid Staatscommissie exploitatie spoorwegen (Staatscommissie-De Marez Oyens), van september 1908 tot augustus 1911
- lid Staatscommissie ter voorbereiding van een belasting op oorlogswinst (Staatscommissie-Bos), van oktober 1915 tot 23 februari 1916
- lid commissie tot vaststelling van een a.m.v.b. als bedoeld in art. 1 der Schepenuitvoerwet 1916, vanaf 1916 (nog in 1923)
- lid Raad van Commissarissen N.V. Drukkerij “Senefelder”
- lid Raad van Commissarissen N.V. Amsterdamsche Zee- en Brand Assurantie Maatschappij
- lid Raad van Commissarissen N.V. De Brandassurantie Maatschappij te Amsterdam
- lid (secretaris) Raad van Bestuur Koninklijke Hollandsche Lloyd, omstreeks 1921
- lid Raad van Commissarissen N.V. Hollandsche Stoombootmaatschappij, vanaf 1 mei 1921 (nog in 1931)
- voorzitter Raad van Commissarissen N.V. Hollandsche Stoombootmaatschappij
- lid Raad van Toezicht N.V. Hollandsche Scheepsverband Maatschappij
- vicepresident Nederlandsch-Indische Handelsbank
- vicevoorzitter Raad van Commissarissen N.V. Koninklijke Hollandsche Lloyd te Amsterdam, omstreeks 1931

Drs. F.J. W. Gijzels, staatssecretaris en Tweede Kamerlid 1961-1964, KVP

Hardwerkende katholieke burgemeesterszoon uit Limburg die na studie economie vele jaren zowel wethouder van Eindhoven was als secretaris van een grote Kamer van Koophandel. Daarnaast actief in diverse bestuursfuncties op het gebied van de middenstand. Staatssecretaris voor middenstands zaken in het kabinet-De Quay. Gemoedelijke sportieve zuiderling, die zijn loopbaan besloot als burgemeester van Heerlen.

Over zijn wetgeving

- Bracht in 1962 de Wet op de Registeraccountants (Stb. 258) tot stand. Deze bepaalt dat er een orde van registeraccountants is, die bestaat onder de naam Nederlands Instituut van Registeraccountants. Deze organisatie moet de goede beroepsuitoefening bevorderen en opleidingen verzorgen. De Orde kan verordeningen maken, waaraan de leden gebonden zijn. De wet regelt inrichting en werkwijze van en toezicht op de Orde. Er wordt daarnaast een accountantsregister ingesteld. Het wetsvoorstel was in 1959 ingediend door staatssecretaris Veldkamp. (5.519)
- Bracht in 1962 de Wet Overgangsregeling inzake de wederverkoop van brood (Stb. 465) tot stand. Hierdoor werd het ook voor andere levensmiddelenzaken dan broodbakkerijen (opnieuw) toegestaan om brood te verkopen. Sinds 1941 was deze mogelijkheid sterk beperkt. De uitvoering van de nieuwe regeling kwam in handen van het Productschap voor Granen, Zaden en Peulvruchten. (6.708)

- Bracht in 1963 de Wet tot oprichting en exploitatie van het Congresgebouw tot stand. (6.367)
- Bracht in 1963 de Benelux Merkenwet (Stb. 221) tot stand. Deze wet geeft goedkeuring aan het op 19 maart 1962 te Brussel ondertekende verdrag met een eenvormige wet inzake de warenmerken (handels- en fabrieksmerken). Een merk geeft de houder daarvan een uitsluitend recht de waren waarvoor het recht is verkregen, van dit merk te voorzien. Anderen mogen dat merk dan niet verbinden aan soortgelijke waren en mogen niet handelen in nagemaakte artikelen. Het Bureau voor Industrieel Eigendom wordt als centrale bewaarplaats voor warenmerken aangewezen. (7.043)
- Bracht in 1963 een nieuwe Wet op de Kamers van Koophandel en Fabrieken (Stb. 286) tot stand. De nieuwe wet sluit aan bij ontwikkelingen waardoor de kamers steeds meer behartiger van economische belangen van handel en nijverheid zijn geworden. Er wordt verder een verbinding gemaakt met de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie door bedrijfslichamen de mogelijkheid te geven bij de uitvoering van regionale werkzaamheden te laten maken van de kamers van koophandel. (6.951)
- Bracht in 1963 samen met onder meer De Quay en Toxopeus de Vorderingswet (Stb. 587) tot stand, die bijvoorbeeld in geval van oorlog het vorderen van goederen door de landsoverheid regelt. (5.348)

C. van den Heuvel-de Blank, lid Eerste Kamer, partijvoorzitter, lid Europees Parlement 1974-1989

Vooraanstaande 'Rooie Vrouw' en spraakmakende PvdA-voorzitter ten tijde van het kabinet-Den Uyl. Sprak altijd klare taal. Klom op in de Vrouwen-

bond van de PvdA en volgde in 1974 André van der Louw op als partijvoorzitter. Gold als exponent van de linkervleugel. In de Eerste Kamer woordvoerder buitenlandse zaken. Voerde in 1976 ook het woord bij het debat over het initiatiefvoorstel van PvdA en VVD over abortus. Eindigde haar politieke loopbaan als lid van het Europees Parlement.

Wetenswaardigheden

- Was in 1972 als voorzitter van het PvdA-Vrouwenkontakt mede-initiator van de zogenaamde 'Rooie Vrouwen Plannen'. Dit waren acties gericht tegen onder meer het beeld van vrouwen in reclame-uitingen en voor uitbreiding van kinderopvang.
- Woonde in de periode 1973-1974 incidenteel bijeenkomsten bij van de Steenwijk-groep, het informele overleg van voormalige Nieuw Links-sympathisanten.
- Werde in april 1975 tot voorzitter van de PvdA gekozen door Jaap van der Doef met 5973 tegen 5736 stemmen te verslaan. Aanvankelijk was het de bedoeling dat Van der Doef voorzitter zou worden en zij hem zou opvolgen als Tweede Kamerlid.
- Leidde in september 1975 een PvdA-delegatie naar de DDR. Na afloop van dat bezoek deed delegatielid Jan Nagel de uitspraak dat de Berlijnse muur historisch gezien juist was geweest. Aanvankelijk nam ze daarvan geen afstand. Nadat onder anderen partijleider Den Uyl de uitspraak feitelijk en politiek onverstandig had genoemd, deed ze dat alsnog.
- Voorstander van nauwere samenwerking tussen PvdA, NVV, NKV, VARA, linkse bladen en culturele organisaties in één grote socialis-tische 'familie'.
- Zette de door haar voorganger Van der Louw ingang gezette polarisatiestrategie voort. De PvdA ontwierp daartoe in 1976 samen met de PPR een resolutie, waarin werd vastgelegd dat zij na de verkiezingen van 1977 alleen zouden gaan regeren als de partijen samen winst zouden behalen en als grootste combinatie uit de stembus zouden komen.

Daarmee moest vorming van een tweede kabinet-Den Uyl met een linkse meerderheid worden gewaarborgd. Uiteindelijk werd in januari 1977 vastgelegd dat bij de samenstelling van een nieuw kabinet ook een verhouding 8-8-plus (8 linkse ministers en de minister-president) zou volstaan.

- Tijdens haar voorzitterschap werd in 1977 een nieuw beginselprogramma vastgesteld, waarin solidariteit met de Derde Wereld en met achtergestelden en onderdrukten in de eigen samenleving de centrale thema's waren. Het programma was minder 'bevlogen' en had een minder uitgesproken socialistisch karakter dan het programma uit 1959.
- Behoorde in oktober 1977 tot de acht partijbestuursleden die vóór het aanvaarden van de verhouding 8-7-1 in het beoogde tweede kabinet-Den Uyl stemden
- Wordt in 1985 genoemd als kandidaat voor het burgemeesterschap van Delft, maar werd niet benoemd.

Mr. A.W.J.J. baron van Hugenhout tot Aerdt, minister, lid Eerste Kamer 18 januari 1814

In 1809 met 29 jaar de jongste Nederlandse minister. Werd op die leeftijd tegen zijn zin door Lodewijk Napoleon tot minister van Justitie en Politie benoemd, omdat de koning ook een katholiek als minister wilde. Voor hij minister werd, was hij advocaat en wethouder van Arnhem. Zoon van een lid van de Eerste Nationale Vergadering. Tijdens de inlijving en onder Willem I vervulde hij hoge rechterlijke functies. Na het beëindigen daarvan werd hij in 1838 Eerste Kamerlid. Hij verzette zich in 1848 tegen de liberale Grondwet.

Over zijn activiteit als parlementariër

- Behoorde in 1844 tot de zes Eerste Kamerleden die tegen het wetsvoorstel inzake de vrijwillige geldlening stemden
- Trad op 28 juni 1845 in de Verenigde Vergadering tot sluiting van de zitting 1844/1845 op als waarnemend voorzitter, omdat voorzitter Van Gennep ziek was
- Stemde als Eerste Kamerlid in 1848 tegen de voorstellen tot Grondwetsherziening. Stemde in de tweede lezing bij vergissing voor de hoofdstukken II en III.

J.J. van Kerkwijk, liberaal Tweede Kamerlid 1863-1901

Bijna veertig jaar liberaal Tweede Kamerlid als afgevaardigde voor het district Zierikzee. Behoorde tot de Thorbeckianen. Bekende figuur in Den Haag, waar hij in de gemeenteraad zat. Vrijpostig, nieuwsgierig en een 'allemandvriend' en daarom goed op de hoogte van allerlei staatkundige en persoonlijke zaken. In de Kamer een veelzijdig lid, dat openhartig, scherp en puntig zijn standpunten naar voren bracht. Had vaak de lachers op zijn hand, maar was ook gevreesd vanwege zijn snedige opmerkingen. Diende een initiatiefwetsvoorstel in om de gemeenteraad de burgemeester te laten kiezen, maar dat werd verworpen.

Wetenswaardigheden

- Gebruikte in maart 1881 als eerste Kamerlid de uitdrukking “nationale tijd”, toen hij het feit hekelde dat een dag over een amendement op een wetsartikel was gediscussieerd. Omdat de minister het artikel daarna wijzigde, was die discussie volgens hem overbodig geweest en nationale tijd verknoeid.
- Hij was ten tijde van de stemming over de Leerplichtwet al ernstig ziek, maar werd desondanks naar de Tweede Kamer vervoerd om mee te kunnen stemmen. Tot op het laatste moment hielden de liberalen hun hart vast of dat wel goed zou gaan. Uiteindelijk gaf zijn stem de doorslag om het wetsvoorstel aangenomen te krijgen.

F. Vos, Tweede Kamerlid 1929-1933

Markante ondernemer uit het Gooi die met een eigen partij (de Middenpartij voor Stad & Land) actievoerde tegen de laatste tolleren op wegen. Die strijd richtte zich vooral tegen de tol bij Muiden. Wist met dat thema een zetel te behalen. In eigen streek ook bekend als behartiger van de belangen van de erfgooiers (deelgenoten in de Gooise mark). Had weinig inbreng in het parlement en verdween al na één periode. Kleine man, vaak getooid met een grijs hoedje.

Gegevens uit de privésfeer

- Werd in 1904 gearresteerd vanwege een geschil over brandmerken van vee en het weigeren van betaling van weigeld. Hij werd echter nog dezelfde dag vrijgelaten.
- Richtte samen met de landgoedbezitter Van Woensel Kooy de N.V. De Melkerij “Hofstede” te Oud-Bussum” op, een modelboerderij waar melk- en kaasproducten werden gemaakt. De modelboerderij werd door talrijke buitenlanders, onder wie ministers, bezocht.
- Zorgde ervoor dat de Hilversumse kei van de hei naar Hilversum werd overgebracht. Dit ging gepaard met een groot feest.
- In 1943 schonk zijn weduwe een bronzen buste van hem aan het Gemeenlandshuis van Gooiland

D.C. de Leeuw, lid Nationale Vergadering, lid Vertegenwoordigend Lichaam, lid Staatsbewind 1796-1805

Utrechtse patriottische regent die in 1787 werd afgezet, maar in 1795 terugkeerde in het bestuur. Werde een jaar later lid van de Eerste Nationale Vergadering en was voorstander van een unitarische Grondwet. Na het radicale bewind van 1798 keerde hij terug in het Wetgevend en Vertegenwoordigend Lichaam en werd hij lid van het Staatsbewind, het hoogste bestuursorgaan van de Bataafse Republiek.

Over zijn loopbaan

- advocaat te Utrecht, vanaf 1767
- raad in de Vroedschap van Utrecht, van 1776 tot oktober 1787 (afgezet)
- schepenen van Utrecht, van 1779 tot 1780, van 1782 tot 1783, van 1785 tot 1786
- ambteloos, van 1787 tot januari 1795
- raad in de Vroedschap van Utrecht, vanaf januari 1795
- lid Eerste Nationale Vergadering, van 1 maart 1796 tot 1 september 1797 (voor het district Soestdijk)
- voorzitter Eerste Nationale Vergadering, van 2 mei 1796 tot 17 mei 1796
- lid Intermediair Wetgevend Lichaam, van 14 juni 1798 tot 31 juli 1798
- voorzitter Intermediair Wetgevend Lichaam, van 27 juni 1798 tot 8 juli 1798
- lid Tweede Kamer, Vertegenwoordigend Lichaam, van 31 juli 1798 tot 29 juli 1800 (voor het district Utrecht I)
- voorzitter Tweede Kamer, Vertegenwoordigend Lichaam, van 31 juli 1798 tot 10 augustus 1798
- voorzitter Tweede Kamer, Vertegenwoordigend Lichaam, van 24 maart 1799 tot 8 april 1799
- voorzitter Tweede Kamer, Vertegenwoordigend Lichaam, van 8 september 1799 tot 22 september 1799
- lid Eerste Kamer, Vertegenwoordigend Lichaam, van 29 juli 1800 tot 17 oktober 1801 (voor het district Utrecht I)
- voorzitter Eerste Kamer, Vertegenwoordigend Lichaam, van 27 december 1800 tot 11 januari 1801
- voorzitter Eerste Kamer, Vertegenwoordigend Lichaam, van 18 september 1801 tot 1 oktober 1801
- lid Staatsbewind der Bataafsche Republiek, van 16 oktober 1801 tot 29 april 1805

Personalia

Joop van den Berg is emeritus hoogleraar aan de Universiteit Leiden (parlementaire geschiedenis) en Universiteit Maastricht (parlementair stelsel). Hij is oud-lid van de Eerste Kamer en oud-hoofddirecteur van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Hij is fellow bij het Montesquieu Instituut.

Anne Bos is senior onderzoeker bij het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis, Radboud Universiteit. Zij heeft zich gespecialiseerd in parlementaire geschiedenis van Nederland na 1945, in het bijzonder het aftreden van ministers en staatssecretarissen als gevolg van een politiek conflict. Zij is fellow bij het Montesquieu Instituut.

Bert van den Braak is bijzonder hoogleraar parlementaire geschiedenis en parlementair stelsel aan de Universiteit Maastricht, redacteur van de website parlement.com en lid van de Raad van Toezicht van het Montesquieu Instituut.

Luuk Eilers is redacteur-analist bij het Montesquieu Instituut.

Carla Hoetink is politiek historica en hoogleraar-directeur van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen van de Rijksuniversiteit Groningen en lid van de Raad van Toezicht van het Montesquieu Instituut.

Hanna Nieuwenhuizen is historica en redacteur-analist bij het Montesquieu Instituut.

Hélène Oppatja is directeur-bestuurder bij het CBG Centrum voor Familie-geschiedenis.

Simon Otjes is universitair docent Nederlandse politiek aan de Universiteit Leiden. Zijn expertises zijn politieke partijen, partijsystemen, belangengroepen en kiesgedrag. Hij is fellow bij het Montesquieu Instituut.

Jeroen Vervliet is directeur-bestuurder bij het Montesquieu Instituut.